

Köbergsgrundenin epäluuloinen kilpikonna

Luodon vuoden 1722 haaksirikkojen esinelöydöt 2000-luvun tutkimuksen valossa

Jusa Peltoniemi

Pro gradu -tutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, Arkeologia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2023

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, Arkeologia

Jusa Peltoniemi

Otsikko: Köbergsgrundenin epäluuloinen kilpikonna

Sivumäärä: 81 sivua, liitteet 17 sivua (s. 82–98)

Aiheeni on kaksi Luodon ulkosaaristossa isovihan jälkeen syksyllä 1722 tapahtunutta haaksirikkoa. Haaksirikot sijoittuvat Köbergsgrunden ja Koppargrundet -nimisille saarille Kokkolan sataman vielä 1800-luvuilla käytössä olleen sisääntuloväylän etelä- ja pohjoispuolille. 1720-luvun kirjallisten lähteiden perusteella aluksista toinen on ollut matkalla Tukholmasta Kokkolaan kauppatavaralastissa ja toinen kuljettanut rakennustarvikkeita, rahaa ja matkustajia Tukholmasta Tornioon. Kyseiset haaksirikot on tutkimuksessa 2010-luvulle saakka sekoitettu toisiinsa, mistä on seurannut ongelmia kohteiden ja niihin liittyvän esineistön tulkinnessa.

Tutkimuskysymykseni on, miksi Luodon vuoden 1722 haaksirikkoihin liitettyjen esinelöytöjen tiedot ovat ristiriitaisia, mitä näiden artefaktien tutkimus, yhtäältä esineiden erottaminen toisistaan ja toisaalta niiden ajoittaminen, kertoo näistä kahdesta merionnettomuudesta, ja miten juuri päättynyt kriisiaika näkyy esineistön koostumuksessa?

Aineistona käytän sekä kirjallisia 1700-luvun aikalaislähteitä, 1800-luvun lehtiartikkeleita ja Museoviraston muinaiskalupäiväkirjan kirjauksia että 1900- ja 2000-lukujen tutkimusraportteja, löytöluetteloita, kenttäkortteja ja itse esineitä ja niihin liittyvää aiempaa dokumentointia ja niiden kokoelmatietoja. Tarkoitukseni on selkiyttää esineiden konteksteja, löytymisen jälkeistä biografiaa ja selvittää, onko lähempään tarkasteluun valitsemillani esineryhmillä kirjallisia lähteitä tukevaa ajoittavaa merkitystä. Esineryhmät ovat rahat, hopeaesineet, keramiikka (fajanssi, punasavikeramiikka ja kivisavitavara) ja juomalasit sekä rakennusmateriaalit ja sotilasase.

Käytetyt menetelmät ovat kirjallisiin aineistoihin kohdistuva lähdekritiikki sekä esinetutkimus Chris Caplen 2006 esittämien periaatteiden pohjalta.

Keskeisinä tuloksina käy ilmi, että esineet ovat sekoittuneet keskenään, koska aiempi tutkimus on pitkään käsitellyt kyseisiä haaksirikkoja yhtenä merionnettomuutena. Esineitä on kuitenkin mahdollista erotella keskenään sillä perusteella, että Köbergsgrundenin löydöt pääpiirteittäin vastaavat kauppatavaralastia (fajanssi, juomalasit, ikkunalasit) ja Koppargrundetista peräisin olevassa esineistössä korostuvat rakennusmateriaali (kattotiilet), käteinen raha sekä aluksen matkustajien henkilökohtainen omaisuus (nimikoidut hopeaesineet, upseerinmiekkä). Kaikilla esineryhmillä, erityisesti rahoilla, osoittautuu olevan keskeinen ajoittava merkitys, joka tukee kirjallisten lähteiden tarjoamia tietoja syksyn 1722 haaksirikoista.

Koppargrundetin osalta jatkotutkimusta vaatisivat sekä alueella sijaitsevat laivanhylyn osat (aluksen/alusten koko ja iänmääritys) sekä varman vertailuaineiston löytäminen keramiikan osalta. Köbergsgrundenin esinelöydöt 1979–86 tulisi kartoittaa kokonaisuudessaan huomioiden esineisiin sisältyvät muutamat poikkeamat, jotka ehkä heiveröisesti indikoivat haaksirikkotapahtumien mahdollisuudesta myös 1600- ja 1800-luvuilla vuoden 1722 haverin lisäksi.

Avainsanat: meriarkeologia, haaksirikot, esinetutkimus, Luoto, 1720-luku

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Luodon haaksirikot vuonna 1722	5
1.2	Tutkimushistoria	8
1.3	Tutkimuskysymykset	11
1.4	Aineistot	12
2	Käsitteet ja teoreettinen tausta	13
3	Aineisto perusteluineen	15
3.1	Aineisto ja rajauksen perustelut	15
4	Menetelmät	17
4.1	Tutkimushistorian ja löytökontekstien kriittinen tarkastelu	17
4.2	Esinetutkimus	18
5	Analyysi, osa 1: lähdekritiikki	19
5.1.1	Tutkimushistoria 1872 (1868)–1976	19
5.1.2	Tutkimushistoria 1979–1986	21
5.1.3	Tutkimushistoria 2005–2013	34
6	Analyysi, osa 2: esineet	37
6.1	Rahat	37
6.2	Hopeat	39
6.2.1	Hopealusikka Ulasö (Koppargrundet) 1723 Ca2, merkki HB	40
6.2.2	Hopeapikari Ulasö (Koppargrundet) 1723 Cca2 6 luodin painoinen	41
6.2.3	Pietarsaaren kaupunginmuseo 79-1189 Köbergsgunden	41
6.2.4	KM 1988 Koppargrundet, Betty Donnerin lahjoitus SMY:lle 1897	42
6.2.5	KHRM Koppargrundet 2011 (A)	43
6.2.6	KHRM Koppargrundet 2011 (B)	45
6.2.7	KHRM Koppargrundet 2011 (C)	46
6.2.8	KHRM Koppargrundet 2011 (D)	47
6.2.9	KHRM Koppargrundet 2013	47
6.2.10	Pietarsaaren kaupunginmuseo JM 20-165:1-4 Köbergsgunden?	48
6.2.11	Hopeapikari KM 1230, Constance Björkmanin lahjoitus SMY:lle 1872	50
6.2.12	Yhteenveto lusikoista	52
6.3	Keramiikka	53

6.3.1	Koristeltu fajanssi	54
6.3.2	Huokea fajanssi	58
6.3.3	Punasavikeramiikka	59
6.3.4	Kivitavara	62
6.4	Lasiesineet	63
6.5	Rakennusmateriaalit	66
6.6	Sotilasase	69
7	Johtopäätökset ja pohdinta	70
	Lähteet	75
	Liitteet	82
	Liite 1. Burmanin haaksirikosta vuonna 1722 pelastetut rahat vuonna 1723	82
	Liite 2. Luodon 1722 haaksirikkojen rahalöydöt 1894–2020	83
	Liite 3. Luodon vuoden 1722 haaksirikkojen hopeaesineet 1723–2013	89
	Liite 4. Köbergsgrunden juomalasit vuosilta 1972–1986	90

1 Johdanto

1.1 Luodon haaksirikot vuonna 1722

Nykyisen Luodon (Larsmo) saaristossa tapahtui isovihan (1714–1721) jälkeen lokamarraskuussa vuonna 1722 kaksi eri haaksirikkoa Kokkolan (Gamlakarleby) sataman vanhan sisääntuloväylän molemmin puolin. Kyseessä on kaksi erillistä haaksirikkopaikkaa, joita tutkimus 2010–luvulle saakka käsitteli yhtenä¹, ja joiden aineistot ovat sekoittuneet toisiinsa. Väylän eteläpuolelle Köbergsgrunden-nimiselle saarelle haaksirikkoutui muuttomatalla Kokkolaan olleen kauppias Henrik Kuhlbergin kuutto (KokRo 1723 Ca7, Cca2). Köbergsgrunden oli tuolloin vastikään maankohoamisen myötä merestä noussut karikko. Väylän pohjoispuolelle Nygrundet-nimiselle karille tuhoutui torniolaisen raatimiehen Anders Burmanin ja muutaman muun sikäläisen porvarin omistama alus (KokRo 1723 Ca7, Cca2), joka kuljetti matkustajien lisäksi pääasiallisena lastinaan kattotiiliä, joita on meressä edelleen runsaasti (luku 6.5). Kohteiden välinen maantieteellinen etäisyys on 3,5 km ja niiden väliin jää Olsören tai Olavinsaaret, saariryhmä, jota 1720–luvun lähteissä kutsutaan nimellä Ulasö (KokRo 1723 Cca2). Kartta haaksirikkoalueista sisältyy sivuille 6-7.

Henrik Kuhlbergin aluksen lastina oli Kokkolan tuomiokirjojen liitteiden mukaan pääasiassa kauppatavaraa (KokRo 1725 Cca4) ja joitakin muuttokuorman kuuluneita huonekaluja. Torniolaisten matkatavaroihin kuului tuomiokirjojen perusteella pääosin henkilökohtaista omaisuutta, kuten tekstiilejä, joihin oli kirjailtu käyttäjän nimikirjaimet, sekä käyttöesineitä, matka-arkkuja ja rasioita, joissa osassa oli omistajan puumerkki (KokRo 1723 Cca2). Näitä hallussaan pitäneiden henkilöiden voi arvella olleen palaamassa maanpaosta Ruotsista. Osa matkustajista oli kuitenkin palannut Tornioon jo aiemmin.² Heidän läsnäolonsa haaksirikkoon päättyneellä matkalla voi olettaa liittyneen Ruotsiin suuntautuneeseen kauppamatkaan tai laivaan lastattujen kattotiilien hankintaan.

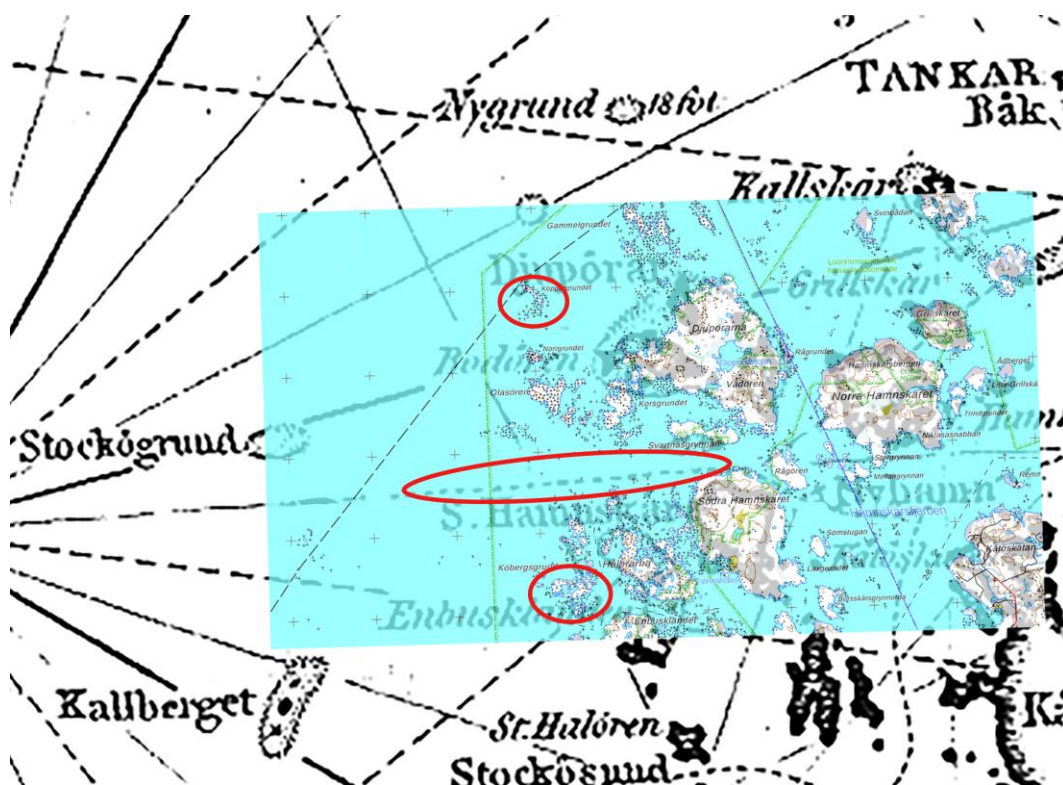
¹ Jouni Mustosen maisterintutkielmassa Merellinen perintömme (2019: 30-38) tarkasteltiin Luodon vuoden 1722 haaksirikkoja ensi kertaa omina tapauksinaan.

² Tornio oli hävitetty venäläisten toimesta 1714. Kruunu ryhtyi palauttamaan Lapin kauppaa 1718, mutta torniolaiset ehtivät edelle, ja jo vuodesta 1717 puhutaan purjehduskautena. Itse Burman purjehti tuolloin Tornioon 264 tynnyrin lastissa ja hänen aluksensa mainitaan olleen Tornion ainoa kannellinen suurempi kuutto. (Mäntylä 1971: 237-238). Vuoden 1722 haaksirikon selvittelyssä onnettomuuteen joutunutta alusta moitittiin lahoksi ja kelvottomaksi (Godenhjelm 1993: 123), joten kyseessä on voinut olla sama alus, jolla Burman purjehti jo 1717 – jolloin se todennäköisesti oli jo ennen sotaa rakennettu.

Burmanin haaksirikon tunnettu kronologia on seuraava: Tornion raati nimitti (KA CD 1955) Burmanin tilalle uuden raatimiehen 4.12. 1722, koska Burman oli hukkunut joitakin viikkoja aiemmin. Kokkolan tuomiokirjat tukevat haaksirikon ajoitusta loka-marraskuulle.

Kartta 1. Perämeri yleiskartta [https://www.karttaselain.fi/maastokartat haettu 18.2.2023]. Punainen laatikko ilmaisee Luodon ulkosaariston ja haaksirikkopaikkojen sijainnin.

Kartta 2. Kartalla 1 määritetyn alueen tarkempi kartta. Pohjakarttana Gustaf Klintin merikartta Norra Qvarken 1832, sen päällä värillinen rasteri nykykartasta [<https://www.karttaselain.fi/maastokartat> haettu 18.2.2023]. Kokkolan sataman vanha sisääntuloväylä merkittynä ovaalilla, sen pohjoispuolella Koppargrundet ja eteläpuolella Köbergsgrunden. Väylä kulkee sijainnin tarkistus- ja kääntöpaikalta itää kohti osoittavan piirun suuntaisesti. Vastaavasti samaa piirua länteen seuraamalla on navigoitu kohti Fjärderäggiä, joka on ollut Ruotsin puolen maamerkki purjehdukselle. Vuoden 1832 kartta on mahdollista asemoida nykykartalle saariston osalta tarkasti, mikä osoittaa, että Koppar/Nygrundetin sijainti on vielä pitkään haaksirikkojen jälkeen hahmotettu ylimalkaisesti. Jusa Peltoniemi 2023.

Burmanin hyllyn löysi keväällä 1723 Köbergsgrundenissa edellisenä syksynä itsekin haaksirikon kärsinyt kauppias Kuhlberg. Hän on mahdollisesti havainnut jäissä kiinni olevan torniolaisten aluksen ollessaan oman laivansa pelastustöissä, ellei jopa ole ollut onnettomuudesta tietoinen jo verekseltään – Kuhlbergin matka sijoittuu myös lokamarraskuun vaihteeseen. Hän on 29.10. 1722 ostanut Tukholmassa köysiä, pylpyröitä ja isomaston purjeen matkaansa varten (KokRO 1724 Cca3). Maaliskuun 24. päivänä (KokRo 1723 Cca2) on Kokkolassa Kuhlbergin ilmoituksen perusteella laadittu ensimmäinen luettelo Koppargrundetiin rantautuneesta hylystä löytyneistä esineistä, ja lisäksi mainitaan yksi ruumis. Hyllylle järjestettiin pelastustoimintaa 13.4., 9.5., 16.5., 20.5., 29.5. ja 6.6. 1723. Lisäksi luodolle asetettiin vahti ajalle 7.4.-7.6. 1723. Tornion historia tarjoaa Burmanin haaksirikolle rinnakkaisen aikajanan. Ilkka Mäntylän mukaan (1971: 249-250) Tornion uuden raatihuoneen rakennustyöt aloitettiin vuonna 1722. Seuraavana vuonna 1723 raatihuone oli harjassa ja porvaristo päätti sen kattomateriaalista. 30.3. 1723 päivätyssä asiakirjassa (KA CD 1955) mainitaan päädytyn kattamaan raatihuone tiilillä, jotka tilattaisiin Tukholmasta ja

kuljetettaisiin Tornioon kaupunkilaisten omalla aluksella. Tiiliä kuljettanut alus upposi tulomatalla, mistä Mäntylän mukaan on tieto raadin pöytäkirjassa 20.5. 1723³. Kyseiset kattotiilet ovat Koppargrundetin hallitseva löytöryhmä, kuten jatkossa käy ilmi. Mäntylän lähteiden perusteella tiiltien hankintaoperaatio olisi käynnistetty samanaikaisesti Burmanin hyllyn löytymisen kanssa ja päättynyt uuteen haaksirikkoon edellisen pelastustöiden ollessa vielä kesken. Lisäksi tiililaiva olisi päässyt sujahtamaan upoksiin vahdin huomaamatta. En pidä tätä uskottavana ja lähdän siitä käsityksestä, että vuonna 1723 mainitut kattotiilet ovat kuuluneet Burmanin lastiin edeltävänä syksynä⁴. Tutkimukseni tarkoitus ei ole myöskään selvittää Koppargrundetiin haaksirikkoutuneiden alusten lukumäärää, vaan keskittyä vuoden 1722 haaksirikon esineistöön. Jää myöhemmän tutkimuksen selvitettäväksi, miksi kattotiiltien hankinta nousee esiin vasta Tornion vuoden 1723 tuomiokirjojen yhteydessä.

Koppargrundetista nostettiin seuraavan kevään ja kesän aikana lukuisat määrät Tornioon matkalla olleiden paluumuuttajien omaisuutta ja muutamia vainajia, ja näistä on säilynyt aikalaisten laatimat pelastusluettelot (KokRo 1723 Cca2). Nygrundetia ryhdyttiin ajan saatossa nimittämään Koppargrundetiksi sieltä runsain määrin löytyneiden ploomu- tai kuparirahojen ansiosta. Kauppias Kuhlberg taas teki itse selkoa menetetyistä omaisuudestaan Kokkolan raadille (KokRo 1725 Cca4). Köbergsgründenista tehtiin myös vuosisatojen varrella rahalöytöjä ja perimätieto kertoo rahoja vaihdetun elintarvikkeisiin Pietarsaaren torilla (Toivanen 1979: 34). Nimeä Köbergsgründen on yhtä lailla selitetty siten, että se viittaisi haaksirikkoon. 1800-luvun lopulta alkaen molempien haaksirikkopaikkojen löytöjä uutisoitiin harvakseltaan sanomalehdissä ja ensimmäiset Koppargrundetiin liitetyt esineet lahjoitettiin muinaistieteelliselle yhdistykselle melkein sen perustamisen yhteydessä.⁵ Löydöt saivat erityistä huomiota, koska paikalliset asukkaat liittivät ne toisaalta ylimuistiseen aikaan ja Turun viimeisen katolisen piispan Arvid Kurjen haaksirikkoon 1520-luvulla.⁶

1.2 Tutkimushistoria

Luodon vuoden 1722 haaksirikkopaikat ovat luonteeltaan sekä meriarkeologisia kohteita että vesirajan maisemaan sijoittuvia muinaisjäännöksiä. Lisäksi ne ovat historiallisen ajan

³ Godenhjelm-sukua tutkineen Berndt Godenhjelmin mukaan kattotiiliä kuljettaneen aluksen haaksirikkoa on käsitelty Torniossa jo 20.3. 1723.

⁴ Oletan, että Tornion tuomiokirjojen vuotta 1723 merkinnöille on jokin looginen selitys, kuten se, että ne olisi laadittu takautuvasti: asioita on käsitelty sitä mukaa kuin tieto haverista on lisääntynyt, ja merkinnöistä ilmenee tapahtuma-ajan sijaan päiväys, milloin ne on kirjattu.

⁵ Muinaiskalupäiväkirja nro 1988, Betty Donnerin 1879 lahjoittama lusikka.

⁶ Esimerkiksi Morgonbladet 19.9.1872 nro 218

arkeologian kohteita, joiden aineistot antavat läpileikkauksen 1720-luvun materiaalisesta todellisuudesta, ja joista arkeologisten havaintojen lisäksi on saatavissa arkistotietoa. Kohteet sijaitsevat osittain veden alla, osittain vesirajassa ja maannouseman seurauksena osittain maalla, jolloin niiden tutkimuksessa tarvitaan monipuolista teorian ja metodien yhdistämistä. Nämä kaksi haaksirikkotapausta ovat osa suomalaisen meriarkeologian historiaa, ja niiden monimutkaiset tutkimushistoriat sekä suuri määrä erilaisia osallistujia ovat leimaa antavia alan kehitykselle. On syytä huomata, että Luodon 1722 haaksirikkojen osalta kyse ei ole ollut suoranaisesti hylkytutkimuksesta, ja nyttemminkin haasteeksi muodostuvat ennemmin haaksirikkoalueiden rajaaminen ja niiden erottaminen toisistaan kuin uponneen laivan kätkemät salaisuudet. Laivanhyllyn osia on tähän mennessä havaittu vain Koppargrundetista. Tutkimukseni ei keskity laivanosiin, haaksirikkopaikkoihin tai niiden alueelliseen rajaamiseen ja niihin sovellettaviin tutkimusmenetelmiin. Kohteenani ovat näihin onnettomuuksiin liitetyt esineet, joiden perusteella tulkitsem kahta kyseistä tapahtumaa. Esineistöä tunnetaan sekä kirjallisen aikalaisaineiston, lehtiartikkeleiden että 1800-, 1900- ja 2000-lukujen harrastaja- ja arkeologisten löytöjen perusteella. Haaksirikkopaikkoja ja niihin liittyvää tutkimushistoriaa on kuitenkin syytä tarkastella niiltä osin kuin ne ovat vaikuttaneet aineiston muodostumiseen, koostumukseen, kuntoon ja kokoelmatietoihin, kuten ristiriitaisiin tietoihin löytöpaikoista.

Luodon vuoden 1722 haaksirikkojen tutkimushistoria rakentuu keskeisesti Pietarsaaren museon ja K.H. Renlundin museon – Keski-Pohjanmaan maakuntamuseon johdolla suoritetuille tutkimuksille, joihin Museovirasto on joko osallistunut tai valvonut niitä. Historia alkaa 1970-luvun lopulta, jolloin Pekka Toivasen (1979: 34) mukaan lapset leikkiensä touhussa 1978 löysivät Köbergsgrundenista rahaa. Museovirasto lunasti rahat ja Pekka Sarvas mainitsee niihin liittyvässä muistiinpanossaan lähistöltä löytyneen myös kaksi liitupiippua ja kaksi kullatun pikarin katkelmaa (Sarvas 1979: RK 79040)⁷. Löytöjen perusteella Pietarsaaren museo organisoii Köbergsgrundeniin ensimmäiset tutkimukset 1979. Niiden lisäksi Pietarsaaren museo suoritti Bothnia Navalis r.y:n ja joidenkin viranomaistahojen avustamana vedenlaiskaivauksia Köbergsgrundenissa uudelleen vuonna 1986 ja Koppargrundetissa vuosina 1980 ja 1981. Pelkästään ensimmäisistä vuoden 1979 tutkimuksista, ja ilmeisesti osin niiden ulkopuolelta, on luetteloitu löytöjä yhteensä 169 kokoelmanumeroa. Museonjohtaja Pekka Toivanen on raportoinut tutkimuksista vuosittain 1979–86 Pietarsaaren museon vuosikertomuksissa ja lisäksi Merihistoriallisen toimiston vuosiraportissa vuonna 1979 ja

⁷ Sarvakselle oli kerrottu tarinaa isovihan jälkeen haaksirikkoutuneesta papin perheestä. Sarvas piti sitä löytöihin liittyvänä selitystarinana, ei alkuperäisenä (RK 79040).

Turun maakuntamuseon julkaisusarjassa vuonna 1984. Arkeologi Pekka Sarvas käsitteli vuonna 1985 numismaattisessa artikkelissaan Luodon haaksirikkopaikoilta tehtyjä rahalöytöjä 1978–1981. Osasta tutkimuksia on Pietarsaaren museon arkistossa olemassa Bothnia Navalis r.y:n aktiivi Markku Käännän laatimat kenttäraportit. Näitä Pietarsaaren museon tutkimuksia vuosina 1979–1986 lähestyn tarkemmin luvussa 5. Lisäksi, kuten luvusta 6 käy ilmi, ennen vuosien 1979–1986 tutkimusvaihetta eräs harrastajasukeltaja oli luovuttanut K.H. Renlundin museolle vuosina 1972–74 löytämiään esineitä nähtävästi molemmista paikoista (Mustonen & Engberg: Jan-Erik Nyströmin haastattelulomakkeet 2014) eli tutkimukset eivät alkaneet tyhjästä.

Pekka Toivanen (Toivanen 1979, 1980, 1981, 1984 ja 1986) omalta osaltaan ei erottanut Köbergs- ja Koppargrundetia kumpaakaan omaksi kohteekseen vaan haaksirikkopaikkoja pidettiin yhtenä kokonaisuutena. Arkistojen osalta Toivasen tutkimuksissa esiin tulivat ainoastaan Burmanin haaksirikkoa koskevat dokumentit, jotka yhdistettiin virheellisesti Köbergsgrundeniin, kuten tutkimushistoriaa tarkastelevista alaluvuista ilmenee. Lisäksi joidenkin Köbergsgrundenin esinelöytöjen tarkempaan identifiointiin on saattanut vaikuttaa Tornion maistraatin Kokkolan raadille maaliskuussa vuonna 1723 lähettämä lista haaksirikon aikaan kadoksissa olleista torniolaisista (KokRo 1723 Cca2⁸). Nämä asiakirjat ovat muodostaneet Köbergsgrundenin löydöille väärän vertailuaineiston.

2000-luvulle tultaessa K.H. Renlundin museon piirissä Kokkolassa ryhdyttiin herättelemään teoriaa useammasta haaksirikosta. 2000-luvulla paitsi tehtiin Koppargrundetista uusia raha- ja esinelöytöjä (Jouni Mustonen 2014, rev. A 8.12.2017), saatiin myös Kokkolan tuomiokirjojen liitteistä varmistus sille, että haaksirikkoja isovihan jälkeen todella oli ollut kaksi.⁹

Kulttuuriympäristöammanuensi Jouni Mustonen esittää pro gradu -työssään *Merellinen perintömme – tieto ja sen tallentuminen* (2019) tiiviisti sekä 1900-luvun lopun että 2000-luvun alun tutkimukset ja niiden tulokset. 2000-luvun tutkimushistorian osalta käytän lähteenä nimenomaan kyseistä opinnäytettä sekä Mustosen laatimia K.H. Renlundin museon merellisen kulttuuriperinnön kartoittamiseen liittyviä raportteja.

⁸ Listalla mainitaan 21 henkilöä, joiden muutamien osalta myöhemmässä maistraattien välisessä kirjeenvaihdossa on merkkejä siitä, että he kevään kuluessa mahdollisesti olisivatkin olleet elossa Torniossa. Suureen matkustajien lukumäärään on siis syytä suhtautua varauksella. Torniossa ei välttämättä heti keväällä 1723 tiedetty, keitä Burmanin aluksessa matkustajina oli edellisenä syksynä ollut, ja Kokkolaan ehkä ilmoitettiin kaikkien tuolloin tietymättömissä olleiden torniolaisten nimet.

⁹ Itse asiassa kolme, kolmantena kokkolalaisen Lars Brennerin haaksirikko vuonna 1721, jonka tuomiokirjojen perusteella voidaan pitää varmana sattuneen Uumajan rannikolla, jolloin se voidaan rajata tämän tutkimuksen ulkopuolelle (KokRO 1726 Cca5).

K.H. Renlundin museo on tehnyt Kokkolan Merisaukot r.y:n avustuksella tutkimuksia Koppargrundetissa vuosina 2005, 2011 ja 2013. Kulttuuriympäristöammanuenssi Jouni Mustonen on laatinut näistä tutkimuksista 2014 raportin Koppargrundet – Köbergsgrunden: Kartoitukset ja esinelöydöt 1972–2013, jonka päivitetty versio on vuodelta 2017. Lisäksi Mustonen on käsitellyt Luodon haaksirikkotapauksia ja niiden tutkimushistoriaa tiedonmuodostuksen näkökulmasta edellä mainitussa museologian opinnäytteessään (Mustonen 2019: 30-39). Muinaisjäännösrekisteriin Luodon kohteet on merkitty vasta 2010-luvulla. Koppargrundet löytyy avustavasta Museoviraston kulttuuriympäristön palveluikkunasta kyppi.fi muinaisjäännöstunnuksella 1000017754¹⁰. Ilmoituksen siitä on tehnyt Eero Mäenpää 2011 ja myös 2013 Eero Mäenpään johdolla suoritetun inventoinnin tiedot sisältyvät kohteen kuvaukseen. Köbergsgrunden esiintyy kyppi.fi:ssä tunnuksella 1843¹¹, ja on paikallistettu 2014 Jouni Mustosen raportin perusteella.

1.3 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykseni ovat, miksi Luodon vuoden 1722 haaksirikkoihin liitettyjen esinelöytöjen tiedot ovat ristiriitaisia, ja mitä näiden artefaktien tutkimus kertoo näistä kahdesta merionnettomuudesta? Aineistona käytän sekä kirjallisia aikalaislähteitä että 1900- ja 2000-lukujen löytöluetteloita, kenttäkortteja sekä itse esineitä, niihin liittyvien tutkimusten dokumentointia ja kokoelmatietoja. Vuoden 1723 pelastusluettelot ovat laajoja, ja hyödynnän niitä valikoiden, jättäen tutkimuksen ulkopuolelle esimerkiksi maininnat teksteilleistä, koska keskityn siihen osaan esineryhmistä, jotka ovat kvalitatiivisesti edustavia arkeologisessa löytömaterialissa. Orgaanista ainesta ei ulkosaariston epästabiiileissa olosuhteissa joko ole säilynyt tai vaihtoehtoisesti se on tuhoutunut joko heti merestä noston yhteydessä tai pian sen jälkeen konservoinnin puutteessa. Rajausta käsitellään tarkemmin luvussa 3. Menetelmäksi hahmottuu näin pelastusluetteloiden ja myöhempien löytöjen keskinäinen vertailu ja vastaavuuksien etsiminen, ja sen pohdinta, miksi tietyt esineryhmät ovat välittyneet esinekokoelmiin ja toiset eivät, ja mitkä prosessit tähän ovat vaikuttaneet. Lisäksi selvitän, miksi esineet ovat sekoittuneet keskenään, eli miten kahden haaksirikon yhdistäminen keskenään näkyy esineiden löytymisen jälkeisessä biografiassa. Paitsi lastia, laivoissa on ollut ihmisten henkilökohtaisia tavaroita ja laivaan ja merenkulkuun liittyviä varusteita, työkaluja, käyttöesineitä ja muuta tavaraa. Lähempään tarkasteluun valitseni esineryhmien

¹⁰ https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1000017754 [haettu 20.1. 2023]

¹¹ https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1843 [haettu 20.1. 2023]

perusteella tutkimuskysymykseni rajautuu lähinnä alusten lasteihin ja matkustajien henkilökohtaisen omaisuuteen. Aineistojen pohjalta on myös mahdollista pohtia, miten kriisitilanteen päätyminen ja sen jälkeinen paluumuuton ja jälleenrakennuksen aika esineistössä ilmenevät.

Aikalais- ja löytöluetteloita vertaamalla käy ilmi, että 1900-luvulta alkavassa aineistossa on paljon sellaista, millä ei enää ole ollut pelastusarvoa, kuten lasinsirpaleita, särkynyttä keramiikkaa ja liitupiippuja sekä pikkurahaa. Isompien ja arvokkaiden kuparisten plooturahojen runsas esiintyminen arkeologisessa aineistossa puolestaan kertoo, että osa löytöesineistöstä on 1700-luvun alussa jäänyt syvälle pinnan alle, ja niiden pelastaminen on ollut mahdollista vasta laitesukellustekniikan kehittymisen myötä – tai maannouseman riittävästi edettyä.

1.4 Aineistot

Esineistön lisäksi käytän niistä kertovina kirjallisina lähteinä Kokkolan 1720-luvun tuomiokirjojen liitteitä, 1800-luvun lehtiartikkeleita sekä mahdollisimman primaarisia lähteitä Pietarsaaren museon Köbergs- ja Koppargrundetin haaksirikkojen 1970–80 -lukujen tutkimuksista sekä K.H. Renlundin museon 2000-luvulla laadituista raporteista. Luodon vuoden 1722 haaksirikkojen tutkimushistoria muodostaa näin osan käsiteltävästä aineistosta.

Varsinaisiksi lähemmin tarkasteltaviksi esineryhmiksi olen valinnut rahat, hopeat, keramiikan ja lasiesineet sekä torniolaisten lastiin kuuluneet kattotiilet. Kuhlbergin aluksen kuljettamat ikkunalasit tulevat käsitellyiksi tutkimushistoriaosuudessa luvussa 5. Keskeiset esineryhmät tutkimuksessani ovat siis samat kuin Toivasella 1984 lukuun ottamatta liitupiippuja¹².

Tutkielmani¹³ etenee teoreettisen pohjustuksen kautta aineiston ja menetelmien esittelyyn. Niitä seuraa 1979–86 tutkimushistorian lähdekriittinen käsittely ja lähempään tarkastelun valikoituneen esineistön analyysi, jonka jälkeen seuraavat johtopäätökset ja pohdinta.

¹² Köbergs- ja Koppargrundetin liitupiipuista ei ole uutta tietoa sitten Toivasen (1984: 148) artikkelin. Siinä Toivanen jakoi piiput neljään päätyyppiin, joista englantilainen noin vuodelle 1700 ajoittuva tyyppi on hallitseva, ja muita tyypejä tunnetaan vain yksin kappalein. Piippujen leimat ovat pääosin erittäin kuluneita ja vaatisivat jatkossa oman tarkemman ja mahdollisesti teknisemmän tutkimuksensa. Mielenkiintoista kyllä, piippujen joukkoon sisältyy myös luultavasti 1600-luvun lopulle ajoittuva yksittäinen kappale.

¹³ Tämän opinnäytteen kirjoittamista on apurahalla tukenut Svenska litteratursällskapet i Finland, mistä suurimmat kiitokseni.

2 Käsitteet ja teoreettinen tausta

Tutkimukseni keskeiset käsitteet ovat haaksirikko ja esineet, jotka Tieteen termipankki määrittää seuraavasti:

Haaksirikko

aluksen paha vaurioituminen tai tuhoutuminen myrskyssä, karilleajossa tai yhteentörmäyksessä

Esine

ihmisen määrätarkoitusta varten valmistama tai muokkaama aineellinen ja eloton artefakti, joka kehystää inhimillisiä käytäntöjä ja välittää sosiaalisia suhteita

Haaksirikon osalta on syytä täydentää, ettei haaksirikko tai haaksirikkoalue välttämättä edellytä säilynyttä hylkyä tai edes sellaisen osia, kuten tilanne Köbergsgrundenissa nykytiedon mukaan on.

Esinetutkimuksen teorian osalta viitataan lähinnä Chris Capleen, jonka *Objects*-teoksen määritelmän mukaan (Caple 2006: 8) esineitä voi pitää samanaikaisesti välineinä, symboleina tai merkkeinä sekä todistuskappaleina historiasta. Edelleen Caplen mukaan esineistä voidaan määritellä typologioita, muotoja ja mittoja, materiaaleja, valmistajia, ehkä välittäjiä ja käyttäjiä, analysoida esineiden koristelua, niihin sisältyviä merkintöjä ja niiden symbolisia merkityksiä ja muita ominaisuuksia, ja lisäksi niitä voidaan tutkia valmisteina, kaupan ja vaihdon välineinä sekä historiallisen tiedon tallettajina. Kaikista näistä muodostuvat esineiden monet kontekstit, jotka ulottuvat koskemaan esineiden valmistus-, käyttö-, hukkaantumis-, löytö- tai sijoituspaikkoja, esineiden biografioihin liittyviä aikakausia, uskomuksia, poliittisia tilanteita, yksilöitä ja yhteiskuntia.

Historiallisten lähteiden ja esinetutkimuksen yhdistämisen osalta käytän viitekehyksenä James Deezen tutkimusta *In Small Things forgotten* (1977), joka korostaa historiallisen ajan arkeologian erityisyyttä siinä, että sen tutkimista kohteista on mahdollista tavoittaa lähdeaineistoja kuten tuomiokirjat, ja toisaalta historiallisen ajan lähteistä syntyvää kuvaa on mahdollista täydentää esineistä saatavalla tiedolla. Deezen esimerkki (1977: 11), jossa kuvataan miten lähteistä ilmenevä maininta kuudesta vanhasta lusikasta ei kerro mitään niiden valmistusmateriaalista, ja vaikka kertoisi, lusikoiden tyyppi jää silti arvoitukseksi ilman arkeologisia havaintoja. Luodon haaksirikkojen osalta löytöaineistoon sisältyy täsmälleen

tähän soveltuva esimerkki: vuonna 1723 pelastusluetteloissa mainitaan useita hopealusikoita, mutta ainoastaan 2000-luvulla löydetyn arkeologisen materiaalin perusteella ne on mahdollista määrittää edustamaan sekä barokkihopeaa että siirtymävaihetta varhaisrokokoohon. Historiallisten lähteiden avulla kyseiset hopeat puolestaan ovat parhaimmassa tapauksessa identifioitavissa jopa niiden yksittäisten omistajien ja käyttäjien osalta.

3 Aineisto perusteluineen

3.1 Aineisto ja rajauksen perustelut

Koppargrundetin osalta keskeiset aineistot koostuvat pelastusluetteloista vuodelta 1723, 1800-luvulla julkaistuista lehtiartikkeleista, raporteista ja löytöluetteloista 1972–2013 ja kohteilta nostetuista esineistä 1972–74, 1979–86 ja 2005–2013 sekä niiden kokoelmatiedoista ja aiemmasta tutkimushistoriasta yleisemmin. Köbergsgrundenin osalta aineistoina toimivat Kuhlbergin oma selonteko menetetyistä omaisuudesta sekä mainitut lehtiartikkelit, tutkimusraportit, löytöluettelot ja esineet vuosilta 1972–74 ja 1979–1986 kokoelmatietoineen sekä tutkimushistoria. Lähemmin tarkasteltavat esineryhmät olen rajannut hopeisiin, rahoihin, keramiikkaan ja lasiesineisiin. Esitän alla rajaukset ja niiden perustelut tarkemmin.

Tutkimushistoriaa erityisesti ajalta 1979–86 on syytä käsitellä aineiston osana esinelöytöjen ohella, koska kaksi haaksirikkopaikkaa yhteen kytkeneet tutkimukset ovat sekoittaneet löytöjä keskenään ja hämärtäneet siten niiden biografiaa. Löytöaineistojen sekoittumisesta löytyy useita esimerkkejä esineitä käsittelevästä luvusta 6.

Esineiden osalta tarkastelen löytöaineistoissa esiintyviä hopeaesineitä keskittyen lusikoihin, jotka osittain ovat identifioitavissa sekä niiden valmistajien että omistajien osalta. Hopeat esiintyvät vuoden 1723 pelastusluetteloissa (KokRo 1723: Cca2) poikkeuksetta ensimmäisinä kunkin luettelon alussa tai eriteltäessä onnettomuuden uhrien matka-arkkujen sisältöjä laajempien luetteloiden osina. Fyysisessä aineistossani on yhteensä kahdeksan lusikkaa, joista seitsemän on löydetty arkeologisissa tutkimuksissa: niistä K.H. Renlundin museon kokoelmista on peräisin viisi ja Pietarsaaren kaupunginmuseosta kaksi. Lisäksi mukana on yksi lusikka Kansallismuseon kokoelmista. Näiden ohella käsittelen pelastusluetteloiden kirjallisia kuvauksia hopeaesineistä, joista eräs lusikka ja muuan pikari ovat mahdollisesti tunnistettavissa. Tarkastelen myös Kansallismuseossa säilytettävää hopeista pikaria, jonka alkuperä ei ole selvillä, mutta jota pidän mahdollisena varhaisena Koppargrundet-löytönä.

Toinen pelastusluetteloissa painottuva ryhmä ovat rahat, joita esiintyy löytöaineistossa runsaasti. Rahat ovat tärkein löytöryhmä haaksirikkopaikkojen ajoituksen kannalta. Köbergsgrundenin haaksirikon isovihan jälkeiselle ajoitukselle loivat pohjan jo 1978 koululaisten tekemät rahalöydöt. Tutkimukseni osana määritettiin lähes kaikki tähän saakka määrittämättömät, lähinnä Koppargrundetista 2000-luvulla löytyneet rahat, jolloin löytöaineistoihin sisältyvien määritettyjen Luodon vuoden 1722 haaksirikkojen rahojen

yhteismäärä nousi yli 210 kappaleeseen¹⁴. Tätä myötä etenkin Koppargrundetin haaksirikon ajoitus vahvistuu entisestään ja sen voi näin myös yhden esineryhmän perusteella todeta tapahtuneen vuonna 1722. Siten sen yhteys torniolaisia koskeviin tuomiokirjamerkintöihin on entistä kiistattomampi.

Kolmantena esineryhmänä nostan esiin Luodon haaksirikkojen keramiikkalöydöt. Niistä ei juuri ole tietoja 1700-luvulta, mutta myöhempänä löytöryhmänä ne ovat runsas ja osassa fajanssia on poikkeuksellisia piirteitä. Eräille K.H. Renlundin museon kokoelmien astioille tunnetaan pohjoismaisessa löytöaineistossa ainoastaan kaksi vastinetta. Kyseisen astiaston löytöpaikka on epävarma, mutta ehdotan sille mielestäni todennäköisintä kontekstia. Luodon löytöihin kuuluu myös heikkolaatuisempaa fajanssia, hemring-koristeisia punasaviastioita ja Westerwaldin tyyppin kivisavikeramiikkaa 1600-luvun lopulta.

Neljäntenä esineryhmänä käsittelen tarkemmin Köbergsgrundenista löytyneitä lasiesineitä, juomalaseja, jotka Kokkolan tai Tornion kontekstissa olisivat perille päästessään olleet poikkeuksellisen hienoja. Juomalasiat muodostavat kokonaisuuden, joka voi jatkossa toimia ajoittavana vastineena tulevalle historiallisen ajan arkeologiselle tutkimukselle. Juomalasiat vaikuttavat olleen tuontitavaraa Ruotsin ulkopuolelta ja niiden mitoissa ja koristelussa on typologiseen luokitteluun soveltuvia piirteitä.

¹⁴ Suomen Kansallismuseon Numismaattisten kokoelmien indendentti Frida Ehrnsten kävi kanssani Kokkolassa K.H. Renlundin museossa lävitse Koppargrundetin 2005 ja 2013 rahalöydöt ja lisäksi määräiti valokuvien perusteella Pietarsaaren museoon 2020 talletetut vuoden 1722 haaksirikkoihin liittyvät rahat. Tästä suuret kiitokseni. Samalla on syytä kiittää K.H. Renlundin museota ja Pietarsaaren museota siitä, että ne ovat antaneet minun tutustua kokoelmiinsa kaikesta vaivasta huolimatta. Erityisesti kiitos kuuluu museoamanuenssi Jeannette Edfeltille ja kulttuuriympäristöamanuenssi Jouni Mustoselle, jotka ovat tarvittaessa toimittaneet käyttööni myös kirjallisia arkistomateriaaleja, joita ilman tämän opinnäytteen tekeminen ei olisi ollut mahdollista.

4 Menetelmät

4.1 Tutkimushistorian ja löytökontekstien kriittinen tarkastelu

Kirjallisten lähteiden osalta sovellan menetelmänä lähdekritiikkiä, joka tutkimushistoriaosuudessa luvussa 5 toteutuu lähilukuna ja kohdistuu pääosin 1970– ja 1980–lukujen tutkimusten raportointiin, esineiden kenttäkortteihin ja luettelointiin ja niiden ongelmiin. Tutkimushistoriaa 1979–86 on käsitelty tästä syystä yksityiskohtaisesti. Kuten luvussa 1 todettiin ja luvusta 5 tarkemmin ilmenee, Luodon vuoden 1722 haaksirikkoja pidettiin 1970–luvulta 2010–luvulle saakka osina samaa kokonaisuutta. Aiempi käsitys vain yhdestä haaksirikosta vuonna 1722 aiheuttaa sekavuutta esineiden löytökontekstissa ja sitä myötä koko niiden biografiassa.

Lähdekriittinen kysymyksenasettelu sai alkunsa esineiden luettelointiin ja tallettamiseen liittyvistä ongelmista. Ennen tutkimukseni alkua oletin esineitä voitavan tarkastella ja vertailla pelastusluetteloiden kanssa helposti käyttämällä 1970– ja 1980–lukujen tutkimusten kenttäkortteja ja luettelointitietoja Pietarsaaren museossa ja K.H. Renlundin museossa Kokkolassa. Pian kävi kuitenkin ilmi, että tällaista lähestymistapaa ajatellen ainoastaan Köbergsgrundenin vuosien 1979 ja –86 löydöt oli luetteloitu riittävällä tavalla, ja niidenkin joukkoon mahdollisesti oli sekoittuneena pieneltä osin Koppargrundetista peräisin olevia artefakteja. Käsitys vain yhdestä haaksirikosta oli johtanut esineiden käsittelemiseen osina samaa tai kahta rinnakkaista löytöä, ja tämä oli puolestaan johtanut kehäpäätelmään, jossa esineistö alkoi tukea teoriaa siitä, että kyseessä olisi ollut yksi ja sama alus (vertaa luku 5, sivu 26).

Ongelmia lisäsi, että Museoviraston Pietarsaareen deponoimat koululaisten vuonna 1978 löytämät rahat ovat samassa luettelossa vuoden 1979 rahalöytöjen kanssa, jolloin tutkimusten lähtötilannetta oli vaikea hahmottaa. Edelleen Koppargrundetin vuosien 1980 ja –81 löytöjä ei ilmeisesti ole lainkaan tarkemmin luetteloitu, mikä tekee vaikeaksi, ellei mahdottomaksi, erottaa niitä Köbergsgrundenin löydöistä. Köbergsgrundenista näyttää lisäksi olevan runsaasti löytöjä vuodelta 1980, mutta tuolta vuodelta taas puuttuu raportti. Museovirasto oli suoraan osallisena 1980 Koppargrundetin tutkimuksissa, koska tutkija Juhani Grönhagen on ollut mukana kenttätöissä, ja rajavartiosto on antanut sukellusleirille virka-apua. Mahdollisesti Köbergsgrundenin 1986 tutkimusten löytöjä on pieneltä osin sekoittunut luettelointivaiheessa Rysjsjebergetin ja/tai Närpiön saman vuoden vedenalaislöytöjen kanssa. Vaikutti siis

lähtökohtaisesti siltä, että K.H. Renlundin museoon Kokkolaan taltioidut ja KHRM Koppargrundet–Köbersgrundens esineluetteloon sisältyvät artefaktit eivät muodostaneet vain lisääineistoa Pietarsaaren museon kokoelmiin nähden, vaan niiden tuli toimia vertailuaineistona luettelomattomalle tai väärään yhteyteen luetteloitulle materiaalille. Epävarmuutta tässä suhteessa luo kuitenkin se, että Kokkolassa 1972–74 luetteloitujen esineiden löytökonteksti ei ole täysin varma, vaikka ne päällisin puolin näyttäisivät liittyvän pääasiassa Koppargrundetiin.

4.2 Esinetutkimus

Tutkimukseni toinen pääasiallinen metodi perustuu lähinnä Luodon haaksirikkoihin liitettyjen tiettyjen esineiden ja esineryhmien visuaaliselle tarkastelulle. Caplen mukaan ihmissilmin tarkasteltavaksi soveltuvat (Caple 2006: 23) esineiden muoto, määrätarkoitus, mitat, ja arvio valmistus- tai kokoonpanomenetelmästä. Lisäksi visuaalisesti on mahdollista tutkia koristelua, värejä, viimeistelyä, kuvia ja tekstiä. Myös monia materiaaleja voidaan tunnistaa silmämääräisesti. Katse kykenee havaitsemaan esineissä merkkejä niiden käytön jäljistä ja niiden kärsimistä vaurioista. Oma tarkasteluni tapahtuu näillä tasoilla, kehittyneempänä teknisenä apuvälineenä olen käyttänyt ainoastaan digitaalisilla laitteilla otettuja valokuvia, joita tarvittaessa on ollut mahdollisuus suurentaa. Vertailen esineitä paitsi keskenään ja muihin tunnettuihin vastineisiin, myös tarvittaessa 1720-luvun tuomiokirjojen liitteiden sisältämiin luetteloihin. Esinetutkimuksen keinoin on tarkoitus päätyä tuloksiin, joista ilmenevät esineiden ajoitus, alkuperä, mahdollinen omistaja ja lisäksi käsitellä, mitä esineet voivat kertoa isovihan jälkeisistä oloista.

5 Analyysi, osa 1: lähdekritiikki

5.1.1 Tutkimushistoria 1872 (1868)–1976

Koppargrundetin dokumentoitu löytöhistoria alkaa heti Suomen Muinaismuistoyhdistyksen perustamisen (vuonna 1870) jälkeen. Yhdistys on tuolloin käynyt kirjeenvaihtoa kokkolalaisen kauppias Sneckendahlin kanssa vuonna 1872. Sneckendahlin hallussa on ollut ainakin kupariplootuja ja yksi hopealusikka. Arvid Kurjen nimi esiintyy samassa yhteydessä (Morgonbladet 19.9.1872 nro 218). Hieman aiemmin kokkolalainen Constance Björkman on luovuttanut uudelle yhdistykselle hopeapikarin, johon on upotettu kolikkoja isovihan ajalta (Muinaiskalupäiväkirja, KM 1230). Vuonna 1879 Betty Donner on luovuttanut yhdistykselle hopealusikan, jonka todetaan olevan löydetty Koppargrundetista vuosikymmentä aikaisemmin. Muina löytöinä mainitaan plootujen lisäksi Sneckendahlin hallussa edelleen oleva lusikka, ja kultasormus, johon on upotettu musta kivi sekä kaiverrettu vaakuna, jossa ”två fågel kyssas och öfverst en fågel”¹⁵. Jää osin epäselväksi, ovatko kaikki esineet haaksirikkolöytöjä. Haaksirikkoihin liitetyn piispannarratiivin kokkolalainen muunnelma on tällä kertaa se, että piispoja on ollut matkassa kerrassaan yhdeksän (Morgonbladet 17.10.1879 nro 241)¹⁶ vaikkakin Pietarsaareissa mukaelma kuului ”en biskop med ett följe samt flera fruntimmer”. Sormus on jo vuosikymmentä aiemmin lähetetty Helsinkiin Bettyn edesmenneen puolison toimesta, mutta on sittemmin tietymättömissä. Voi olettaa, että Bettyn yhteydessä esiin nousevat esineet löytötietoineen ovat ainakin osin Donner-suvun vanhempia peruja. 1870-luvun muinaismuistoyhdistykselle tehtyjen lahjoitusten verifikaatit ovat hauraan kuntosaa vuoksi käyttökiellossa, joten saatavilla olevat tiedot varhaisista lahjoituksista jäävät Muinaiskalupäiväkirjan ja sanomalehtiartikkeleiden varaan.

Vuonna 1894 haaksirikkoalueilla liikkui toimittajan kanssa merenkulkijoita Luodon Bysundetista. Norra Posten -lehden mukaan (Norra Posten 13.06.1894 nro 46) Koppargrundetista kalastajat löysivät vaivattomasti kuusi neljän taalarin plootua vuodelta 1721 ja havaitsivat myös runsaat määrät liitupiippuja ja kattotiiliä. Maa on 170 vuoden aikana noussut, mutta karikko on ollut edelleen 1½ jalan syvyisen veden peittämä. Koppargrundetista miehet siirtyivät noin kolmen kilometrin päässä etelän suunnalla sijaitsevalle

¹⁵ Vuonna 1548 aateloidun ”Osabyätten från Småland” vaakunassa on kuvattu ”två hwita dufwer i ett grönt fiäll och en duffwa offwan uppå hjälmen” (Bernhard 1875: 214).

¹⁶ Samassa yhteydessä Betty on lahjoittanut SMY:lle myös Frosterus-sukua käsittelevän Turussa painetun kirjan vuodelta 1825. Artikkelin perusteella 1800-luvun lopulla näyttää olleen porvareiden piirissä muotia lahjoittaa arvokkaaksi katsottuja vanhoja esineitä Suomen muinaismuistoyhdistykselle.

”Kybergsgrundetille” ”där äfwen ett fartyg säges hafva gått under”¹⁷. Vaikka järeä louhikko uhmasi kivien siirtoyriytyksiä ja nieli taalareita miesten silmien edestä, he onnistuivat saamaan talteen rahaa vuosilta 1713, 1718, 1719 ja 1721. Rahojen yhteispaino on yltänyt 14,5 kilogrammaan. Artikkelin perusteella haaksirikkoon oli silloisten tietojen mukaan joutunut retkue Ruotsista kotimaahan palaavia kirkonmiehiä Suomen sodan jälkeen 1808–09. Hieman myöhemmin vuonna 1897 Wilhelm Lagus kirjaa (1900: 245) Nygrundetista eli Koppargrundetista löytyneen 12 kappaletta neljän, kahden ja puolen taalarin ploatuja vuosilta 1716, 1720 ja 1721, joista Helsingin yliopiston kirjasto lunasti yhden rahan vuodelta 1720.

1900-luvulla tiedetään haastattelu- ja muistitietojen perusteella kokkolalaisten palomiesten sukeltaneen Koppargrundetin ympäristössä lähes omatekoisilla paineilmalaitteilla 1950–1960-luvuilla (Mustonen 2019: 41). Myös heidän löytöihinsä on kuulunut kuparisia ploaturahoja sekä liitupiippuja. Esinebiografisesti on kuvaavaa, että ploatuja oli kuuleman mukaan käytetty tuhkakuppeina. Pidän mahdollisena, että palomiehet ovat sukeltaneet myös Köbergsgrundetissa ja mahdollisesti tätä kautta kulkeutuneen tiedon perusteella muutamat kokkolalaiset urheilusukeltajat osasivat tehdä vuosina 1972–1974 löytöretkiä molemmille Luodon haaksirikkopaikoille. Löydöt sisälsivät keramiikkaa, lasia, metallia ja liitupiippuja, jotka taltioitiin K.H. Renlundin museoon 1975–1976 ja jotka muodostavat K.H. Renlundin museon Luodon vuoden 1722 haaksirikkoihin liittyvän kokoelman perustan. Näistä keramiikka- ja lasiesineisiin palaan tarkemmin niitä käsittelevissä omissa alaluvuissaan. Alkuperäisten, ehkä hyvinkin summittaisten, muistiinpanojen perusteella laaditut kartat 1972–74 löytöpaikoista sisältyvät Mustosen laatimaan K.H. Renlundin museon raporttiin *Koppargrundet-Köbergsgrundens kartoitukset ja esinelöydöt 1972–2013* (Mustonen 2014/-17: liite 3 ja liite 4).

1972–74 aineiston tekee ongelmalliseksi se, että esineiden löytötiedot ovat osin ristiriidassa myöhempien havaintojen kanssa. Koppargrundetiin sijoittuvat 1972–74 esinelöydöt ovat aiemmin (sivulla 10) mainitun Jan-Erik Nyströmin haastattelun perusteella tehty karikon eteläkärjen länsipuolelta. Edelleen Köbergsgrundenin 1972–74 löydöt ovat saman lähteen mukaan peräisin saaren pohjoispuolelta. Tiedot ovat kuitenkin epämääräisiä. K.H. Renlundin museon 2010-luvun löydöt Koppargrundetista ovat eteläkärjen itä- ja kaakkoispuolelta tehtyjä, ja Pietarsaaren museo ja Bothnia Navalis puolestaan tutkivat Köbergsgrundenin

¹⁷ Tieto kertoo kiistattomasti, että 1800-luvulla saaristossa on tiedetty haaksirikkoja olleen kaksi. Tämä tieto ehti kadota seuraavan kahdeksankymmenen vuoden kuluessa ja kävi ilmi vasta 2010-luvulla uudelleen, vertaa Mustonen 2019.

länsipuolta. Molemmista 1972–74 epävarmoista löytöpaikoista, Koppargrundetin länsipuolelta ja Köbersgrundetin pohjoispuolelta, tarvittaisiin lisää havaintoja ja täydentäviä esinelöytöjä, jotta 1975–76 kirjattuja kontekstietoja voitaisiin varmentaa ja tarkentaa¹⁸.

5.1.2 Tutkimushistoria 1979–1986

Käyn tässä alaluvussa lävitse Luodon haaksirikkojen 1979–86 tutkimushistorian käyttäen lähteitä, jotka ovat mahdollisimman oleellisia tutkimuksen kannalta. Vastaavaa tarkempaa koontia, yhdistettyinä Pietarsaaren museon arkistoon ja arkistoluetteloihin ja osittain vertailtuna Kokkolassa K.H. Renlundin museon arkistossa säilytettävään aineistoon ja niihin liittyviin tietoihin, ei ole aiemmin tehty. Aineistoa kyseisistä tutkimuksista on säilynyt alla olevan taulukon mukaisesti. Löytöjen tarkempi erittely seuraa tekstissä.

Taulukko 1. Pietarsaaren museon tutkimukset Luodon haaksirikko- ja löydöpaikoilla 1979–86.

Vuosi	Tutkimuskohde	Kenttäraportti/dokumentti	Löytöjä	Museon vuosikertomuksessa	Huom.
1978	Köbersgrundet	On (Rahakammio)	On	1979	Koululaisten löytämät 29 rahaa
1979	Köbersgrundet	On	On?	On	Koesukellukset
1979	Köbersgrundet	On	On	On	
1980	Koppargrundet	On	? + plootuja	On	
1980	Köbersgrundet	Ei	On	Ei? Mainitaan erittelemättä?	Tutkimusten ulkopuolella?
1981	Koppargrundet	Ei (kartta on)	?	On	
1986	Köbersgrundet	On	On	On	Kaikki löydöt eivät löytöluettelossa

Varhaisin painettu lähde Luodon vuoden 1722 haaksirikkojen 1900-luvun tutkimuksista on peräisin vuodelta 1979 painatteesta *Rapport från Jakobstads museum 1979 – Tiedote Pietarsaaren kaupunginmuseosta*.¹⁹ Tuolloin museonjohtajana 1973–2002 toiminut Pekka Toivanen (1939–2022)²⁰ käyttää löydöstä ”lähemmin määrittelemätöntä” nimitystä ”vuonna 1979 tutkittu löytö Luodossa”. Toivasen mukaan muutama luotolainen pikkupoika löysi syksyllä 1978 ”Luodon uloimmassa saaristossa olevan karin kivilouhikosta, suurten siirtokivien muodostamasta onkalosta joukon hopea- ja kuparirahoja” (1979: 34). Löydöstä tiedotettiin Museovirastolle tuoreeltaan, rahat määritettiin Rahakammiossa Pekka Sarvaksen toimesta ja ne päätettiin lunastaa. Vanhimmat rahat osoittautuivat Kaarle XI:n aikaisiksi ja nuorin Ulrika Eleonoran aikana 1719 lyödyksi 5 äyrin kolikoksi. Museovirasto lunasti yhteensä 29 hopearahaa, jotka talletettiin päänumerolla RK 79040. Tässä yhteydessä todetaan

¹⁸ Mustonen kirjoittaa muistiossaan kyseisen 1972–74 löytyneisiin esineisiin liittyvän haastattelun taustatiedoista: ”Haastattelu pohjautuu museon kokoelmista löytyvien meriarkeologisten esineiden taustan selvittelyyn. Talvella 2013-14 kokoelmien uudelleenjärjestelyn yhteydessä löytyi suurehko pahvilaatikollinen luettelematon arkeologista esineistöä. [...] Laatikossa oli kymmenkunta 1970-luvulta peräisin olevaa muovipussia, joista yhdessä luki ”Koppargrundet, Jan Nyström -72” sekä paperilappu sisältäen tekstin ”undervattens arkeologiska fynd. från Koppargrundet m. fl. platser.”

¹⁹ Siteeratassa raportissa Pekka Toivanen esittää samat asiat kuin merihistorian toimiston vuosiraportissa The Maritime Museum Helsinki Annual Report 1979, mutta hieman yksityiskohtaisemmin.

²⁰ Toivanen oli koulutukseltaan kansakoulunopettaja.

rahojen löytyneen Köbergsgrundenin länsipäästä rantavedestä noin 10 m² kokoiselta alueelta.²¹ Rahojen määritykset ovat mitä ilmeisimmin myöhemmin tarkentuneet²² ja ne on deponoitu samalla päänumerolla Pietarsaaren museoon, jolloin niiden kanssa samaan yhteyteen on luetteloitu myös 1979 tutkimusten aikana löytyneet kuusi rahaa.

Koululaisten tekemien löytöjen perusteella paikalle tehtiin museoviranomaisten toimesta tarkastuskäynti, joka Toivasen mukaan antoi aihetta tutkia alueen paikallistietoutta lähemmin sekä suunnitella kevääksi jättien lähdettyä koesukelluksia. Paikallistiedon keruu tuotti tulosta, kun Kokkolan ja Pietarsaaren välisen saariston asukkaat osasivat kertoa luotolaisten kalastajien tuntuneen löytöpaikan vanhastaan. Toivanen kirjoittaa (1979: 34):

hylyn lastia oli maankohoamisen (n. 1 m/100 v), jäiden ja myrskyjen johdosta vuosien myötä tullut näkyviin. Lastiin kuuluneet keramiikan palaset eivät liiemmin olleet herättäneet kiinnostusta, mutta hopea- ja kuparirahoja oli noukittu talteen ja niitä tiedettiin vaihdetun kaupungissa (Pietarsaari) eri hyödykkeisiin, lähinnä elintarvikkeisiin.

Raportista käy edelleen ilmi, että toukokuussa 1979 järjestettyihin koesukelluksiin osallistuivat tutkija Risto Halme museoviraston merihistorian toimistosta ja kaksi sukeltajaa Teredo Navalis r.y.:stä. Saaren ranta-alueen kartoituksessa olivat mukana tutkija Pekka Sarvas, Pietarsaaren kaupunginmuseon edustaja sekä paikalliset sukeltajat Markku Kääntä ja Pertti Silván, jotka olivat aiemmin olleet mukana museoviraston kurssitoiminnassa. Merivartiosto vastasi virka-apuna tutkijoiden kuljettamisesta löytöpaikalle, joka tutkimusten ajaksi oli tarkoitus asettaa sukelluskieltoon ulkopuolisilta.

Kuva 1. Merivartija taltioi löytöä Köbergsgrundenissa kesällä 1979. Taustalla Olavinsaaret. Kuva: Pietarsaaren museo.

²¹ Lähistöltä, noin 40 m etäisyydeltä oli lisäksi löydetty kaksi liitupiippua, toinen 1600-luvun ja toinen 1800-luvun tyyppiä. Lisäksi rahojen mukana oli toimitettu kaksi kullatun pikarin katkelmaa (Sarvas? 1979: konsepti).

²² Esimerkiksi Kaarle XI ja XII 5 äyrin rahojen lukumäärät eivät Sarvaksen (15 kpl) ja Toivasen (9 kpl) luetteloissa vastaa toisiaan ja Kristiinan aikainen äyri ilmaantuu luetteloon vasta myöhemmin.

Koesukellusten tuloksina löydettiin liitupiipun osia, fajanssiastioiden sirpaleita sekä ”tuolloin vielä tunnistamattomia, suurten saviruukkujen kappaleilta näyttäviä suurikokoisia lohkoja” (Toivanen 1979: 34). Koesukellusten osalta mainitut fajanssin- ja savenpalaset ovat ilmeisesti löytöluettelon numerot JM 79-1180 (Fajansbit), JM 80-35 (Keramiskärvor 76 st. år 1979 M. Kääntä), JM 80-486 ja JM 80-487 (Skärva av fajans), JM 80-488 (Lerkrus), JM 80-489 (Skärvor av tallrik), JM 80-1378 (Trefotspanna) ja JM 80-1399: 1-4 (Krukskärvor). Mahdollisesti koesukellusten ja prospektoinnin tuloksia on luetteloitu vuonna 1987 Pietarsaassa myöhemmin myös jonkin muun Köbergs-/Koppargrudet -löytöerän joukkoon, alkaen numerosta JM 87-529: 1-230²³. Alustavan selvittelyn perusteella päätettiin tutkia löytöaluetta systemaattisemmin kesän 1979 aikana. Nämä sukellukset uskottiin Käännän ja Silvánin toteutettaviksi merihistorian toimiston ja Pietarsaaren kaupunginmuseon sopimien suuntaviivojen mukaisesti. Jatkoa Toivanen kuvailee:

Koesukellusten yhteydessä ei puututtu louhikkoista pohjaa peittävään hiekkakerrokseen. [---] Työ osoittautui erittäin vaikeaksi suurikokoisten kivenjätkäleiden peittäessä pohjan lähes kokonaan. Työn aikana ilmeni, että kivien välissä oleva hiekkakerros peitti alleen esineistöä, joten apuna jouduttiin käyttämään painepumppua.²⁴

Kuva 2. Kalustoa viritellään 1979. Kuva: Pietarsaaren kaupunginmuseo.

Tutkittava alue muodosti noin 50 metriä pitkän ja 10 metriä leveän kaistaleen – mikä vastaa hyvin 1978 rahoihin liittyvää löytötietoa 10 m² kokoisesta alueesta, laajennettuna rantaviivan

²³ Haastattelutieto Markku Kääntä 14.11. 2022. Löytöluettelon 87-528 – JM 87:553 säilyttävät silti arvoituksellisuutensa, koska liitupiippujen palasia sisältyy niihin satoja, samoin keramiikanpaloja. Ne eivät voi olla vain yhden koekäynnin tulosta.

²⁴ Lohkareikon kuvaus vastaa Norra Postenin 1894 artikkelissa esitettyä.

suuntaisesti. Vuoden 1979 tutkimuksista ei ole säilynyt karttaa tai edellistä tarkempaa kuvausta, mutta tutkimusalueelle on palattu Bothnia Navalis r.y.:n²⁵ toimesta 1986, jolloin lisätutkimuksen tarkoituksena on ollut löytöalueen pohjainventointi, ja tällöin on Markku Käännän toimesta tehty alueen osoittava yleiskartta karttalehdelle 2322 05. Kartan mukaan löytöpaikka on Köbergsgrunden.

Kuva 3. Köbergsgrundenin tutkimusalue 1979–80 ja 1986 vuonna 1986 laaditun kartan perusteella. Kuva: Pietarsaaren kaupungin museo.

Tutkimushistoriaa sekavoittaa alusta saakka, että raporttiansa 1979, 1980 ja –81 yhteydessä Toivanen ei tarkemmin määrittele löytöpaikkoja, vaan mainitsee ainoastaan Luodon saariston. Merimuseon raportin alaviitteestä selviää, että tutkimustuloksista ja referenssimateriaalista ilmenee tarkoituksellisesti löydön sijainti vain summittaisesti, ja paikkatieto jää julkaistavaksi sen jälkeen, kun tutkimukset on saatettu loppuun. Ilmeisenä tarkoituksena on ollut pitää kohde pois ulkopuolisten pyrkijöiden ulottuvilta. Bothnia Navalis r.y.:n sukellusleireistä on Pietarsaaren museon arkistossa olemassa päiväämätön ja allekirjoittamaton ilmeisesti 1994 laadittu kooste, jossa todetaan vuoden 1979 tutkimuspaikaksi Koppargrundet. Tämä ei voi pitää paikkaansa, koska Mustonen on opinnäytteessään haastatellut Kääntää, ja häneltä saatujen tietojen perusteella vuoden 1979 tutkimuskohde on varmuudella ollut Köbergsgrunden (Mustonen 2019: 42); tätä tukee myös 1978 rahojen lunastuksen yhteydessä Kansallismuseossa laadittu rahoja koskeva dokumentti. Myös 1979 valokuvat ovat

²⁵ Bothnia Navalis r.y. on Teredeo Navalis r.y.:n esimerkin innoittamana perustettu Perämeren alueella toiminut meriarkeologinen seura, jonka tarkoituksena on vapaaehtoistyönä avustaa viranomaisia työssään.

Köbergsgrundenissa otettuja, joten Pietarsaaren museon arkistoon sisältyvää Bothnia Navalis-yhteenvetoa on pidettävä sekundaarisena lähteenä, joka kierrättää jo sekoittunutta tietoa.

Kuva 4. Kenttätöitä 1979. Kuva: Pietarsaaren kaupunginmuseo.

Vuoden 1979 tutkimuksiin liittyen Pietarsaaren kaupunginmuseolla on luetteloituna 22 löytönumeroa otsikolla Köbergsgrunden. Luettelointi on jatkunut vielä vuoden 1980 puolella, ja tuona vuonna on kirjattu 68 löytönumeroa. On epäselvää, minkä esinumeron kohdalla löytövuosi vaihtuu, ja mahdollisesti joukossa on myös vuoden 1980 Koppargrundetin sukellusleirin löytöjä.

Muu 1979 Köbergsgrundenin löytöaineisto koostuu pääosin liitupiippujen osasista ja muusta silppumateriaalista. Mukana on jonkin verran lasia, nappeja ja hakanen, muutama pistoolinkuula sekä ryyppykuppi ja hopealusikka. Toivanen (1979: 35) kirjoittaa:

Haaksirikkopaiikka, jatkuvasti mataloituva, myrskyille ja jään liikkeille alttiina ollut rantalouhikko, on myötävaikuttanut siihen, ettei täyttä kuvaa hyllyn esineistöstä enää ole saatavilla. Vain kestävimmistä tai runsaimmin edustettuina olleesta aineistosta on jäänyt esimerkkejä. Muita jäänteitä tavoitellumpina rahat ovat vuosien myötä esiintullessaan kulkeutuneet pois, kuten paikallinen perimätietokin on osoittanut.

Epätoivon maiseman maalattuaan Toivanen jatkaa, että rannalta ja sukeltamalla löydettyjä rahoja joka tapauksessa on niin paljon, että ne muodostavat pohjan haaksirikon ajoitukselle. Hopearahoja on löydetty yhteensä 29 kpl ja kuparirahoja 6 kpl. Nuorimmat rahat ovat vuodelta 1719 ja lisäksi sukellusten yhteydessä löydettiin lyijyplombi, jonka vuosileimauksen on tulkittu olevan vuodelta 1720. Näiden perusteella on päätelty, että haaksirikko kuuluu suuren pohjan sodan, isovihan ja Uudenkaupungin rauhan jälkeiseen aikaan. Huomiona aiempaa koskien on syytä todeta, että kaikki 35 Pietarsaassa luetteloitua rahaa vuodelta 1979 eivät ole tutkimusten aikaisia löytöjä, vaan niihin sisältyvät myös vuoden 1978 löydöt, joista tutkimukset käynnistyivät.

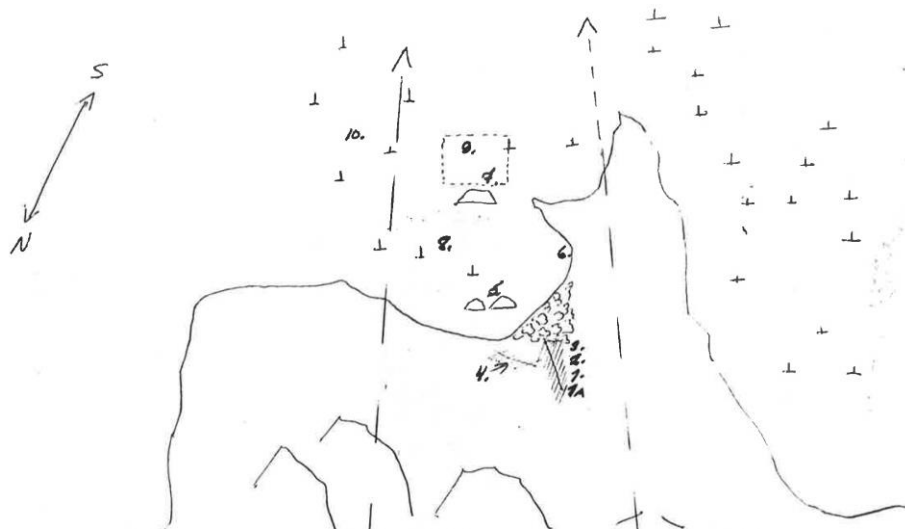
Mustosen pro gradusta käy ilmi, että Pietarsaaren kaupunginmuseo on tässä vaiheessa yhdistänyt tuolloiset löydöt saamansa yleisövihjeen ja vuonna 1923 Pedersöre-lehdessä ilmestyneen artikkelin perusteella torniolaiseen raatimies Burmaniin. Tätä kautta Toivasen raporttiin ilmaantuu ”tutkimaton rinnakkaislöytö” (Toivanen 1979: 38), josta hän muutamaa vuotta myöhemmin, vuonna 1984, Turun maakuntamuseon raportissa 6 Historiallisen ajan arkeologia Suomessa käyttää nimitystä ”Koppargrundetin löytö”. Jo vuonna 1979 Toivasella on käytössään kohtalaisessa määrin Burmanin haaksirikkoa koskevia lähteitä rinnakkaislöydöstä kirjoittaessaan; kuitenkin vuonna 1984 hän edelleen päätyy tulokseen: ”Ilmeisesti vuonna 1979 tutkitun hyllyn tavarat vastaavat niukasta valikoimasta huolimatta aika hyvin verifioitua lastia, joka oli tarkoitettu Tornioon” (Toivanen 1984: 151). Myös päiväämättömässä, mutta mitä ilmeisimmin Toivasen noin vuonna 1986 kirjoittamassa ja Pietarsaaren kaupunginmuseon arkistoon sisältyvässä konseptissa mainitaan vuosina 1979–86 tutkitun kahta haaksirikkoa ja niiden jäänteitä, eikä ”kokonaan ole suljettu pois mahdollisuus, että kyseessä olisi ollut sama alus, jonka osia jäät ja aallot olisivat kuljettaneet” (todennäköisesti Toivanen, päiväämätön konsepti noin 1986). Pietarsaaren kaupunginmuseolla ei oman tutkimushistoriansa aikana ollut käytettävissä Kuhlbergin haaksirikkoon liittyviä lähteitä eikä onnettomuudesta tietoa, ja kahden löytöpaikan ongelma ratkaistiin tiedossa olleiden lähteiden perusteella itsepintaisesti siten, että sekä Köbergs- että Koppargrundetin haaksirikot yhdistettiin Burmaniin ja torniolaisiin.

Esinekatsauksessaan vuoden 1979 osalta Toivonen nostaa rahojen ohella erikseen esiin liitupiiput, lasi- ja fajanssiesineet, ja esimerkiksi joko matkustajien vaatetukseen tai aluksen lastiin kauppatavarana kuuluneet tinanapit. Toivasen mukaan liitupiiput edustavat neljää päätyyppiä, joista yleisin, Toivasen varsinaisena kauppaa-artikkelina pitämä, muodosti huomattavan osan kaikista piippulöydöistä. Piippujen leimat ja muoto viittasivat englantilaiseen alkuperään. Muita kolmea tyyppiä löytyi vain yksin kappalein ja ne kaikki edustivat hollantilaista tyyppiä. Tähän ei ole lisättävää (vertaa viite 10, sivu 12). Ikkunalasia Toivanen toteaa haaksirikkoutuneen aluksen lastiin kuuluneen melkoiset määrät ja liittää näin löydöt isovihan jälkeiseen rakennustoimintaan. ”Kivilohkareiden välissä oli vielä tavattavissa pystyasennossa vierä viereen tiiviisti pakattua vihertävää lasia” (Toivanen 1979: 35, vertaa Mustonen 2019: 42²⁶). Muusta lasitavarasta mainitaan pulloja, juomalaseja, kuppeja ja kulhoja. Ainut ehjänä säilynyt lasiesine oli ryyppylasi. Päättellen lukuisista sirpaleista

²⁶ Myös Kääntä puhuu 2016 haastattelussa kivien väliin pakkautuneesta ikkunalasista.

aluksessa oli Toivasen mukaan ollut lastina useampia kehäaiheisella kuviolla ja nauhaornamentilla koristettuja juomalaseja sekä kukka-aiheisin maalauksin koristeltuja lasia. Löytöihin kuului myös oliivihionnalla koristettu laakea lasinpala. Toivanen arveli, että mikäli esineet ovat Ruotsista peräisin, ne olisivat hänen mukaansa voineet olla joko Henrikstorpin, Melchior ja Gustaf Jungin tai Kungsholmin lasiruukin tuotteita. Alueelta löytyneiden sinikuvioisten fajanssiesineiden hän arvelee kuuluneen hollantilaiseen lautassarjaan ja miehen kasvot sisältävän lautasenpalasen hän ajoittaa 1690-luvun loppuun (Toivanen 1979: 36-39).

Vuonna 1980 tutkimuksia ja sukelluksia jatkettiin, tällä kertaa Koppargrundetissa. Kesäkuussa 1980 tutkimuksiin osallistui tutkija Juhani Grönhagen museovirastolta, useita merivartioston sukeltajia Torniota myöten, sekä muutamia paikallisia sukeltajia, joukossa Kääntä ja Silván. Tankarin sukellusleiriksi nimetystä operaatiosta on säilynyt ilmeisesti Kääntän käsin kirjoittama raportti, jossa kohteeksi määritellään isovihan jälkeen 1721–1722 tuhoutunut alus ja sijainniksi ”Koppargrundet (Nygrundet) Larsmon saaristossa” (Kääntä 1980: 1). Tutkimusalueesta on piirretty kartta, johon on merkitty myös tehdyt löydöt ja muut havainnot.

Kuva 5. Koppargrundetin tutkimusalue vuonna 1980. Kartta piirrettynä etelään päin. Löydöt ja havainnot merkitty numeroin 1-10. Piirros: Pietarsaaren kaupunginmuseo.

Kääntä (1980: 1-2) toteaa löytöihin kuuluvan rahaa sijainneista 1A,1-3. Löytöjen mainitaan olleen hautautuneena siirtokivien väliin alle 0,5–1 m syvyydelle. Löytö 4 on korkillinen astia, oletettavasti viinaleili, löytöön 5 kuuluvat miekan kahva, liitupiipunpalasia, miekan tuppi, kuparikattilan palasia ja lasipalasia, jotka ovat olleet samalla tavalla hautautuneina kuin edelliset löydöt. Löytönä 6 mainitaan ankkurin osa ja 7 ”Hylyn jätteitä, lautoja, spantteja,

puupalasia n. 10 x 10 m alueella, keskellä aluetta paarilastia²⁷, tiilimursketta. Ankkurin osa kiveen kiinni tarttuneena.” Löytöön 8 kuuluu posliinin palasia, 9 on ”aluksen osa. Toinen hylky?” ja 10 ”Oletettavasti kipsinen koriste-esine, pahoin murskaantunut sekä pehmeänä, ei nostettu”. Lopuksi todetaan: ”Alueelta tavattujen puuosien perusteella on oletettavaa, että alueella on kahden hylyn jätteet”, ja tällä raportissa tarkoitetaan yksin Koppargrundetia.²⁸

Vuoden 1980 suppea raportti on mielenkiintoinen, koska siinä mainitaan tavatun hylynosa, ehkä jopa kahden aluksen, ja nimenomaan Koppargrundetissa. Tieto on hämmäntävä, koska 1900-luvun tietoja kokoavassa Mustosen opinnäytteessä todetaan, ettei alueelta ollut aikaisempien vuosikymmenten aikana löydetty hylkyä tai edes sellaisen osia, ja vasta vuonna 2013, yli kaksikymmentä vuotta myöhemmin, paikallistettiin Koppargrundetista muun ohella laivan kylki- tai pohjakaarien rakenteita (Mustonen 2019: 45).

Raportin viinaleilistä on olemassa valokuva sekä heti noston jälkeen että näyttelykontekstissa.

Kuva 6. Litistynyt viinaleili, jonka kylki on rikkoutunut. Kuva: Pietarsaaren kaupunginmuseo

Pekka Toivanen kuvailee 1984 Turun maakuntamuseon julkaisussa muita 1980 löytyneitä esineitä lähemmin: ”Kesän 1980 sukelluksissa löydettiin Koppargrundetin luona 6 pahoin vahingoittunutta peltirahaa, jotka luetteloinnin jälkeen talletettiin aikaisempien löytöjen tavoin Pietarsaaren museoon. Rahat olivat yksi 2 taalarin raha vuodelta 1720 (Ulrika Eleonora), yksi 4 taalarin raha vuodelta 1722 (Fredrik I), samanlainen ilman vuosilukua, kaksi 2 taalarin rahaa vuodelta 1721 sekä yksi päiväämätön.” (Toivanen 1984: 151, Sarvas 1981: RK 79040, konsepti 27.2.) Muista esineistä Toivanen jatkaa: ”tärkein muista esineistä oli miekka, joka Kuninkaallisen Armeijamuseon mukaan saattaa olla upseerinmiekka” ja jonka Toivanen arvelee mahdollisesti kuuluneen keväällä vuonna 1723 kadoksissa olleiden torniolaisten

²⁷ Kyseessä on ”paarlasti”, ballast, painolasti.

²⁸ Sukelluksiin osallistunut pietarsaarelainen ensihoitaja Håkan Pettersson vahvistaa, että leirin aikana spekuloidiin kahden hylyn sijoittumisella Koppargrundetin tutkimusalueelle. (Haastattelu Pettersson 13.12. 2022)

listalla mainitulle luutnantti Godenhjelmille. Miekan osat on luetteloitu vasta 1990-luvulla numerolla 90-537: 1-2 (Värjfaste och delar av värjbälja + doppsko) ja ne ovat päätyneet virheellisesti Köbergsgrundenin esineistön jatkoksi. Lisäksi myös löytöihin kuulunut kuparikattila oli Toivasen mukaan sukellustutkimusten jälkitöinä konservoitavissa. Kattilan ja pullon nykyiset sijoituspaikat eivät tutkimukseni aikana selvinneet. Rahalöydöistä vuosina 1978–1980 kirjoitti Toivasen lisäksi Sarvas artikkelissaan *Eighteenth-century coin-finds from the East Bothnian coast* vuonna 1985²⁹. Sarvas käsittelee Köbergs- ja Koppargrundenin rahalöydöt erikseen. Palaan artikkeliin tarkemmin alaluvussa 6.1.

Mahdollisesti Koppargrundenin vuoden 1980 (kesäkuu) löytöihin kuulunut ”posliini” on osittain luetteloitu Köbergsgrundenin (heinäkuu) vuoden 1980 löytöjen sekaan. On mahdollista, että kyseistä ”posliinia” voisi olla löydettyä Pietarsaaren kaupunginmuseossa säilytettävistä varastolaatikoista, joihin näyttää sisältyvän luettelomatonta aineistoa juuri Koppargrundenista. Kahden haaksirikon virheellinen yhdistäminen toisiinsa alkaa näin siirtyä materiaaliselle tasolle viimeistään vuoden 1980 Koppargrundenin löytöjen kohdalla.

Köbergsgrundenin kesän 1980 löytöjen osalta todettavaa on niukalti: raporttia ei ole. Joka tapauksessa myös sieltä on talletettu artefakteja myöhemmin kesällä 1980, ja niiden dokumentaatio sisältyy Pietarsaaren kaupunginmuseon Köbergsgrundenin 1979–80 kenttäkorttien ja löytöluettelon loppupuolelle.

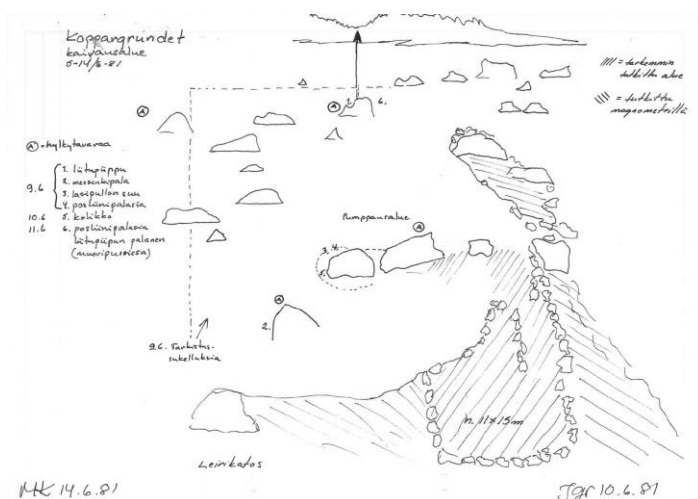

Kuvat 7-9. Luettelemattomia punasavi- ja fajanssinpaloja Pietarsaaren kaupunginmuseon varastossa. Onko kuvan 9 luettelomatonta laatikkoa kuitenkin ainoa varmasti Koppargrundenin löytöjä sisältävä kokonaisuus? Tutkimuksiin osallistuneiden sukeltajien muistikuvien perusteella sinivalkoista fajanssia löytyi ainoastaan Köbergsgrundenista. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022.

²⁹ Nordisk Numismatisk Årskrift 1982, s. 93-104.

Jos tiedot Köbergsgrundenin 1980 tutkimuksista rajoittuvat luetteloituihin esineisiin, tiedot Koppargrundetin 1981 tutkimuksista ovat vielä askeettisemmat. Tutkimuksista on säilynyt ainoastaan kartta, jonka toinen piirtäjä MK on oletettavasti tunnistettavissa Markku Käännäksi. Toinen signeeraus, JGr, lienee Juhani Grönhagen. Kartta on samalla tavoin etelään päin piirretty kuin edellisen vuoden kartta (kuva 5). Myös tähän karttaan on merkitty hylkytavaraa, tällä kertaa neljällä A-kirjaimella, ja tutkimuksen toteutusaika, kesäkuun alkupuoli, käy selville. Karttaan on merkitty myös maalla magnetometrillä tarkemmin tutkitut alueet. Kartasta selviää, että kaivausten apuvälineenä on jälleen käytetty pumppua ja lisäksi on suoritettu tarkastussukelluksia saaren idän puoleiselle alueelle. Löytöinä mainitaan 1) liitupiippu, 2) messinkipala, 3) lasipullon suu, 4) posliinipalasia, 5) kolikko, 6) posliinipalasia ja liitupiipun palanen, vrt. kuva 9. Löytönumerot on merkitty karttaan.

Toivanen kirjoittaa 1984 artikkelissaan vuonna 1981 Koppargrundetissa järjestetyn sukellusleirin sisältäneen runsaasti raivaustöitä, mistä huolimatta tulokset jäivät olemattomiksi, osittain huonojen sääolosuhteiden vuoksi, osittain siksi, että keskeisin materiaali oli saatu talteen edellisenä vuonna (Toivanen 1984: 151). 1981 tutkimukset ovat olleet sangen epäonniset, koska kaikki 2000-luvun löydöt on tehty juuri tämän kartan pumppausalueen viereltä – suuren pintakiven toiselta puolen – sekä niin sanotulta tarkemmin tutkitulta alueelta. Joka tapauksessa kyseisen 1981 kaivauksen löytöjä ei ole säilynyt erillään eikä luetteloitu kartan sisältämiä merkintöjä lukuun ottamatta.

Kuva 9. Käsin piirretty kartta Koppargrundetin 1981 tutkimuksista. Signeeraus MK 14.6. 81 ja JGr 10.6. 81. Kuva: Pietarsaaren kaupunginmuseo.

Seuraavan kerran Pietarsaaren kaupunginmuseo ja Bothnia Navalis r.y. palasivat Luodon vuoden 1722 haaksirikko- ja kaivauksipaikoille, tällä kertaa Köbergsgrundeniin, viisi vuotta myöhemmin

eli vuonna 1986.³⁰ Sukellusleirin organisaatiosta vastasi Bothnia Navalis r.y. apunaan pietarsaarelainen sukellusseura Diving-80. Viranomaistaho on Pietarsaaren kaupunginmuseo edustajanaan museonjohtaja Pekka Toivanen. Leirin järjestämiseksi on saatu valtiolta apua ja osallistujia on parisen kymmentä. Pietarsaaren palolaitos on antanut leirin käyttöön palontorjuntaveneen. Tutkimusalue on jaettu sektoreihin ja dokumentoitu sanallisesti varsin tarkasti. Leirin tavoitteena on aiemman löytöalueen systemaattinen pohjainventointi. Työmenetelmänä on toisaalta vapaa sukellus, toisaalta siirtolohkareiden välisen alueen puhdistus vesisuihkua ja ohivirtauspumpua käyttäen. Ajan salliessa on tarkoitus tehdä tarkastuskäynti läheiselle Skatacklackin saarelle. Tutkimusryhmän kokoonpano on kuvaava, osallisina ovat ainakin paikallismuseo, valtio, pelastuslaitos ja joukko meriarkeologiasta kiinnostuneita sukeltajia muilla urheilusukeltajilla täydennettynä. Aiempina vuosina toimijana on lisäksi ollut myös rajavartiolaitos omine sukeltajineen.

Tutkimustuloksina Markku Kääntä raportoi löytöalueen rajoittuvan varsin tarkasti vesirajaan. Alueen ulkopuolelta n. 4-5 m vesirajasta ”löytyi vain hajanaisesti astioiden ja liitupiippujen palasia” (Kääntä 1986: 2). Tutkimusalueen yleiskartta, jonka laatimisessa on käytetty virallista karttalehteä, on esitetty aiemmin kuvassa 3.

Raportista käy ilmi, että alue on ollut jaettuna neljään sektoriin A-D. Valitettavasti sektoreiden tarkempi sijainti tai kartat niistä eivät nähtävästi ole säilyneet: huomionarvoisina pidetyt (ehjät?) löydöt sen sijaan on dokumentoitu sektoreittain hyvin, vaikka kaikkia löytöjä ei kaiketi mainita puhtaaksi kirjoitetussa luettelossa. Vuosien 1979–80 löydöistä suurimman osan mainitaan tehdyn A-sektorilta, mikä voi tarkoittaa yhtä hyvin joko karttaan merkityn kaistaleen etelä- tai pohjoisosaa; todennäköisesti C-sektori vastaa parhaiten 1978–79 löytöaluetta, jolloin sektori A olisi ollut alueista eteläisin. Vuonna 1986 suoritetuissa töissä sektorilta A kerättiin talteen suurin osa tällä kertaa löydetyistä liitupiipuista ja niiden osista, mikä vastaa vuoden 1978 havaintoa noin 40 m päästä rahoista löytyneistä piipuista. Alueelle todettiin edelleen jäävän edelleen paljon metalliesineitä, mutta suurten siirtolohkareiden vuoksi jatkotyöt osoittautuvat mahdottomiksi. Oletettavasti vesisuihkun ja ohivirtauspumpun käytön takia louhikko on myös muuttunut epävarmaksi ja vaaralliseksi työskennellä. B-sektorin todetaan olleen töiden kannalta helpoin, mutta sieltä tavattiin vain muutama irrallinen

³⁰ Vuonna 1982 yhdistys tutki Öuranissa niin sanotun postijahdin hylkyä ja 1983-84 Närpiössä kenraalimajuri Apraxinin johtamasta venäläisestä laivastosta 1714 uponneita aluksia, ja 1985 Maksamaan Ryssjebergetissä kenraalimajuri Golowinin erikoisosastosta samana vuonna tuhoutuneita kaleereita. (Päiväämätön ja allekirjoitukseton konsepti Pietarsaaren kaupunginmuseon arkistossa.)

esine, eikä yhtenäistä löytöaluetta ollut, toisin kuin A- ja C-sektoreilla. C-sektori osoittautui tärkeimmäksi löytöalueeksi, ja varsinkin sen pohjoisosasta tehtiin runsaasti löytöjä. Suurin osa raskaammista löydöistä oli jopa 70 cm syvyydellä hiekkaan hautautuneena. Lasi-, fajanssi-, posliini-, ikkunalasi-, ja liitupiipun sirpaleet löytyivät joko hiekan pinnalta tai välikerroksesta. Löytöalue osoittautui täälläkin vaaralliseksi työskennellä: ”poistettaessa hiekkaa ja pikkukiviä huuhtomalla ja pumppaamalla oli välttämätöntä tukea siirtolohkareet taljoin ja tukein” (Kääntä 1986: 4). Myös C-sektorille todettiin jäävän runsain mitoin metalliesineitä. C-sektori on myös kiinnostava siksi, että sieltä löydettiin punasavisen tupakkapiipun koppa, joka on ajoitukseltaan selkeästi nuorempi kuin viimeistään vuodelta 1722; tämä ehkä antaisi aiheita tarkastella kaikkia, erityisesti C-sektorin, löytöjä vielä tarkemmin niiden ajoituksen kannalta.³¹ D-sektorilla suoritettiin tutkimuksia vain muutamissa paikoissa. Lohkareröykkiöt estivät jälleen alueen systemaattisen tutkimuksen.

Kuva 10. Punasavinen piippu JM 87-226, joka kenttäkortissa on ajoitettu ”före 1722”. Kuva: Pietarsaaren kaupunginmuseo.

Leirin yhteenvedossa todettiin jälleen kerran alueen vaikea tutkittavuus ja havaittiin löytöjen täydentävän aiempia. Esineistö muodostui rakennustarvikkeista (ikkunalasi, tiiliskivet), taloustarvikkeista (keramiikka-, fajanssi, lasi- ja metalliastiat, työkalut), tupakointivälineitä (liitupiiput ja oletettavasti myös tupakka), sekä käteisestä rahasta (hopea- ja kuparikolikot), jotka tulkittiin kaikki hyödykkeiksi, joita tarvittiin jälleenrakennustyössä isovihan hävitysten jälkeen. Tulkinta yhden haaksirikon kokonaisuudesta ja sijoittumisesta 1720-luvun kontekstiin alkoi saada lopullista muotoaan – ja kuten punasavi- ja liitupiippu osoittaa, löydettyjä esineitä ei järjestelmällisesti pyritty ajoittamaan, vaan lähtökohtaisesti oletettiin haaksirikkoalueen pysyneen puhtaana myöhemmistä tapahtumista, jolloin kaikki löydöt on

³¹ Myös Sarvas 1979 (RK 79040) mainitsee, että rahojen lisäksi löytyneistä kahdesta liitupiipusta toinen edusti 1600-luvun, toinen 1800-luvun tyyppiä.

ajoitettu vuoden 1722 tapahtumien yhteyteen. Voi spekuloida, että varsinainen karilleajopaikka sijaitsisi sektorilla C, ja liitupiiput keveimpänä painona ja kauppatavarana muun lastin päällä ovat huuhtoutuneet veden tai jään mukana ajan myötä muuta kauemmas sektorille A, ehkä jo ensimmäisenä keväänä, tai mahdollisesti pelastustöissä ne keveimpänä materiaalina on lempattu syrjään ensimmäisenä muun lastin päältä. B-sektorin köyhyyttä löytöjen osalta tämä ei selitä. Tutkimusten päähuomio vuosina 1979 ja 1986 Köbersgrundenissa on keskittynyt aluksen lastiin, ja mikäli sektorien tarkempi dokumentointi olisi säilynyt, myös itse aluksen rakenteesta olisi mahdollista tehdä tarkempia päätelmiä. Arvokkain lasti on usein paremmin säilyneissä hylyissä sijoitettu peräkajuuttaan, bulkkitarvara kuten liitupiiput on lastattu aluksen keskitilaan tai muun lastin päälle. Mikäli aluksessa ei ole ollut kansirakenteita, tavarat todennäköisesti ovat levinneet laajemmalle alueelle. Kaikki vielä nykyisenkin vesirajan alapuolelle sijoittuvat löydöt koko tutkimusalueelta ovat vuonna 1722 uponneet useita metrejä syvään veteen, eivätkä ole olleet 1720-luvun pelastajien helposti saavutettavissa.

1986 Löytöluettelo on rikas ja sisältää 70 numeroa, jotka raportissa on jaoteltu mainittujen sektoreiden mukaan. Myöhemmästä luetteloinnista on sektoritunnukset jätetty pois. Esineiden joukossa on kynttilänpidike, ”nattljusstake” (JM 87-200), kahdeksankulmainen tinapullo (JM 87-199), vihellyspilli, ”fägelvissla” (JM 87-202), kuparirahaa (JM 87-203:1-7), nappeja (JM 87-206 – JM 87-214:1-4), sinappikulho (JM 87-221) ja messinkinen soittokello (JM 87-201) muutamia esimerkkejä mainitakseni. Lisäksi löytyi korkillinen astia, joka käytännössä on identtinen 1981 Koppargrundenista löytyneen metallipullon kanssa, ja ne ovat erotettavissa toisistaan vain vaurioidensa perusteella. Kaksi täysin toisiaan vastaavaa esinettä eri haaksirikkopaikoilta kertovat omalta osaltaan löytöpaikkojen esineistön keskinäisestä samankaltaisuudesta.

Kuva 11. Kahdeksankulmainen tinapullo ja litistymätön viinaleili Köberggrundenista (Tennflaska JM 87-198). Korkin vedin on vääntynyt – toisin kuin 1980 leilissä (kuva 6). Kuva: Pietarsaaren museo.

Punasaviastioiden kappaleita on runsaasti, myös suurempia ja näyttävistä astioista. Lasiesineitä mainitaan Pietarsaaren museon kokoelmaluettelossa erilaisia: gröna glasföremål, glasflaska, apoteksglas, prydningsglas, drickglas ja större glasföremål (JM 87-538 – JM 87-542). Ikkunalasin sirpaleita on kirjattu pelkästään löytönumeron JM 87-543 alle 169 kappaletta. On harmillista, että sektorikohtaiset esinetunnukset eivät ole välittyneet pääluetteloon, mutta Pietarsaaren museon arkistossa onneksi säilytetään alkuperäisen raportin esineluettelon kopiota, johon arkistonhoitaja on lyijykynällä merkinnyt nykyiset kokoelmatunnukset rinnakkain alkuperäisten, itse raporttiin sisältyvien tunnusten kanssa. Löydöt on siis edelleen mahdollista hahmottaa myös sektoreittain, vaikka sektorien tarkka sijainti ei ole kuin pääteltävissä. Nykyisestä Pietarsaaren museon pääluettelosta käy ilmi, että samaan aikaan Köbergsgundenin 1986 löytöjen kanssa on luetteloitu Maksamaan Ryssbergetin esinelöytöjä. Pidän mahdollisena, että luettelointivaiheessa muutamat esineet ovat saattaneet sekaantua väärin konteksteihin, kuten lopullisesta luettelosta puuttuvat jotkut pienesineet; C-sektorin kengänpohjan osat, partaveitsen kahva ja hiusneula, jotka ovat voineet päätyä väärään yhteyteen. Ne ovat saattaneet myös tuhoutua ilman konservointia noston jälkeen.

Vuosien 1979, 1980 ja 1986 löytönumeroiden lisäksi Pietarsaaren museon Köbergsgunden-Koppargrundet -esineluettelo sisältää muutamia hajanumeroita myöhemmiltä vuosilta, ja ne ovat yksityishenkilöiden tekemiä lahjoituksia, jotka koostuvat joko Köbergs- tai Koppargrundetista löytyneistä tai niistä löydettyiksi oletetuista esineistä. Tällaisia ovat esimerkiksi JM 93-154, kynttilännipistin, ja hopealusikka JM 20-165: 1-4.

1900-luvun loppua kohti mielenkiintoa Luodon saaristoa kohtaan ei enää juuri ilmennyt, ja kuten Mustonen toteaa (Mustonen 2019: 43), sekä harrastajien että museoammattilaisten kesken vallitsi käsitys, että tapaukset ovat loppuun tutkittuja. Pekka Toivanen toimi museonjohtajana Pietarsaassa 2000-luvun alkuun asti, joten henkilövaihdos tutkimuksista tuohon saakka vastanneessa organisaatiossa ei asiaa selitä. Mahdollisesti Toivasella oli tarkoitus vielä itse palata Luodon haaksirikkojen pariin. Lopulta yhteenveto tutkimuksista jäi hänen toimestaan tekemättä.

5.1.3 Tutkimushistoria 2005–2013

K.H. Renlundin museo ja urheilusukelluskerho Kokkolan Merisaukot Ry vei vuonna 2004 lävitse ensimmäisen nykymuotoisen vedenalaisinventoinnin Kokkolan seudulla. Inventointi oli osa tutkimussukeltaajaopintojeni lopputyötä ja siitä syntyi raportti *Proopenkkiä pitkin*

(Peltoniemi 2004). Inventoinnissa ei kiinnitetty huomiota Luodon ulkosaariston kohteisiin. Raportin liitteenä olleessa taulukossa Kokkolan alueen tunnetuista ja mahdollisista hylkykohteista ne esiintyivät. Vuonna 2004 aloitetun inventoinnin jatkona Merisaukot ja K.H. Renlundin museo tekivät sukelluksia Koppargrundetin alueella. Kiinnostusta nostatti ja keskeisessä roolissa toimi tuolloin biologi ja tutkimussukeltaja Eero Mäenpää. Vuoden 2005 sukellusten tuloksina löytyi yhdeksän ploomurahaa ja 12 kolikkoa vuosilta 1716–1720. Rahat on eritelty Luodon rahalöytöjä käsittelevässä taulukossa (liite 1). Rahat löydettiin noin 1,5 metrin syvyydestä metallinpaljastimen avulla, suurehkojen lohcareiden ympäröimästä kuopasta, jonka pohja on hiekkaa ja savea. Kuopan on arveltu sijaitsevan hyvin lähellä itse haaksirikkopaikkaa. Löytösyvyys pohjassa oli noin 10–15 cm (Mustonen 2014/–17: 5). Saarelle tehtiin maastokäynti vuonna 2006, jolloin ei tehty mainittavia havaintoja.

Vuonna 2011 Kaamos Productions -niminen tuotantoyhtiö ryhtyi tekemään historiallista dokumenttia Koppargrundetin haaksirikosta. Vuosien 2011 ja 2013 tutkimukset ovat kyseisen dokumentin ansiota. Sukelluksista ja kartoituksista vastasivat jälleen K.H. Renlundin museo ja Kokkolan Merisaukot Ry, keskeisenä toimijana Eero Mäenpää. Läheltä vuoden 2005 löytöpaikkaa löydettiin kuvauksia ja niihin liittyviä tutkimuksia ajatellen tehdyssä katselmuksessa neljä rikkiäistä hopealusikkaa (KHRM 2011 A-D), yksi ehjä liitupiippu, kupari- ja hopearahoja sekä kultainen dukaatti vuodelta 1714. Lisäksi talletettiin asujen hakasiksi määriteltäviä esineitä ja kuparilevyn palasia. Rahalöydöt sisältyvät taulukkoon 1. Esinelöytöjen paikat ilmenevät Mustosen vuosina 2014/–17 laatiman K.H. Renlundin museon raportin kuvasta 4. Sukelluksia jatkettiin vuonna 2013. Näiden sukellusten yhteydessä löydettiin koko tutkimushistorian suurin yksittäinen rahaerä, 77 kolikkoa, mikä nosti Luodon haaksirikkojen tunnettujen rahalöytöjen yhteismäärän yli kahdensadan. Nämä opinnäytteeni osana määritetyt kolikot löytyivät noin 5 metrin etäisyydeltä samasta kivistä, jonka luota löytöjä on tehty jo vuosina 1980 ja –81. Paikalla on pieni ”monttu”, jonka pohja on hieman yli metrin syvyydessä. Rahat olivat yhdessä paikassa ja kerättiin talteen noin 0,5 m² kokoiselta alueelta. Ne olivat melko pinnassa ja alkoivat löytyä sukeltajan käännettyä hienomman kiviaineksen päältä syrjään noin pään kokoisen kiven (Mäenpää 2022: haastattelu 9.11.).

Vuonna 2013 K.H. Renlundin museo teki arkeologi Risto Nurmen kanssa uuden maastokatselmuksen Koppargrundetissa. Mustosen (2014/–17: 8) mukaan Nurmi oli ollut sitä mieltä, että lohcareisuuden vuoksi tarkempaa pintakartoitusta ei kannattanut tehdä: sen sijaan hän ehdotti, että sukeltajien oli vielä hyvä tarkistaa luodon eteläpuoleinen vesialue. Merisaukkojen sukeltajat löysivät aluetta kartoittaessaan yli 40 laivanhyllyn osaa sekä

torniolaisten lastina olleita kattotiiliä. Löytöalueet täsmäivät vuosien 1980– ja 1981 Koppargrundetista laadittujen karttojen kanssa. Hylynosat merkittiin poijuin ja niiden sijainti tallennettiin gps-koordinaatteina, jolloin hyllyn sijainti saatiin dokumentoitua sekä ilmakuvasa että karttapohjalla. Kartta sisältyy Mustosen vuosien 2014/–17 raportin sivulle 8 numerolla 2. Vielä tässä vaiheessa ei lähdetty kyseenalaistamaan yhden haaksirikon teoriaa vaan katsottiin, että hyllyn leviämisseunta etelään päin tuki sitä, että Köbergsgrundenin löydöt olisivat torniolaisten haaksirikosta peräisin. Muihin löytöihin kuului liitupiippuja ja niiden paloja, vyön solki ja hyvin säilynyt isokokoinen lusikka (KHRM 2013). Vuoden 2013 jälkeen kummaltakaan haaksirikkopaikalta ei ole nostettu esineitä paikallisten museoiden tai niitä avustaneiden urheilusukeltajien toimesta, sen sijaan löytöalueiden laajuutta on molemmissa paikoissa kartoitettu ja pyritty rajaamaan tarkemmin. Nämä kajoamattomat tutkimukset selviävät K.H. Renlundin museon uudemmissa raporteista, kuten *Keski-Pohjanmaan merialueen kulttuuriympäristö – selvityksiä ja maastoinventointeja 2017-18*³². Vuonna 2022 Koppargrundetin luoteispuolelta paikallistettiin viistokaikuluotaamalla ja kuvaamalla oletettavasti norjalaisen 1909 haaksirikkoutuneen ja tietävästi paikalla romutetun höyrylaiva Arbutuksen jäänteet.

³² Mustonen, Jouni 2018. K.H. Renlundin museo.

6 Analyysi, osa 2: esineet

6.1 Rahat

Arkeologi Pekka Sarvas kirjoitti Köbergs- ja Koppargrundetin rahalöydöistä aiemmin (sivulla 29) mainitussa vuoden 1985 artikkelissaan.³³ Samassa yhteydessä hän käsittelee myös muutamien muiden Perämeren alueen 1700-luvulle ajoittuvien haaksirikkojen rahalöytöjä, joiden perusteella hän esittää, että metallirahaa olisi erikseen ja tarkoituksella tuotu Ruotsista nykyisen Suomen alueelle. Näin näyttäisi Sarvaksen mukaan (1985: 97) olevan asian laita Lohtajan Rahakallion osalta 1740-luvulla sekä (Sarvas 1985: 98-100) Lappörenin 1760-luvulle ajoittuvan hylyn kohdalla. Sarvas selittää ilmiötä sillä, että suomalaiset talonpojat hyväksyivät kaupankäynnin yhteydessä maksuvälineeksi ainoastaan metallirahaa, koska se säilytti parhaiten arvonsa. Myös Koppargrundetin osalta Sarvas esittää (1985: 101) erityisesti 1894 löytyneen rahaerän suuren painon vuoksi oletuksen, että mikäli yksittäinen ja satunnainen löytö kyseiseltä onnettomuuspaikalta edustaa tällaista suuruusluokkaa, Koppargrundetiin haaksirikkoutunut alus olisi ehkä sekin kantanut mukanaan normaalia suurempaa rahamäärää. Suuri rahamäärä jopa voisi Sarvaksen mukaan (1985: 101) olla syynä löytöihin liittyviin selitystarinoihin, jotka kertovat äveriäistä kirkonmiehistä.

Historialliset tiedot Tornioista tukevat Sarvaksen havaintoa metallirahasta ainoana käypänä valuuttana porvarien talopoikien kanssa käymässä kaupassa. Ilkka Mäntylän mukaan (1971: 111) Lapinkaupassa laskettiin ennen suurta Pohjan sotaa tavarat ja luotot vain hopearahassa, koska Lapin asukkaat eivät hyväksyneet kuparirahaa. Tornion elinkeinorakenne perustui pitkälti kauppaan, 1600–1700-lukujen taitteessa Mäntylän mukaan (1971: 114) keskimäärin puolet kaupungissa asuvien ruokakuntien päämiehistä harjoitti kauppaa. Rahasta oli puutetta jo 1600-luvun lopussa, ja kun kauppaa tehtiin velaksi, tositteeksi kävi pykäläpuu, torniolaisittain *kilkula* (Mäntylä 1971: 111). Todennäköisesti sodan jälkeen rahaa oli käytössä entistä vähemmän.

Burmanin aluksen voi siis päätellä kuljettaneen rahaa Tornioon talouden jälleenrakentamista varten, kuten nykyään sanottaisiin, elvytystarkoituksessa. Mahdollisesti rahaa on Tukholmasta lainattu useamman porvarin toimesta. Tornion kaupungin menetyksiään

³³ Sarvas käyttää Köbergsgrundenista muotoa Köbergsgrundet. Lisäksi yksikkömuoto on yleinen ja esiintyy myös useissa lähteissä, tutkimuksessani pitäydyn muinaisjäännösrekisterin ja peruskartan käyttämässä monikossa.

koskevassa valituksessa kruunulle 23.3. 1723 (RA, FR 333: Lit N) haaksirikossa menetetyt omaisuuden arvoksi ilmoitetaan 80 000 taalaria. Valtava summa selittyisi sillä, että siihen on sisältynyt huomattava määrä käteistä rahaa. Jo vuoden 1723 pelastustöissä käteistä on kirjattu löydettyksi 1562 taalaria 28 äyriä (Liite 1). Useamman porvarin osallisuutta hankkeeseen mahdollisesti tukee, että Tornion pormestari kirjeessään Kokkolan raadille (KokRo 1723 Cca2) toukokuussa vuonna 1723 mainitsee menettäneensä edellisen syksyn haaksirikossa omaisuuttaan 1500 taalarin arvosta. Pelkästään tämän tutkimuksen yhteydessä on luetteloitu noin 180 kappaletta 1970–80 –lukujen tutkimusten jälkeen lähinnä Koppargrundetista löydettyä rahaa (Liite 2) aiemmin määritettyjen lisäksi. Lisäksi pidän oman kokemukseni perusteella selvänä, että epävirallisesti ja luetteloimatta löytynyttä rahaa on yksityisten ihmisten ja perikuntien hallussa runsaasti, ja sitä on edelleen myös meressä.

Kuten liitteestä 1. voidaan havaita, Koppargrundetin haaksirikon pelastustöiden yhteydessä vuonna 1723 luetteloiduista rahoista huomattava enemmistö on hopearahoja siinä missä arkeologisessa löytöaineistossa dominoivat kuparirahat, ja ainoastaan hieman yli kymmenesosa Koppargrundetista 1894–2013 löydettyistä rahoista on hopeisia. Mahdollisesti vuoden 1723 pelastustöissä on tarkoituksellisesti keskitytty hopearahoihin. Köbergsgrundenin rahalöydöistä 1979–86 suurin osa on hopeaa, ja tämä puolestaan ehdottaa, että Pietarsaaren museossa 2020 luetteloitu kontekstiltaan epäselvä rahaerä, sekin pääosin hopeaa, olisi löydetty Köbergsgrundenista.

Luodon haaksirikkolöytöihin kuuluvien rahojen ajoittava merkitys on keskeinen. Nuorin raha on löydetty Koppargrundetista ja on peräisin vuodelta 1722 (Liite 2, nro 177), mikä osoittaa, ettei haaksirikkopaikalla ole ollut toimintaa sen jälkeen. Köbergsgrundenin varmasti tunnistettavissa oleva nuorin raha on vuodelta 1719 (Liite 2, nro 99) ja oli jo Sarvaksen (1985: 102) tiedossa. 2020 luetteloituihin epävarmoihin rahoihin sisältyy kolme kupariäyriä, jotka ajoittuvat vuosille 1719–1721 (Liite 2, nrot 94-96). Koppargrundetin 1600–luvun rahojen joukkoon lukeutuu Fredrik III aikainen tanskalainen hopearaha (Liite 2, nro 2), joka voi liittyä torniolaisten Norjaan saakka ulottuneeseen kauppaan. Köbersgrundetista löytynyttä Kristiinan aikaista kuparista yhden äyrin (Liite 2, nro 1) rahaa Sarvas pitää (1985: 102) vuoden 1722 haaksirikkoon liittymättömänä³⁴. On huomattava, että rahojen joukossa ei ole lainkaan venäläisiä rahoja, mikä sulkee pois mahdollisuuden, että sotavuosina karikolle olisi päätynyt

³⁴ Mikäli viitteeseen 2 sisältyvä tieto siitä, että Burmanin alus oli ”vanha ja laho” pitää paikkansa, sen pilssissä tai pohjalla on hyvin voinut olla sinne pudonnutta rahaa sotaa huomattavastikin edeltävältä ajalta. Kuhlbergin aluksesta sen sijaan tiedämme sen olleen neitsytmatkallaan Tukholmasta Kokkolaan (KokRO 1725: Cca4).

venäläiseen laivastoon kuuluneita aluksia. Hopearahat olivat kaupankäynnin kannalta merkityksellisempiä, kuparirahat saattoivat olla käyttötarkoitukseltaan arkisempia. Raskas ja isokokoinen ploomuraha oli arvoesine Pohjan perukoilla materiaalistaan riippumatta.

6.2 Hopeat

Seuraavassa käsittelen vuoden 1722 haaksirikkoihin liittyviä hopeita vuoden 1723 pelastusluetteloiden ja eri museoiden kokoelmien perusteella tekemäni koonnin pohjalta. Taulukko sisältää perustiedot kaikista 25:stä erikseen mainituista Luodon haaksirikkoesineisiin kuuluvista, tähän mennessä tunnetusta tai tunnistetuista hopea- tai kultaesineistä. Olen selkeyden vuoksi antanut KHRM 2011 –lusikoille kirjaintunnukset A-D.

Taulukko 2. Luodon haaksirikkojen hopeaesineet vuosilta 1723–2013. Luoti lienee tässä noin 14 gramman painomitta. Laajempi taulukko sisältäen esimerkiksi hopeiden leimat ja lisätietoja liitteenä 2.

Esine	Kuvaus	Löytövuosi	Löytöpaikka	Sijainti/lähde
Hopealusikka	Kullattu, 9 luodin painoinen, upotuksena raha	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2
Hopealusikka	2 1/2 luodin painoinen, risti	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2
Hopeapikari	7 luodin painoinen	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2
Hopealusikka	3 1/2 luodin painoinen, merkki HB	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2
Hopeanappi	4 pientä pyöreää	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2
Hopeanappi	2 paidannappia	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2
Kultasormus	3/4 dukaatin painoinen, nimikirjaimet PMS	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2
Hopeasormus		1723	Koppar	KokRO 1723 Cca: 2
Hopeanappeja	Sininen verkatakki hopeanapein	1723	Koppar	KokRO 1723 Cca: 2
Kultavyö, jossa hopeinen solki		1723	Koppar	KokRO 1723 Cca: 2
Hopeanappi	Paidannappi	1723	Koppar	KokRO 1723 Cca: 2
Hopeapikari	6 luodin painoinen, nimikirjaimet J.J.S:	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2
Hopeahelainen virsikirja	Ruotsalainen, nimikirjaimet M.H.D.T.	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2
Kullattu hopeasormus		1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2
Kultaketju	Löydetty hyllyn luota parin kiven välistä	1723	Koppar	KokRO 1723 Cca: 2
Hopeasydän	Teksti: "Jesus Gudz Sohn Regera dit Lefwerne"	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2
Hopeapikari	Upotettu 10 Giörtzenin kullattua rahamerkkiä MAHDOLLINEN	1872	Koppar?	KM 1230
Hopealusikka	Viinalusikka, pesässä iljakuvionti, kerubinpäät	1879	Koppar?	KM 1988
Hopealusikka	Rotanhäntälusikka	1979	Köbers	Pietarsaari 79-1188
Hopealusikka	Käytän nimitystä lusikka 2011 A, rotanhäntä	2011	Koppar	KHRM
Hopealusikka	Käytän nimitystä lusikka 2011 B, pelkkä varsi	2011	Koppar	KHRM
Hopealusikka	Käytän nimitystä lusikka 2011 C, rotanhäntä	2011	Koppar	KHRM
Hopealusikka	Käytän nimitystä lusikka 2011 D, leimaosa puuttuu, ponsi on	2011	Koppar	KHRM
Hopealusikka	Isokokoinen, 20 cm pitkä	2013	Koppar	KHRM
Hopealusikka	Monogrammi CWG	2019	Köber?	Pietarsaari 20-165:1-4

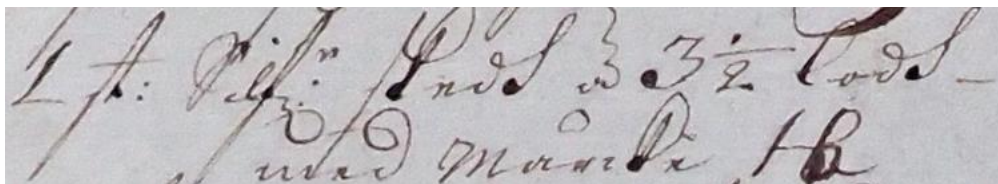
Hopeaesineistä 16 kappaletta on löytenyt jo vuonna 1723 ja mainitaan pelastusluetteloissa. Kaikista hopeaesineistä hopealusikoita on 11, joista yhdeksää on mahdollista tarkastella tarkemmin ajatellen niiden identifiointia. Lusikoista seitsemän osalta on leimausten perusteella mahdollista tehdä tulkinta niiden iästä, valmistuspaikasta ja ne valmistaneesta mestarista (tai ainakin joistakin näistä). Yhden lusikan osalta on mahdollista esittää arvelu sen omistajasta. Yksi lusikoista on niin pahasti syöpynyt, etteivät sen leimat ole määritettävissä, mutta sillä on tyylillinen yhteys kahteen muuhun lusikkaan. Muutamien muiden hopeaesineiden osalta niiden omistaja käy ilmi vuoden 1723 pelastusluetteloista tai tieto on

mahdollista tulkita torniolaisten matkustajalistan perusteella, esimerkkinä eräs pikari.

Muutoin tiedot käyvät ilmi liitteestä 2. Lusikoiden ohella tarkastelen tässä luvussa tarkemmin Kansallismuseon hopeapikaria (KM 1230), jota pidän mahdollisena Koppargrundetin löytönä. Pikarin luonnehdinta taulukossa 2 on Muinaiskalupäiväkirjasta (KM 1230).

6.2.1 Hopealusikka Ulasö (Koppargrundet) 1723 Ca2, merkki HB

Pelastusluetteloiden 3 ½ luodin painoinen lusikka, jossa merkki HB (”med märke HB”) on nähdäkseni mahdollisesti identifioitavissa, olettaen, että pelastusluetteloihin tehdyt kuvaukset hopeista ja niissä olleista merkinnöistä on pyritty tekemään niin tarkasti, että esineiden tunnistaminen niiden perusteella olisi mahdollista. HB viittaisi siten turkulaiseen mestariin Hinrich Biörmaniin, jonka toimintavuodet olivat 1721–1734. (Borg 1972: 62, Andrén et al 2000: 121, 124). Pelkän kirjallisen lähteen perusteella tehty tulkinta on epävarma.

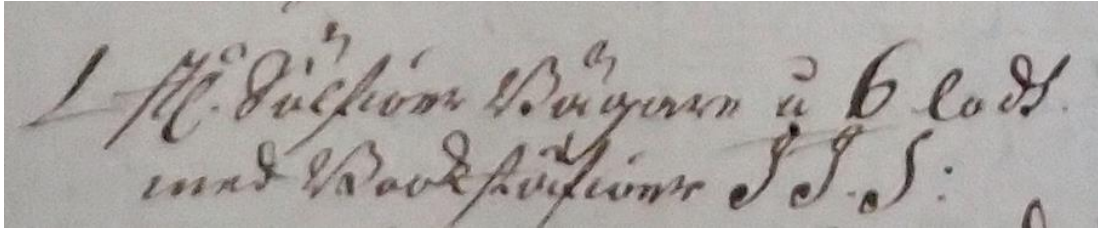
Kuva 13. Lusikka ”HB” vuoden 1723 pelastusluettelossa. Kuva: Jouni Mustonen

Turun kultaseppien ammattikunta toimi isovihan aikana maanpaossa siirtyneenä Tukholmaan, ja Hinrich sai kisällinoppinsa isänsä Michael Biörmanin verstaassa. Mestarinäytteensä hän antoi kesäkuussa vuonna 1721 Turun ammattikunnan vanhimman, Jakob Björkin verstaalla. Biörmanilta on säilynyt myös hopeinen pikari, jonka Tyra Borg on julkaissut (Borg 1972: Fig 12) ja joka on sama esine kuin taulukossani mainittu KM 1230, johon palaan myöhemmin. Tarkasteltaessa Hinrich Biörmanin leimaa kyseisessä pikarissa voidaan havaita, että pelastusluetteloiden kirjuri on tehnyt tarkkaa työtä ja jopa pyrkinyt jäljittelemään, miten H-kirjaimen poikkiviiva syntyy B-kirjaimen silmukasta, joka kulkee B-kirjaimen pylvään ylitse ikään kuin B olisi kirjoitettu järjestyksessä oikealta vasemmalle.

Kuva 14. Hinrich Biörmanin leimaus. Kuva: Jusa Peltoniemi & Mika Tertsunen 2022

6.2.2 Hopeapikari Ulasö (Koppargrundet) 1723 Cca2 6 luodin painoinen

Kuva 15. Yksityiskohta CCa2. Kuva: Jouni Mustonen 2018

Tornion maistraatin 2.4. 1723 Kokkolaan lähettämän kadoksissa olevien torniolaisten luettelon (KokRo 1723 CCa2) perusteella voidaan pelastusluettelossa 24.3. (KokRo 1723 Cca2) esiintyvän pikarin arvella kuuluneen Jakob Pippingille, joka lienee raatimies Johan Pippingin poika. Molemmat myös menehtyivät haaksirikossa. Näin nimikirjaimet J.J.S olisi tulkittavissa tarkoittavan Jakob Johanssonia. Burmanin aluksen kolmas etunimeltään J-alkuinen matkustaja Johan Kokkonen oli patronymiltään Hindersson, joten hän ei tule kyseeseen. Raatimies Pippingin toinen poika, Petter, toimi Torniossa voutina ja myöhemmin pormestarina (Mäntylä 1971: 271, 292). Kuuden luodin eli noin 100 gramman painoista hopeapikaria on pidettävä statusesineenä, jollaisia on ollut varakkaampien porvareiden hallussa. Nimikirjaimin varustettu pikari on selkeästi kuulunut onnettomuuden uhrin henkilökohtaiseen omaisuuteen.

6.2.3 Pietarsaaren kaupunginmuseo 79-1189 Köbergsgrunden

Lusikka on peräisin Köbergsgrundenin ensimmäisistä tutkimuksista vuodelta 1979. Pekka Toivanen on julkaissut sen 1984. Kenttäkortin perusteella lusikan pituus on 18,8 cm. Lusikka on kauttaaltaan ruskeaksi patinoitunut, mikä on tyypillistä myös muille vuoden 1722 haaksirikkoihin liittyville lusikoille.

Kuva 16. Köbergsgrunden 1979. Kuva: Pietarsaaren kaupunginmuseo

Toivanen toteaa (1984: 150) lusikan olevan ”englantilaismallinen rotanhäntälusikka, joka oli jäämässä pois muodista 1700-luvun alussa eli Luodon haaksirikon tapahtuessa”³⁵. Lusikasta erottuu selkeästi Tukholman kaupunkileima, herttakuvion sisässä olevat kirjaimet CBS ja vuosileima ”F”. Lusikan on valmistanut Carl Bengtsson vuonna 1694 (Andrén et al 2000: 108). Samaan määritykseen on päätyneet jo Toivanen (1984: 150). Kyseessä on ainoa Köbergsgrundenista löytynyt lusikka. Henrik Kuhlberg mainitsee (KokRo 1725 Cca4) kirjoittaessaan Kokkolan raadille hänelle merellä sattuneista onnettomuuksista menettäneensä laivansa käyttöesineiden mukana myös lusikat.

6.2.4 KM 1988 Koppargrundet, Betty Donnerin lahjoitus SMY:lle 1897

Kansallismuseon kokoelmiin lukeutuva hopealusikka (KM 1988) on Muinaiskalupäiväkirjan mukaan Betty Donnerin³⁶ lahjoitus SMY:lle vuodelta 1897. Sen mainitaan olevan ”löytty vuosikymmen sitten merenluodosta Koppargrundet Pietarsaaren ja Kokkolan väliltä”. Kyseessä on renessanssityylinen viinalusikka, jossa on pyöreä pesä ja pitkä ja kapea varsi, joka päättyy molemmin puolin kerubikasvoiseen nuppiin. Lusikassa on myös tyyllisesti vielä keskiaikaisia piirteitä. Raimo Fagerström on ajoittanut lusikan 1600-luvun alkuun (Fagerström 2000: 27).

Kuva 17. Betty Donnerin SMY:lle lahjoittama lusikka. Kuva: JP & Mika Tertsunen 2022

Mielestäni ei ole uskottavaa, että kyseinen KM 1988 olisi vuoden 1722 haaksirikkoihin liittyvä löytö. Lusikka on erinomaisessa kunnossa, eikä vaikuta sietäneen merivettä

³⁵ Huomaa yksikkömuoto!

³⁶ Lovisa Elisabet Donner (1838–1898) oli juuriltaan raahelais-turkulainen. Hänet mainitaan Lovisa Franzénin (os. Frosterus) sokeana tyttärenä Sovelius-suvun sivustolla <https://sovio-sovelius.com/suvun-historia/>. [haettu 20.1. 2023]

puolentoista vuosisadan ajan. Se ei myöskään vertaudu muihin Kopper- tai Köbergsgrundenista löydettyihin lusikoihin. Pitäisin todennäköisempänä, että vasta perustetulle muinaismuistoyhdistykselle on haluttu lahjoittaa mahdollisimman hieno, vanha ja kansallista merkitystä omaava esine – lusikan ajoitus ja tyyli tukevat Luodon haaksirikkoihin liittyneitä 1800-luvun lopun uskomuksia, joiden mukaan ulkosaariston etäisimmälle luodolle oli haaksirikkoutunut myöhäiskeskiaikainen pappismies tai ehkä jopa useampia. SMY:lle lahjoitettu lusikka ei näin olisi haaksirikkoesine, vaan kuvastaa 1870-luvun narratiivia näistä haaksirikoista ja osaltaan kertoo, miksi varhaisia Kopper- ja Köbergsgrundenin löytöjä sanomalehdissä uutisoitiin. Valitettavasti Kansallismuseon varhaiset verifikaatit ovat huonokuntoisia ja digitoimatta, eikä niitä ole mahdollista saada nähtäväksi asian selvittämiseksi tarkemmin.³⁷

6.2.5 KHRM Koppergrundet 2011 (A)

Vuonna 2011 löytynyt lusikka A on kirjattu löytöluetteloon ilman huomautuksia, ja se on edelleen muutoin ehjä lukuun ottamatta pesästä puuttuvaa osaa. Lusikka on ilman pesän kärkeä noin 17,5 cm pitkä. Pesän malli on hyvin hahmotettavissa. Kyseessä on rotanhäntälusikka, kuten lähes kaikki muutkin Koppergrundetista löytyneet lusikat ovat.³⁸

Kuva 18. Yleiskuva Koppergrundetista 2000-luvulla löytyneistä lusikoista. Ylinä 2011 D, sitten C, B ja A, alimpana lusikka 2013. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022.

Fagerholmin mukaan (Fagerholm 2000: 44-45) rotanhäntälusikkaa voidaan pitää barokin lusikkatyyppinä. Nimitys johtuu varren ja pesän liitosta vahvistavasta rotanhäntää muistuttavasta harjanteesta. Rotanhäntälusikoilla on samat mittasuhteet ja perusmuoto kuin

³⁷ Intendentti Katja Vuoriston sähköposti 3.11. 2022

³⁸ Lusikka 2011 D:n osalta määrittystä ei voida tehdä, koska vain varren pää on säilynyt.

meidän päiviemme lusikalla. Kyseinen lusikkatyyppi oli hallitsevana lusikkamallina Suomessa 1710–luvulle saakka. Tyypin kattavuus torniolaisten haaksirikon aineistossa osoittaa, että se kelpasi käyttöön vielä 1720–luvulla sodan jälkeenkin. Hopeisia lusikoita kelpasi iästään riippumatta tarvittaessa myös hyödyntää valuuttana.

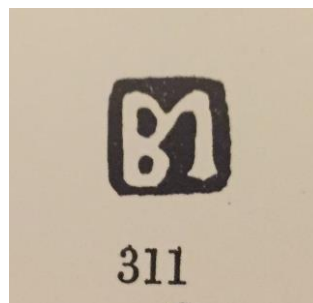

Kuva 19. Koppargrundet 2011 A, kuva 1. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022

Kuva 20. Koppargrundet 2011 A, kuva 2. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022

Lusikasta ei erotu kaupunkileimaa. Tekijäleima on tunnistettavissa Andrén et al julkaisun perusteella Berendt Mölleriksi (B. Henriksson Möller) (Andrén et al 200: 100). Möllerin toiminta-aika on ollut pitkä, 1682–1725, ja koska voidaan olettaa lusikan valmistuspaikaksi Tukholma, vuosileima ”L” osoittaa valmistusvuodeksi 1699. Tyra Borgin mukaan (Borg 1972: 59) Berendt Möllerillä on ollut myös Turussa 1690 saatu porvarisoikeus. Suomesta löytyy lisäksi ainakin Möllerin valmistama öylättirasia (Andrén et al 200: 109) Hiittisten kirkosta.

Kuva 21. Lusikan 2011 A pahoin syöpyneet tekijä- ja vuosileimat ja Berendt Möllerin tekijäleima. SS s. 100. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022

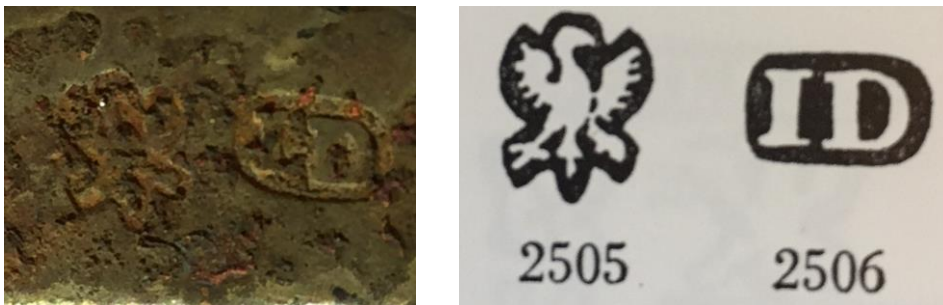
6.2.6 KHRM Koppargrundet 2011 (B)

K.H. Renlundin museon kokoelmiin kuuluva vuonna 2011 Koppargrundetista löydetty lusikka (B) on nykyisellään vain noin 7,5 cm pituinen varren fragmentti. Löytöluetteloon lusikka on kirjattu ”lusikka, kahdessa osassa”, mutta konservoinnin jälkeen ja lähemmässä tarkastelussa luettelossa mainitut kaksi osaa erottuvat tulkintani mukaan omiksi lusikoikseen (B ja D).

Kuva 22. Koppargrundet 2011 B. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022

Varren muodosta ja pesän jäänteistä on havaittavissa, että kyseessä on ollut rotanhäntälusikka. Varresta erottuvat kaupunkileima ja tekijäleima, vuosileimaa ei ollut havaittavissa. Leimojen perusteella lusikan on valmistanut Arbogassa Johan Dragman (Andrén et al 2000: 238-239). Dragmanin toimintavuodet ovat 1701–1746, joten lusikka ajoittuu vuosille 1701–1722.

Kuva 23. Lusikan 2011 B leimaus ja Johan Dragmanin käyttämät leimaukset. SS s. 239. Kuva: JP 2022

Lusikka on ehkä kulkeutunut torniolaisten tavaroihin sattumalta, mutta on myös mahdollista liittää se laivalla hukkuneisiin ja jo aiemmin mainittuihin Johan ja Jakob Pippingiin sekä Sofia Pippingiin, jotka edustavat mitä ilmeisimmin samaa perhekuntaa ja kauppiassukua. Pipping-sukuisia porvareita vaikutti myös Turussa.³⁹ Johanna Aminoff-Winbergin

³⁹ Turun ja Tornion Pippingien sukulaisuussuhde ei näytä olleen kiistaton (vrt. esimerkiksi Godenhjelm 1993: 121), mutta lienee kuitenkin kohtuudella oletettavissa. Kansallisbiografian mukaan Saksasta lähtöisin olevan

suomalaisia sotapakolaisia Ruotsissa Isovihan aikana käsittelevästä matriikkelista käy ilmi, että Arbogassa oleskeli sodan aikana muiden pakolaisten ohella turkulainen kauppias Joseph Pipping (Aminoff 1995: 211). Johania, Jakobia tai Sofiaa ei luettelossa mainita, mutta Arbogan pakolaisista suurin osa näyttää olevan kotoisin joko Turun seudulta tai pohjan periltä vähintään Oulua myöten. Pidän mahdollisena, että Tornion Pippingejä olisi oleskellut vuoden 1714 jälkeen Arbogassa, mahdollisesti yhdessä sukulaistensa kanssa, jolloin lusikka voisi liittyä juuri heihin. Mikäli näin on, voidaan tulkita, että Johan Dragmanin valmistaman lusikan löytyminen torniolaisten haaksirikkoesineiden joukosta vuonna 1722 on osoitus Suomen rannikon kauppakaupunkien porvariensa sukulaisuussuhteista, verkostoista ja kanssakäymisestä keskenään.

6.2.7 KHRM Koppargrundet 2011 (C)

Lusikka 2011 C on neljässä osassa oleva pikkulusikka. Sen mainitaan olevan neljässä osassa myös löytöluettelossa. Lusikassa on tyylillistä samankaltaisuutta Pietarsaaren museossa 2020 luetteloidun lusikan kanssa (JM 20-165:1-4) ja se voidaan tyypitellä varren pään tai ponnin muodon perusteella aaltomaiseksi (Fagerström 2000: 44).

Kuva 24. Lusikka KHRM 2011 C. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022.

Lusikasta erottuu ainoastaan yksi pahoin syöpynyt leimaus. Sitä voi kuvailla reunojensa muodon perusteella pääkallomaiseksi tai kolmilehdeksi. Kuvio tuo mieleen valtakunnanvaakunan kissantassun, mutta riksvapnet tulee käyttöön hopeiden kontrollileimana Andrén et al mukaan (2000: 23) vasta 1754. Koska rotanhäntälusikoita valmistettiin isovihan jälkeisenä aikana enää vain satunnaisesti, ajoitus 1700-luvun

Pipping-suvun jäsenet olivat kauppiaita Turussa ja Torniossa. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-006714> [haettu 16.1. 2023]

puoliväliin tuntuu kyseenalaiselta. Pidän mahdottomana tulkita leimaa silmämääräisesti tarkemmin.

Kuva 25. Lusikan KHRM 2011 C leimaus. Kuva: Jusa Peltoniemi

6.2.8 KHRM Koppargrundet 2011 (D)

Neljäs vuonna 2011 löytynyt lusikka (D) on pelkkä varren pää. Se on alun perin löytöluettelossa kirjattu samaksi lusikaksi kuin 2011 B, mutta näin ei näyttäisi olevan.

Kuva 26. Koppargrundet 2011 D. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022

Ponnen ja varren lisäksi lusikasta on säilynyt pieni kappale pesää. Lusikan pää on aaltomainen, ja se kuuluu samaan päätyyppiin kuin 2011 C ja Pietarsaaren museon 20-165:1-4. Varren mittojen perusteella se on myös ollut pikkulusikka samoin kuin edellä mainitut.

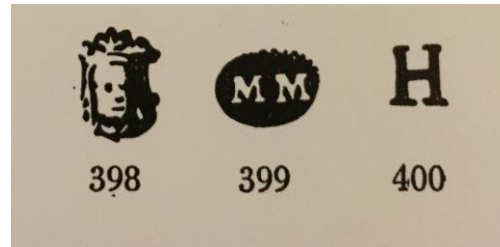
6.2.9 KHRM Koppargrundet 2013

Kuva 27 ja 28. Koppargrundet 2013. Kuvat: Jusa Peltoniemi 2022

Kyseessä on kookas, nykyisellään noin 20 cm pitkä rotanhäntälusikka, jonka pesästä puuttuu osa kärjestä. Lusikasta erottuvat kaupunkileima, mestarileima, vuosileima ja ammattikunnan vanhimman merkki. Lusikka on nähdäkseni identifioitavissa hopeaseppä Mattias Möllerin (M. Henriksson Möller/Müller) valmistamaksi Tukholmassa (Andrén et al 2000: 108–109).

Kuva 29. Lusikan KHRM Koppargrundet 2013 leimat ja Svenskt Silversmide s. 108 Mattias Möllerin leimat. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022

Mattias Möller on lusikan KHRM 2011 A valmistajaksi tulkitsemani Berendt Möllerin veli (Andrén et al 2000: 100). Edellisen mukaan Mattias Möllerin toiminta ajoittuu vuosille 1692–1705, jolloin lusikan valmistusvuosi ”H” on 1696. Möllerin töitä tunnetaan myös Suomesta, esimerkkinä aiemmin mainittu öylättirasia (Andrén et al 2000: 109). Lusikan voi ikäyksensä perusteella arvella kuuluneen arvotavaroihin, jotka on pakattu mukaan jo Torniossa paettaessa sodan hävityksen alkuvaiheessa.

6.2.10 Pietarsaaren kaupunginmuseo JM 20-165:1-4 Köbergsgrunden?

Kenttäkortin perusteella kyseinen lusikka on luovutettu nimettömän lahjoittajan toimesta museon kokoelmiin 2019. Lahjoittajan mukaan lusikka on löytynyt Köbergsgrundenista 1990-luvulla. Lusikan alkuperään ja löytötietoihin tulee suhtautua varauksella, joskin sitä suurella todennäköisyydellä on syytä pitää joko Köbergs- tai Koppargrundet -esineenä.

Kuva 30. Köbergsgrunden 2019? Kuva: Pietarsaaren kaupunginmuseo

Lusikka edustaa siirtymävaihetta varhaisrokokoohon, jolloin Fagerströmin mukaan (2000: 59) rotanhäntälusikka korvattiin yhdestä kappaleesta valmistetulla lusikalla. Lusikassa on kuitenkin vielä rotanhäntälusikan piirteitä, aaltomainen pää ja rotanhäntä on ikään kuin kaiverrettu lusikan taakse kilpimäisesti ilman, että sillä on liitoksen vahvistamiseen liittyvää merkitystä. Lusikka on 13,5 cm pitkä pikkulusikka. Andrén et al perusteella (2000:103) lusikka on Rudolf Wittkopfin Tukholmassa vuonna 1720 valmistama. Kaupunki-, tekijä-, ja vuosileimojen lisäksi lusikkaan on kaiverrettu ammattikunnan vanhimman merkki.

Kuva 31. Wittkopfin tekijäleima. SS s. 103. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022

Lusikka, mikäli se liittyy vuoden 1722 haaksirikoon, on löytöaineistossa ainoa, johon on kaiverrettu myös monogrammi.

Kuva 32. Detalji 2019 lusikasta 20-165:1-4. Kuva: Pietarsaaren kaupunginmuseo

Kenttäkortissa monogrammin kirjainten on tulkittu olevan CFG, jolloin ne viittaisivat kenttäkortin mukaan torniolaisten aluksen matkustajana olleeseen Carl Friedrich Godenhjelmiin. Monogrammin keskimmäinen kirjain on kuitenkin hankalasti tulkittavissa ”F”-kirjaimeksi, kyseessä on pikemminkin ”W”, jolloin kyse olisi mieluummin patronyymistä. Carl Friedrich Godenhjelmin isä oli kuitenkin Godenhjelm-sukua tutkineen Berndt Godenhjelmin mukaan (1993: 112) nimeltään Johan, jolloin monogrammi jää toistaiseksi arvoitukseksi. Missään tapauksessa Godenhjelm ei kuitenkaan liity Köbergsgrundeniin, eli mikäli lusikan nimikirjaimet kuuluvat hänelle, lusikka sijoittuu Koppargrundetin esineistöön, ja sillä on varren perusteella tyyllillistä yhteneväisyyttä KHRM 2011 C- ja D-lusikoiden kanssa. Pesätön lusikka voisi olla samanlainen, mikäli olisi ehjä. Nimikoitu lusikka on selkeästi kuulunut omistajansa henkilökohtaisiin tavaroihin.

Godenhjelm-suku oli lähtöisin Turusta (Godenhjelm 1993: 103). Carl Friedrich Godenhjelm oli Suuren Pohjan sodan kuluessa palvellut luutnanttina pohjoisessa Kalixin komppaniassa, ja ilmeisesti asettunut Tornion seudulle vielä sodan jälkeenkin, koska Berndt Godenhjelm mainitsee (1993: 123) hänen lainanneen syksyllä 1722 matka-arkun eräältä torniolaiselta porvarilta. Tästä voidaan päätellä, että syksyn 1722 haaksirikon tapahtuessa Godenhjelm olisi ollut edestakaisella matkalla Tornion Tukholmaan, ei esimerkiksi palaamassa kotiseudulleen pakolaisuudesta tai joukko-osastosta muualta Ruotsista.

6.2.11 Hopeapikari KM 1230, Constance Björkmanin lahjoitus SMY:lle 1872

Muinaiskalupäiväkirjan tiedot Constance Björkmanin (1833–1893) lahjoituksesta ovat niukat. Niistä käy ilmi ainoastaan, että lahjoitus on tehty Kokkolasta. Constance Björkman piti Kokkolassa kirjakauppaa ja oli myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran jäsen⁴⁰. Verifikaattien ollessa käyttörajoitettuna niistäkään ei lisätietoa ole saatavilla. Pidän kuitenkin pikaria mahdollisena Koppargrundetin löytönä ja kiinnostavana kysymystä, onko siitä löydettävissä viitteitä koskien yhteyttä vuoden 1722 haaksirikkoesineisiin ja torniolaisiin.

Pikarin lahjoitusvuosi 1872 on sama, jolloin muinaismuistoyhdistykselle on Kokkolasta ensi kerran lähetetty tai sieltä on pyydetty tietoja Koppargrundetin haaksirikosta. Pikarin lahjoitusajankohta on kesäkuussa (Morgonbladet 10.6. 1872 nro 132) ja SMY:n kokouksessa syyskuussa on päätetty pyytää kauppiaas Sneckendahlilta lisätietoja Koppargrundetista löytyneistä esineistä (Morgonbladet 19.9. 1872 nro 218). Sneckendahlin ja Björkmanin

⁴⁰ <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-004622> [haettu 16.1 2023]

välinen yhteys ei ole tiedossa. Samaa 1600 ja 1700-luvuilta periytyvää ja yhteen kietoutuvaa Kokkolan porvaristoa suvut varmaankin ovat olleet.

Kuva 33. KM 1230. Kuva: Jusa Peltoniemi & Mika Tertsunen 2022.

Muinaiskalupäiväkirjassa mainitaan (KM 1230 kuvailutiedot), että pikarin kylkiin on juotettu ”Görzt’in 11 rahamerkkiä v:ilta 1715–1723.” Lähempi tarkastelu osoittaa, että pikarin kylkiin upotettuja rahoja on tasan kymmenen, jolloin voidaan nähdä pikarin idean olevan siinä, että sarjaan sisältyvät (Ahlström et al 1976: 183) kaikki 1715–1719 lyödyt Giörtzin hätärahat jumalineen. Pikarin kyljessä ovat Jupiter, Saturnus, Phoebus, Mars ja Mercurius ja symboliset rahamerkit, nimellisarvoltaan yksi taalari kolikkoa kohti.

Kuva 34. Täysi sarja hätärahoja 1715–1719 upotettuina SMY 1230 kylkeen. Kuva: Jusa Peltoniemi & Mika Tertsunen.

Yhdestoista muinaiskalupäiväkirjassa mainittu raha on pikarin pohjaan juotettu Kaarle XII aikainen neljän karoliinin/2 taalarin hopearaha vuodelta 1718. Rahat on lyöty suomalaisten maanpakolaisuuden aikana, ja niillä epäilemättä on ollut suuri symbolinen merkitys jälkeenkäin. Ei voida sanoa, onko näin ollut jotenkin erityisesti torniolaisten kohdalla, vaikka nuorin raha kuuluu juuri samalle vuodelle, jolloin lapinkauppaa käynnisteltiin Torniossa uudelleen, jo muutamaa vuotta ennen rauhan solmimista. Vielä eräs pikarin mahdollinen yhteys vuoden 1722 haaksirikkoesineisiin on sen tekijä Hinrich Biörman, jonka valmistaman lusikan identifioin pelastusluettelosta. Koska pelastusluettelon lusikan määrittäminen on luonteeltaan vain mahdollinen, ei varma, pikarin arveleminen Koppargrundetin esinelöydöksi sen perusteella on myös spekulatiivista. Tästä huolimatta Constancen pikari kuuluu tässä luvussa tarkasteltujen esineiden kontekstiin sekä ajallisesti että poliittisesti, ja korostaessaan mikä merkitys sodan vuosilla on niistä hengissä selvinneille ollut, ja miten sitä on materiaalisesti ja symbolisesti ilmentynyt. Pikari ei kunnoltaan vaikuta oleskelleen merivedessä, joten mikäli se olisi Burmanin haaksirikosta peräisin, sen nosto ajoittuisi mieluiten lähelle vuoden 1723 pelastustöitä. On syytä muistaa, että myös pelastusluetteloissa on mainittu kaksi pikaria, joista toinen käsiteltiin alaluvussa 6.2.2. – vastaavia esineitä siis on Koppargrundetin hyllystä löydetty. Kansallismuseon esineen paino ei ole tiedossa.

6.2.12 Yhteenveto lusikoista

Köbergs- ja Koppargrundetin identifioitavissa olevat hopealusikat muodostavat loogisen kokonaisuuden, joka koostuu kolmesta Tukholmassa valmistetusta 1690-luvulle ajoittuvasta lusikasta, kahdesta Tukholmassa valmistetusta 1720-luvun lusikasta, joista toinen edustaa varhaisrokokoootta, sekä näiden välille sijoittuvasta Arbogassa valmistetusta lusikasta. Seitsemäs lusikka sijoittuu oletettavasti myös noin aikavälille 1690–1722. Arbogan lusikalla näyttää olevan konkreettinen yhteys siellä sotapakolaisina oleskelleisiin torniolaisiin. Lusikkoihin liittyvistä hopeasepistä Hinrich Biörman oli turkulainen ja kuului Turun hopeaseppien ammattikuntaan, johon kuului myös Berendt Möller. Lusikkoihin sisältyy myös toisen Möllerin, Mattiaksen, valmistama lusikka. Molemmat Möllerien tekemät lusikat ajoittuvat 1690-luvulle.

Lusikat ovat löytöpaikkansa Koppargrundetin ja useiden eri valmistajien perusteella olleet torniolaisten henkilökohtaista omaisuutta. Köbergsgrundenista löytynyt Carl Bengtssonin 1694 valmistama lusikka lienee kuulunut joko Kuhlbergin tai hänen matkustajiensa

henkilökohtaisiin tavaroihin tai Kuhlbergin mainitsemiin aluksensa taloustavaroihin (alaviite 40, sivu 64).

Taulukko 3. Luodon vuoden 1722 haaksirikkojen identifioidut lusikat

Numero	Esine	Valmistusvu	Valmistuspaikka	Mestari	Huom.
1	Rotanhäntälusikka Pietarsaari 79-1188	1694	Tukholma	Carl Bengtsson	
2	Iso rotanhäntälusikka Kokkola KHRM	1696	Tukholma	Mattias Möller	
3	Rotanhäntälusikka Kokkola KHRM 2011 A	1699	Tukholma	Berendt Möller	
4	Lusikan varsi Kokkola KHRM 2011 B	1701-1722	Arboga	Johan Dragman	
5	Varhaisrokoolusikka Pietarsaari 20-165:1-4	1720	Tukholma	Rudolf Wittkopf	
6	3 1/2 luodin painoinen hopealusikka KokRO 1723 Cca:2	1721-1722	Tukholma	Hinrich Biörman	Mahdollinen
7	Rotanhäntälusikka, jossa kolmilehdykkä KHRM 2011 C	?	?	?	

Esineiden yhteys Turun hopeaseppien ammattikuntaan ei ehkä ole sattumanvarainen, vaan saattaa kertoa Suomen rannikon porvareiden kauppa-, suku- ja muista keskinäisistä yhteyksistä ja Tukholman kaupan ohella Tornion ja Turun välisestä kanssakäymisestä. 1600-luvulle ajoittuvat lusikat on todennäköisesti pakattu mukaan jo maasta pakoon lähtiessä, 1720-luvun lusikat taas ovat uusia, sodan jälkeiseen aikaan ajoittuvia tuomisia, jotka kertonevat aikomuksesta asettua takaisin kotiseudulle ja perustaa uusi talous sinne. Pikari jumalinen voisi olla tarkoitettu muistoesineeksi sodasta ja ennen muuta siitä selviytymisestä. Sen lisäksi, että lusikoilla voi osoittaa olevan henkilökohtaisia yhteyksiä niiden käyttäjiin, ne toimivat Luodon haaksirikkoja väljästi ajoittavana tekijänä. Lusikka JM 20-165:1-4 on valmistettu vuonna 1720 ja pelastusluetteloista identifioitu 3 ½ luodin painoinen lusikka aikaisintaan vuonna 1721.

6.3 Keramiikka

Luodon vuoden 1722 haaksirikkojen keramiikkalöydöt ovat runsaslukuisia, mutta kuten Pekka Toivanen (1984: 148) toteaa, suurin osa niistä koostuu pienistä sirpaleista, saviruukuista ja vadeista, jotka ovat murentuneet pieniin osiin, jolloin monissa tapauksissa esineen alkuperäistä muotoa ja käyttötarkoitusta on vaikea tai jopa mahdotonta määrittää. Muutamissa tapauksissa astia on kuitenkin särkynyt paikalleen ja kokonaisuus on edelleen hahmotettavissa, vaikka löytökontekstia ei pääsääntöisesti ole dokumentoitu. Osa Pietarsaaren museon kokoelmiin päätyneestä keramiikasta on edelleen luetteloimatta, mihin lienee vaikuttanut sirpaleiden määrä ja sekavuus. Luetteloituja esineitä on kaiketi nähty olevan riittävän kattavasti antamaan yleiskuvan yhtenä pidetyn haaksirikon kokonaisuudesta. Milloin K.H. Renlundin museon 1972–1974 löydetyillä esineillä ei ole omaa kokoelmanumeroa, ne sisältyvät kokoelmanumeroihin KHRM 2333-2340 ja näihin liittyviin laatikoihin AA-AO (pois lukien aakkosjärjestyksessä AL ja AN).

Kuva 35. Tyypilliseen tapaan särkynyt korvallinen KHRM Koppargrundet–Köbersgruden esinelöydöt 1972–74 luetteloon sisältyvä punasaviastia KHRM 2335, ehkä kasari, joka ajoittuu vuosille 1720–1740/50⁴¹. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022.

Myös fajanssiesineet ovat jauhautuneet suurimmalta osin pieniksi kappaleiksi. Sinivalkoisen fajanssin murusista Toivanen (1984: 149) on päätellyt niiden olevan alkuperältään hollantilaisia, ja erään miehen kasvot sisältävän sinikoristeisen fajanssinpalasen 79-1153 hän on ajoittanut 1600-luvun loppuun. Fragmentista on kuva Turun maakuntamuseon vuoden 1984 raportissa sivulla 149. Yleisemmin haaksirikkomateriaalista voi nähdäkseni erottaa kahdenlaista fajanssia, joko sini- tai sinipunakoristeista valkoisella pohjalla, ja lisäksi koristelematonta heikompileatuista fajanssia. Lisäksi löytöihin sisältyy punasavi- ja kivisaviastioita. Tarkastelen seuraavassa muutamia esineitä näistä neljästä keramiikkaryhmästä.

6.3.1 Koristeltu fajanssi

K.H. Renlundin museon kokoelmiin kuuluu neljästä lautasesta ja kahdesta kupista koostuva astiakokonaisuus KHRM 2337 (ehjä kuppi ja lautanen ilman numeroa samassa laatikossa AC), joka on erittäin hyvin säilynyt. Sarja on fajanssin osalta edustava. Lautasista yksi on pieniä kolhuja lukuun ottamatta täysin ehjä. Kaksi lautasta on kahdessa osassa ja niistä puuttuu lisäksi palasia ja neljäs lautanen käsittää viisi fragmenttia, joista yksi on lautasen pohjaosa. Kupit ovat molemmat ehjiä. Lautaset ovat sinipunavalkoisia, ja niihin on maalattu elämänlankaköynnöstä muistuttava kukka-aihe. Keskelle lautasen pohjaa on maalattu ylhäältä nähtynä nelilehtinen punainen kukka, jonka lehdet ovat siniset. Kukkaa kiertää kaksi pyöreää koristeraitaa. Pohjan kuviota ympäröivät edelleen neljä kolmilehtistä punaista kukkaa ja aivan lautasen reunoille on maalattu profiilissa sama kukka sekä siitä lähtevä sininen kiehkuramainen köynnös. Kukkien lisäksi lautasia koristavat kolmesta ristikkäisestä viivasta

⁴¹ Arkeologi Mathias Bäckin (Statens historiska museer) sähköposti 22.2.2023

muodostuvat tähdet. Ehjä lautanen on halkaisijaltaan noin 13 cm leveä. Kuppeja kiertää vastaava koristelu ja sen lisäksi kuppien pohjaan on maalattu kuvio, jonka voi tulkita ranskanliljaksi. Lautasista erottuu kaksi eri variaatiota, joista toisessa kukkien siniset lehdet ovat runsaammat ja niissä on useampi haara. Lautasia on siten kaksi paria. Caplen luokittelumallissa (Caple 2006: 18) nämä astiat sijoittuvat kategoriaan *crafted objects*, eli käsityöläistuotteisiin erotuksena yksittäis- tai massavalmistettuihin esineisiin.

Kuva 36. 1972–74 löydettyä koristeltua fajanssia KHRM 2337 ja numeroimaton. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022

Astiaston on luovuttanut K.H. Renlundin museon kokoelmiin kokkolalainen harrastajasukeltaja 1975–76, missä yhteydessä esineiden on mainittu olevan peräisin Koppargrundetista ”m. fl. platser” ja löydetyn vuosina 1972–74. Erik Engbergin ja Jouni Mustosen 2014 tekemän haastattelun mukaan esineitä olisi löytynyt Koppargrundetin eteläkärjen länsipuolelta. Tätä vastaan puhuu, että mainitulta alueelta ei tunneta muita löytöjä. Toisaalta karikon kyseisessä osassa merenpohja koostuu hiekasta, johon hautautuminen voisi selittää esineiden hyväkuntoisuuden. Aluetta ei ole 2000-luvulla tarkemmin tutkittu.

Astioiden voi päätellä olevan tuontitavaraa, koska Ruotsissa ei vielä vuonna 1722 ollut omaa fajanssituotantoa. Kokonaisuus osoittautuu varsin uniikiksi ja sille löytyy vain muutamia vastineita. Niistä toinen on Gunhild Rydströmin raportin perusteella (Rydström 2009: bild 46) peräisin Ruotsista Öhnin kaivauksista vuosina 1941–2001 Lyckselestä. Kyseinen fragmentti

vaikuttaa olevan samanlaista materiaalia kuin K.H. Renlundin museon astiasto ja se on lisäksi tyylliltään ja tekniikaltaan samankaltainen. Väriykseltään se on kuitenkin runsaampi, Rydström on (2009: 9) määritellyt sen sisältävän paitsi valkoista, sinistä ja punaista, myös vihreää ja ruskeaa väriä. Pirteiden sävyjen ja eloisan siveltimejäljen perusteella Rydström arvelee lautasen alkuperäksi pohjoista Saksaa, ehkä Stralsundia, siis Ruotsin Pommeria, ja hän näyttää sijoittavan sen haaksirikkoa myöhäisempään aikaan. Vuoteen 2009 mennessä Rydström ei ollut löytänyt fragmentille julkaistua vastinetta. Lautanen on ollut kookkaampi kuin K.H. Renlundin museon lautaset, Rydström arvioi sen halkaisijaksi 20 cm.

Kuva 37. Lyckselen fragmentti 1700-luvun kaivauserroksista. Kuva: Rydström 2009: bild 49

Vastaava kukka-aihe köynnöksineen on löydetty Aboa Vetus Ars Novan kaivauksissa Rettigin tontilta. Keramiikkalöytö on tehty museolehtori Janna Jokelan mukaan kerroksesta, joka ajoittuu 1700-luvun loppuun tai 1800-luvun alkuun (sähköposti 17.10). Värien käyttö on tässä ainakin kahdesta eri lautasesta koostuvassa kokonaisuudessa vielä runsaskätisempää kuin Lyckselen kappaleessa.

Kuva 38. Aboa Vetus Ars Nova -kokonaisuus. KM41180:42. Kuva: Aboa Vetus Ars Nova

Näiden värimaailmaltaan K.H. Renlundin sinipunavalkoisia astioita muistuttavien astianpalasten lisäksi löytyy vielä yksi samaa kukkakuviota muunteleva vastine. Se sisältyy Pietarsaaren museon luetteloimattomaan silppumateriaaliin, joka saattaa sisältää myös vuosien 1980 ja –81 ”posliinia” Koppargrundetista. Niiden suhde 1972–1974 esineiden löytötietoihin on joka tapauksessa kahtalainen. Sinikuvioisten fajanssinpalasten joukosta on

mahdollista erottaa muutamia, joissa esiintyy astiaston koristelua vastaava kukka- ja köynnösaihe sinisenä variaationa. Markku Käännän (2022: sähköposti 29.11.) mukaan kuvassa 39 esiintyvät fajanssinpalat ovat kaikki Köbergsgrundenin löytöjä. Koppargrundetista ei hänen mukaansa löytynyt sinivalkoista fajanssia. Tällöin astiasto olisi osa Kuhlbergin lastia ja kauppatavaraa, mikä selittäisi kuppien ja lautasten antaman käyttämättömän vaikutelman, huomioimatta veden ja merenpohja-aineksen aiheuttaman mekaanisen eroosion aiheuttamaa kulumista. Säilyminen meren pohjassa Köbergsgrundenin merelle avoimessa louhikkoisessa rannassa ehjänä 250 vuoden ajan edellyttäisi erittäin suojaista poteroa tai syvemmälle hiekkaan hautautuneena olemista.

Kuva 39. Sinivalkoisia luetteloimattomia fajanssinkappaleita Pietarsaaren museossa. Kukkakuvio sirpaleessa alarivissä oikealla. Kuva: Pietarsaaren museo

Kukka-aiheen siniselle toteutukselle on mahdollista löytää julkaistu vastine. Se sisältyy Jerzy Gawronskin toimittamaan Amsterdamin keramiikkalöytöjä esittelevään teokseen vuodelta 2012 ja esiintyy kuvassa 1071. Gawronski määrittelee astian valmistuspaikaksi Alankomaiden läntisen osan (Gawronski 2012: 288). Lautanen on löytynyt Amsterdamin historiallisesta keskustasta Karthuizersstraatilta ja ajoittuu Gawronskin mukaan vuosille 1700–1725⁴². Hollantilaisen lautasen mitat ovat yhteneväiset Lyckselen lautasen kanssa, sen halkaisijaksi on määritelty 22,2 cm. Kukka-aiheen lisäksi Karthuizersstraatin lautasessa toistuu vastaava kolmesta viivasta muodostuva tähtikuvio kuin K.H. Renlundin museon astiastossa. Lyckselen tai Aboa Vetus Ars Novan fragmenteissa sitä ei ole.

⁴² Mainittujen vastineiden lisäksi Amsterdamin yliopiston arkeologian oppiaineen väitöskirjatutkija Marijn Stolk määrittä (sähköposti 4.11.) valokuvien perusteella K.H. Renlundin astioiden olevan peräisin Delfistä ja ajoittuvan 1700-luvun ensimmäiselle puoliskolle. Nämäkin ajoitukset sopivat erinomaisesti yhteen haaksirikkojen tapahtuma-ajankohdan kanssa.

Koska vertailuaineisto Koppargrundetista puuttuu ja koska sinivalkoisen fajanssin sirpaleita on Käännän muistikuvien lisäksi luetteloitu Köbergsgrundenista runsaasti, kyseenalaistan K.H. Renlundin museon paikkatiedon ja pidän astiaston yhtä mahdollisena löytöpaikkana Köbergsgrundenia. Astiaston alkuperämaa Alankomaat liittää sen Köbergsgrundeniin, josta jo 1980-luvulta on tunnistettu Delftissä valmistettua keramiikkaa. Kuitenkaan juuri samanlaista sinisen lisäksi punaista väriä sisältävää fajanssia ei ole tiedossa kummaltakaan löytöpaikalta, eikä Koppargrundetista ylipäänsä tunneta varmaa vertailuaineistoa keramiikan osalta. Lopullista varmuutta löytöpaikoista ei ole saatavissa tällä hetkellä tunnettuja löytöjä vertailemalla. Väljästi ajoittava merkitys astiastolla kuitenkin on, 1700–1725 (Gawronski 2012: 288), mikä sopii hyvin yhteen rahojen, hopeiden ja kirjallisten aikalaislähteiden kanssa.

6.3.2 Huokea fajanssi

Kuva 40. Valkoisia luettelemattomia Luodon vuoden 1722 haaksirikkojen fajanssinkappaleita Pietarsaaren museossa. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022.

Huokeaksi nimittämäni fajanssi on käyttötarkoitukseltaan, materiaaliltaan ja muodoltaan samantyyppistä kuin edellä käsitelty koristeltu fajanssi, mutta astioissa on värikkään kuvioinnin sijasta ainoastaan yksinkertainen valkoinen lasite, joka on myös osittain pinnaltaan epätasaista. Pietarsaaren museon kokoelmien valkoisia fajanssinpalasia ei ole luetteloitu, mutta materiaalin joukosta on mahdollista erottaa esimerkiksi lautasia, joiden halkaisija on ollut noin 24 cm. Nämä ovat selkeästi olleet Caplen luokittelua (Caple 2006: 18) vastaavaa

massatuotantoa, mass-produced objects. Ne ovat olleet tavallisia, käyttöön tarkoitettuja ja ehkä muodikkaita arkilautasia, joille löytyy maailmalta lukemattomia vertailukappaleita ja joiden sirpaleita on yksin Pietarsaaren museolla todennäköisesti satoja. On hyvin todennäköistä, että tätä fajanssityyppiä on löydetty molemmilta haaksirikkopaikoilta, ja niiden erottaminen toisistaan ilman löytötietoja on mahdotonta, ehkä turhaakin. Samoin kuin tutkimushistoriassa esitellyt tinapullot, myös nämä esineet kertovat molempien haaksirikkojen esineistön samankaltaisuudesta. Ne ovat voineet olla sekä kauppa- että käyttötavaraa, joka on kuulunut matkustajien omaisuuteen.

Kuva 41. Valkoiseksi lasitettujen fajanssilautasten osia hahmoteltuina luetteloimattoman silppumateriaalin joukosta. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022.

6.3.3 Punasavikeramiikka

Molempien Luodon haaksirikkojen esinelöytöihin kuuluu punasaviastioiden kappaleita, joskin Koppargrundetin 1980– ja –81 tutkimusten aikaiset löydöt ovat luonteeltaan epävarmoja, fragmentaarisia ja erittäin niukkoja, ja epävarmuus ulottuu myös niitä varhaisempien löytöjen konteksteihin. K.H. Renlundin museon kokoelmiin on luetteloitu syvä vati tai lautanen, jonka halkaisija on noin 24 cm. Arkeologi Mathias Bäckin mukaan astia on kuvan perusteella tehdyn arvion nojalla valmistettu vuosien 1700–1730 välisenä aikana (sähköposti 20.2. 2023 vertaa alaviite 37). Astia kuuluu aiemmin mainittuihin harrastajasukeltajan löytöihin vuosina 1972–74, jolloin sen tarkka löytöpaikka jää avoimeksi. Pietarsaaren museon luettelemattomiin

sirpaleisiin kuuluu tulkintani mukaan pala samasta tai koristelultaan täysin vastaavasta astiasta. Koska esineitä ei ollut mahdollista verrata yhtä aikaa, sitovasti asiaa ei voi todeta. Kyseinen lautanen tai vati on hyvä esimerkki esineestä, jonka löytymisen jälkeinen biografia on hajallaan: sen osasia on kahdessa eri kokoelmassa, eikä tieto löytökontekstista ole kummassakaan museossa täysin sitova. Pietarsaaren fragmentti on peräisin rasiasta, jossa on merkintä ”Koppargrundet okat.” eli tällä perusteella astia sijoittuisi Koppargrundetin haaksirikon esineistöön. Vertailuaineiston puuttuessa varmuutta on mahdotonta saada, koska vastaavia käyttöastioita on voinut olla molemmissa aluksissa, ja onnettomuuksien samanaikaisuuden vuoksi voi ajatella, että ne olisi jopa voitu ostaa samalta tukholmalaiselta kauppiaalta syksyllä 1722.

Kuva 42. Syvä lautanen tai vati KHRM ei kokoelmanumeroa, laatikko AC ”1 kpl lautanen, rikki, 4 osaa, punasavea, valk/rusk/vihr.”, löydetty vuosina 1972–74, ja mahdollisesti saman vadin pohjaosaa Pietarsaaren museon luettelemattomassa aineistossa. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022

Kuva 43. Hemring-koristeinen lautanen tai vati JM 87-551: 1-13 Pietarsaaren museossa (Köbergsgrunden?). Kuva: Pietarsaaren museo

JM 87-551: 1-13 (kuva 43) on halkaisijaltaan 27 cm leveä dreijattu, korkeareunainen punasaviastia, luonnehdintani mukaan lautanen tai vati. Yläreuna on koristeltu kiertyvillä

vihreillä ja punaruskeilla figureilla. Kaarevassa osassa on hemring-koristelua ja pohjaosassa on jälleen vastaavia kiertyviä kuvioita kuin reunoilla, samaan tapaan kuin kuvan 42 astiassa. JM 87-551 Lautasen pohjaväri on sinertävän/vihertävän harmaa ja se on lasitettu vain sisäpuolelta. Lautasen korkeudeksi on kenttäkortissa arvioitu 8,5 cm. Bäck ajoittaa myös sen kuvan perusteella vuosien 1700–1730 välille (sähköposti 20.2. 2023). Lautasen konteksti on osin epäselvä, sitä ei suoraan mainita Käännän laatimassa Köbergsgrundenin vuoden 1986 raportin löytöluettelossa, joskin raportissa luettelon ulkopuolella todetaan astianpaloja saadun massalöytöinä. Vuonna 1987 Pietarsaaren museossa on luetteloitu kymmeniä esineitä, jotka eivät sisälly vuoden 1986 kenttäraportissa mainittuihin löytöihin. Oletan niiden olevan raportissa mainittuja haja- tai massalöytöjä, jotka rikkinäisinä eivät päätyneet kyseiseen raporttiin liittyvään löytöluetteloon, tai ne on toimitettu museolle virallisten tutkimusten ulkopuolella. Koppargrundetissa mukana olleiden sukeltajien muistikuvien mukaan (Kääntä 2022: haastattelu 21.11.) sieltä taas ei juurikaan löytynyt ehjiä esineitä eikä edes isompikokoisia sirpaleita. Tässä mielessä pidän uskottavana, että JM 87-551: 1-13 on oikeassa kontekstissa. Koska myös K.H. Renlundin kokoelmiin kuuluva aiemmin käsitelty lautanen tai vati laatikosta AC on suurelta osin ehjä ja sen vauriot saman tapaisia, JM 87-551 ehdottaa senkin löytymispaikaksi Köbergsgrundenia. Näin Pietarsaassa oleva vastaava kappale ei myöskään, säilytyslaatikostaan huolimatta, kuuluisi Koppargrundetin luetteloimattomiin löytöihin. Luodon haaksirikkojen kontekstiltään epäselvät punasavikeramiikkalöydöt näyttävät siis painottuvan todennäköisemmin Köbergsgrundeniin. Kuten seuraavista kuvista käy ilmi, molempien museoiden kokoelmissa on myös pienempiä lautasten sirpaleita, jotka voivat kuulua yhteen joko suoraan tai osina eri yksilöistä, joissa on toisiaan vastaavaa koristelua.

Kuva 44. Vasemmalla aalto- ja hemring-koristeinen sirpale KHRM ei kokoelmanumeroa, löydetty vuosina 1972–74, keskellä mahdollisesti saman astian pohjaosaa. Oikealla lähes vastaava luetteloimaton, joko vuonna 1980 tai –81 löydetty sirpale Pietarsaassa. Kuva: Jusa Peltoniemi

Kuva 45. Pietarsaaren museon punasaviastioiden sirpaleita. Kuva: Pietarsaaren museo

6.3.4 Kivitavara

Ulkomaista tuontitavaraa Luodon haaksirikkoaineistoissa edustaa fajanssin ohella kivisavikeramiikasta valmistettu Westerwaldin tyyppin tuoppi, johon on kuulunut tinakansi. Tuoppi lukeutuu K.H Renlundin museon kokoelmien esineisiin, jotka harrastajasukeltaja on löytänyt vuosina 1972–74. Mikäli tuoppi olisi peräisin Koppargrundetista, kyseessä olisi torniolaisille kuulunut esine. Jälleen kerran varma vertailumateriaali Koppargrundetista jää puuttumaan. Tuopille löytyy muodon ja koristelun osalta lähes identtinen vastine Kelmscottin kokoelmasta, ja se on ajoitettu (Gill et al 2019: 377) 1700-luvun ensimmäiselle puoliskolle. Tuopin ulkopinnassa on ala- ja yläosassa kohollaan olevista neliöistä koostuva reliefikoristelu ja keskiosassa kukkia, spiraalimaisia kuvioita ja pyöreitä lehtiä. Koristelussa erottuvat selkeästi sininen ja ruskea väri. Tuopissa on suolalaste molemmissa pinnoissa. Löytyessään tuoppi on ollut osittain hautautuneena hiekkaan, ja puolet sen lasittamattomasta pohjasta on tummaksi värjäätynyt. Tuopin kulumasta on vaikea arvioida, onko se käytön vai veden ja maa-aineksen aikaansaamaa. Tinakansi on konservoimattomana tuhoutunut mureniksi.

Kuva 46. Westerwaldin tuoppi KHRM 2333. Kuva: Jouni Mustonen/K.H. Renlundin museo

6.4 Lasiesineet

Satojen ikkunalasin sirpaleiden lisäksi Pietarsaaren museon kokoelmiin sisältyy kymmeniä Köbergsgrundenista vuonna 1979 ja –86 taltioituja lasiesineiden kappaleita kuten JM 79-1179 - JM 79-1187 ja JM 87-223 sekä JM 87-537 – JM 87-543⁴⁴. Sekä Koppar- että Köbergsgrundenin tutkimuksissa mukana olleen Markku Käännän mukaan (Kääntä 2022: haastattelu 21.11.) Koppargrundenista ei juurikaan löytynyt lasia. Köbergsgrundenin lasiesineiden joukossa on sekä juomalaseja että pullolasia, ja lisäksi JM 79-1187 on mahdollisesti koristeltuun peiliin kuulunutta tasolasia. Aineiston muutamat lasipullot sijoittuvat 1700-luvun alkuun, niissä on ehkä säilytetty viiniä tai paloviinaa, ja tarkkaa ajoittavaa merkitystä niillä ei ole.

Keskityn tässä alaluvussa tarkemmin juomalaseihin. Osa juomalaseista on ollut emalikoristeisia kuten JM 79-1186 ja JM 87-540. Suurin osa lasista on kaiverrettuja, kuten erityisesti JM 79-1179 ja JM 79-1182. JM 79-1179 on Köbergsgrundenin löytöjen ainoa täysin ehjä lasiesine. Kyseessä on 5 senttimetrin korkuinen ryyppylasi, jonka suuaukon halkaisija on 4,6 senttimetriä ja pohjan 3,3 senttimetriä. Esine on valmistettu paksuhkosta lasimassasta. Siinä missä rahat, hopea ja keramiikka muodostavat ajoituksen itse haaksirikkotapahtumille, lasiesineille voidaan puolestaan haaksirikkojen tapahtuma-ajan perusteella määritellä tarkentava ajoitus.

Taulukko 4. Pietarsaaren ja Kokkolan museoiden kokoelmien Köbergsgrundenista 1972–86 löytyneet juomalasit. Jusa Peltoniemi 2022.

1	KHRM 2336	Juomalasi	ø 8 cm	Osa lasin suusta	Harmaa emali	Koristelussa vastaavuutta nro 9 ja 19 kanssa
2	KHRM 2336	Juomalasi	ø 5,5-6 cm	Lasin pohja ja kylkeä, lähes ehjä	Kaiverrettu ja hiottu	Lasin pohja tasainen, hiomakuvio erottuu, ei käytön jälkiä
3	JM 79-1181	Ryyppylasi	ø 3,3 ja 4,6 mm	Ehjä lasi, mitat pohja ja suu	Kaiverrettu ja hiottu	Korkeus 5 cm
4	JM 79-1182:2	Juomalasi	ø 6-7 cm	Osa lasin suusta ja osa lasin kyljestä	Kaiverrettu ja hiottu	Suu hiottu, noin 4 mm paksu, kyljet 2-3 mm, ison fragmentin pituus 9,7 cm
5	JM 79-1182:2	Juomalasi	ø ?	Osa lasin kylkeä	Kaiverrettu ja hiottu	Kappaleen koko noin 4,1 x 4,8 cm
6	JM 79-1183:2	Juomalasi?	ø 12 cm	Osa lasin suusta ja osa lasin kyljestä	Ei kuviointia	
7	JM 79-1184	Karahvi?	ø ?	Osa lasiesineen kylkeä	Oliivihioittu	Moniulotteisuutta
8	JM 79-1185	Lasin jalka?	ø ?	Osa lasin jalkaa?	Ei kuviointia	
9	JM 79-1186: 1-7	Juomalasi	ø 8 cm	Kaksi osaa lasin suusta ja osia lasin kyljestä	Monivärinen emali	Chinoiserie-aihe, viidakon eläimiä, massan paksuus n. 2-3 mm
10	JM 87-538	Juomalasi	ø 8 cm	Osa lasin suusta	Kaiverrettu ja hiottu	Koristelu vastaava kuin nro 2
11	JM 87-538	Karahvi?	ø ?	Osa lasiesineen kylkeä	Kaiverrettu	Moniulotteisuutta
12	JM 87-538	Juomalasi	ø 8 cm	Osa lasin suusta	Kaiverrettu	Koristelu vastaava kuin nro 2
13	JM 87-538	Juomalasi	ø 8 cm	Osa lasin suusta	Kaiverrettu	Koristelu vastaava kuin nro 4-5 ?
14	JM 87-538	Juomalasi	ø 8 cm	Osa lasin suusta	Kaiverrettu	
15	JM 87-538	Karahvi?	ø ?	Osa karahvin suusta	Kaiverrettu	
16	JM 87-538	Juomalasi	ø 8 cm	Osa lasin suusta	Ei kuviointia?	
17	JM 87-538	Juomalasi	ø 10	Osa lasin suusta	Ei kuviointia?	
18	JM 87-538	Lasiesineen osia	ø ?	14 tunnistamatonta osaa	Kaiverrettu/ei kuviointia	Suurimassa osassa vastaavaa kuviointia kuin nro 8-15 ja 2
19	JM 87-540	Juomalasi	ø 8 cm	Osa lasin suusta ja osia lasin kyljestä	Monivärinen emali	Chinoiserie-aihe, viidakon eläimiä, massan paksuus n. 2-3 mm
20	JM 87-541	Juomalasi	ø 4 cm	Osa lasin pohjasta	?	Lasin pohja tasainen, hiomakuvio erottuu
21	JM 87-541	Juomalasi	ø 6 cm	Osa lasin pohjasta	?	
22	JM 87-541	Juomalasi	ø ?	Osa kylkeä	Hiottu	8-kulmainen lasi?
23	JM 87-541	Karahvi?	ø ?	Osa lasiesineen kylkeä	Kaiverrettu	
24	JM 87-541	Lasiesineen osia	ø ?	6 tunnistamatonta osaa	Kaiverrettu/ei kuviointia	Useimmat koristelemattomia
25	JM 87-542	Juomalasi?	ø 10	3 osaa lasiesineestä	Ei kuviointia	Massa vihertävä, paksuus 3-4 mm

⁴³ Markku Kääntä vahvisti kaikkien kyseisten lasiesineiden olevan peräisin Köbergsgrundenista, mutta yksittäisten esineiden löytövuotta hän ei osaa sanoa. Oletettavasti vuodet 1979 ja –86 pitävät paikkansa, vuoden 1986 esineitä on luetteloitu vielä vuoden 1987 puolella, vrt. tutkimushistoria/analyysi osa 1.

⁴⁴ Pidän näitä esineitä niin erityisinä – ja leimallisina fragmentaarille ja monimutkaiselle löytöjä sekoittaneelle tutkimushistorialle – että erään emalikoristeisen lasin hämmentynyt eläinkoriste antaa tutkimukselleni nimen.

Löytöpaikan perusteella lasiesineet ovat kuuluneet kauppias Henrik Kuhlbergin kuuton lastiin, jolloin niiden voi arvella olleen kauppatavaraa, vaikka Kuhlberg ei niitä omassa selonteossaan Kokkolan maistraatille (KokRo 1725: Cca4) vähempiarvoisena lastina mainitse⁴⁵. Toisaalta lastia on luetteloitu hänen toimestaan vasta kolmisen vuotta onnettomuuden jälkeen. Kuhlberg itsekin toteaa, ettei hän edes mainitse kirjelmässään kaikkea menetettyä omaisuutta.

Kuva 47. Juomalasi KHRM 2336 (laatikko AB) K.H. Renlundin museon kokoelmassa. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022.

Tasapohjainen juomalasi kehittyi Georg Haggrénin (2014: 253) mukaan pikarimallisesta lasista 1600-luvulla. Juomalasista toki juotiin edelleen olutta tai paloviinaa, mutta myös vedenjuonti lasista alkoi nousta muoti-ilmiöksi terveysihanteiden kehittymisen myötä. Vaikka juomalasit olivat muodoltaan yksinkertaisia, niistä hienostuneimmat olivat koristellut emalilla tai kaiverruskuvioin. Tällainen koristelu on Haggrénin mukaan lähtöisin Böömistä 1680-luvulta. Toinen tämän tyyppisten lasien tyypillinen piirre on raskas ja paksu massa, mitä kaivertaminen vaatii. Pekka Toivanen (1984: 148) ei 1980-luvulla ottanut huomioon, että

⁴⁵ Kuhlbergin kirjelmän perusteella hänen lastinsa käsitti verkkaa, härkätyynyä (235 l) viiniä, sokeria, pitsiä, lasikistuja, erilaista rautaa, rautaesineitä, nauvoja, tupakkaa, myssyjä, hattuja, kuparia, tinaa, uusia uuninpeltejä ja patoja, eli pääasiassa kauppatavaraa. Lisäksi alukseen kuuluneina taloustavaroina oli menetetty hopeita, kuten tumlari, pikari, lusikoita, tinavateja, kynttilänjalkoja, kuparipannuja ja patoja. Lasiesineiden lisäksi ei myöskään liitupiippuja, jotka ovat hallitsevin esineryhmä vuosien 1979–86 löytöluetteloissa, ole mainittu. Sen sijaan Kuhlberg muistutti menettäneensä paitsi runsaasti käteisvaroja, myös ainakin 4000 taalarin arvosta (KokRO 1725: Cca4) kultakoruja ja timantteja. Kuhlberg arvioi itse menetystensä arvoksi yhteensä kaikkiaan 40200 taalarina. Liitovelusta huolimatta Kuhlbergin kertoma vastaa melko hyvin vuoden 1986 Köbergsrundetin leirin raportin havaintoja (Kääntä 1986: 4) erityisesti ikkunalasin, metalliastioiden ja työkalujen osalta. Kuhlbergin aluksella oli myös muutamia matkustajia, joiden omaisuutta hän tuskin on ottanut lukuun Kokkolan raadille omia vastoinkäymisiään selostaessaan.

lasit voisivat olla peräisin itäisen Saksan tai Böömin alueelta, vaan oletti ne kotimaiseksi eli ruotsalaiseksi, Henrikstorpin, Jungin tai Kungsholmenin lasiruukkien, tuotannoksi.

Vastineiden etsimistä Keski-Euroopasta saakka tukee Perämeren piirin osalta, että arkeologi Risto Nurmi (2011: 62) on väitöskirjassaan todennut Tornion kaupunkikaivauksilta löytyneiden vastaavan tyyppisten, joskin varhaisempien, lasiesineiden olevan peräisin Böömin suunnalta. Kokkolan AB 2337:n koristelua voi luonnehtia geometriseksi, ja siinä on havaittavissa diagonaaliviivoista koostuva kuviointi ja hiottuja pyöreitä palloja. Vastaavia sirpaleita löytyy Pietarsaaren museosta kuten taulukosta edellä ja liitteestä 4 ilmenee.

Suosittu motiivi Haggrénin (2014: 255) mukaan oli böömiläisissä kaiverretuissa laseissa 1700-luvulla kiinalainen maisema pagodeineen. Juuri tätä kiinalaisaihetta ei Pietarsaaren museon fragmenteissa esiinny, mutta läheisiä vastineita kyllä: niistä on löydettävissä paitsi teknisiä ja tyyllisiä yhteyksiä pagodikoristeisiin laseihin, myös geometrisia kuvioita ja kukka- ja köynnösaiheita, jollaisilla Haggrénin mukaan näyttävämpiä kuva-aiheita kehystettiin tai täydennettiin. Ryyppylasin JM 79-1179 yläreunan kaiverruksen voi tulkita joko sarjaksi samantapaisia liljoja, jollaisia esiintyy myös löytöjen fajanssiesineisiin kuuluvassa astiasarjassa, tai jonkinlaiseksi köynnös- tai seppeläiheeksi. Emalikoristeisiin lasinkappaleisiin JM 79-1186 ja JM 87-540 on puolestaan maalattu erilaisia eläimiä kuten lintu, kaniini tai kilpikonna.

Kuva 48. JM 87-540. Epäluuloiselta vaikuttava kilpikonna emaloidussa lasista, joka on löydetty Köbergsgrundenista vuonna 1986. Kuva: Pietarsaaren museo.

Kuten myös keramiikan kohdalla, ongelmana näiden juomalasien tarkemmassa määrittelyssä on, että ne ovat olleet eurooppalaisesta näkökulmasta keskiluokkaista käyttötavaraa, ja museoiden kokoelmissa on (Haggrén 2014: 255) säilynyt niitä hienompina ja arvokkaampina pidettyjä esineitä, joita on arvostettu enemmän kuin massatuotantoa. Tämä ei sulje pois sitä,

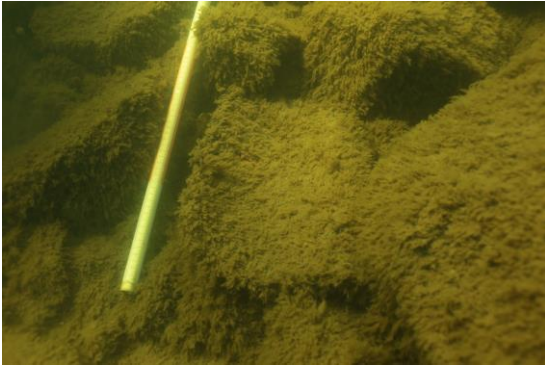
että Kokkolan mittapuulla lasit perille päästyään olisivat olleet poikkeuksellisen hienoja: Kokkolan kaupunkikaivauksilta ei tähän mennessä ole arkeologi Lauri Skantsin käsityksen mukaan (Skantsi: sähköposti 29.11.) löytynyt emaloitua lasia. Tornioista emaloitua lasia sen sijaan on löydetty (Nurmi 2011: 65), mutta se edustaa pääosin 1600-lukua ja saattaa olla osoitus siitä, että Tornioista purjehdittiin Pohjanlahden kauppapakosta huolimatta Itämerenmaakuntiin 1600-luvulla tiheään tahtiin (Mäntylä 1971: 85).⁴⁶ Kauppias Kuhlberg taas on pyrkinyt tuomaan Kokkolaan mahdollisimman arvokkaan lastin kattaakseen sen tuotoilla sodan kuluessa kärsimänsä muut taloudelliset vahingot (KokRO 1725: Cca4). Herbert Seitzin mukaan (Seitz 1933: 113) ulkomaisen lasin tulli oli Ruotsissa 1715–1727 alhainen vaihdellen välillä 8-25%, mikä selittäisi juomalasien tuonnin kotimaan ulkopuolelta ja sopii Köbergsgundenin lasien ajoitukseen.

6.5 Rakennusmateriaalit

Rakennusmateriaalien osalta runsas löytöryhmä Köbergsgundenissa ovat ikkunalasien sirpaleet. Kuten on käynyt ilmi, sekä Toivanen että Kääntä ovat kertoneet niitä löytäneet runsain mitoin ja toisiinsa kiinni pakkautuneina, kiilautuneina kivien lomaan. Yhtään kokonaista lasiruutua ei ole tähän mennessä löytynyt ehjänä. Henrik Kuhlberg mainitsee luettelossa menetyksistään lastinsa joukkoon kuuluneen lasikistuja, ”kijstaglas”. Kyseessä on ollut puhaltamalla valmistettu puukirstuihin pakattu ikkunalasi.

Lasinsirpaleita ehkä informatiivisempi, vähintään yhtä runsaslukuinen löytöryhmä ovat Koppargrundenin kattotiilet, joita voi pitää juuri niinä, jotka torniolaiset olivat Tukholmasta hankkineet uuden raatihuoneen rakentamista varten ja joita oltiin Tornioon kuljettamassa ”kaupunkilaisten omalla aluksella” (Mäntylä 1971: 250). Tiilimurskaa sijaitsee karikon korkeimmalla kohdalla, minkä voi olettaa paikaksi, missä torniolaiset kohtasivat haaksirikkonsa. Karikko oli 1720-luvun alussa nimensä mukaisesti uusi kari – Nygrundet –, laaja vedenalainen somerikko, joka maanouseman myötä oli nopeasti käynyt hengenvaaralliseksi. Ilkka Mäntylän (1971: 278-279) mukaan isovihan jälkeisinä vuosikymmeninä itäreitti Tornioista Ruotsiin jäi vähitellen pois käytöstä ja purjehdus suosi jatkossa Ruotsin rannikkoa. Nähtävästi tähän on vaikuttanut Suomen puoleisten vanhojen väylien käyminen yhtäältä yhä karikkoisemmaksi ja toisaalta laivojen kasvanut syväys.

⁴⁶ Liivinmaalla oli pelkästään 1679-1687 välisenä aikana käynyt 34 torniolaista alusta.

Kuva 49. Koppargrundetin eteläpuolelta löytyneitä kattotiiliä vuonna 2015. Kuva: Minna Leino. Museoviraston meriarkeologinen kuvakokoelma, tunniste AKMA201504:7

Karilleajon jälkeen kattotiiliä kuljettanutta alusta on mahdollisesti yritetty keventää heittämällä tiiliä mereen tai vaihtoehtoisesti aluksen pohja on vahingoittunut niin pahoin, että tiiliä on päätynyt mereen sen läpi. Jälkimmäinen vaihtoehto on epätodennäköisempi, koska rahojen ja muiden esineiden löytöalueelta karikon eteläpuolelta ei ole tavattu jälkeäkään tiilistä. Sen sijaan Koppargrundetista eteläkaakkoon on meren pohjassa suurehko tiilikeskittymä, jonka alla mahdollisesti tai oletettavasti on laivan pohja. Alus olisi näin karilleajon jälkeisenä talvena ollut kiinni jäässä karikon eteläpäässä, mihin varmaankin kajuuttaan tai kattotiilien päälle lastattua esineistöä olisi jäänyt, ja vuosien tai vuosikymmenten saatossa itse runko tiililasteineen on meren kuljettamana raahautunut syvempään veteen, minne se on hajonnut satojen metrien mittaiselle matkalle. Kattotiilet ovat perinteisen mallisia s-tiiliä. Yhtään harja- tai räystästiiltä ei tähän mennessä ole havaittu.

Kuva 50. Koppargrundetin kattotiili kuvattuna profiilissa. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022.

Tiilien lukumäärästä on mahdollista esittää arvio. Tornion raatihuoneen ulkomitat tunnetaan, Mäntylän (1971: 250-251) mukaan sen pohjamatat olivat noin 22 x 8,4 metriä. Rakennukseen oli tarkoitus rakentaa säterikatto, jonka kattokulma on säilyneen piirroksen perusteella ollut noin 45°. Noin 50 cm räystäällä ja säteriosa mukaan laskien katon pinta-alaksi on muodostunut noin 330 m².

Kuva 51. Tiiliä ladottuna esimerkinomaisesti. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022.

Yhden tiilen leveys on muodossaan ollut noin 24 cm ja laskos huomioiden noin 26,5 cm. Etenemä vaakasuunnassa on ollut noin 20 cm tiiltä kohden. Tiilen korkeus on noin 32,5 cm ja hyöty enintään noin 30 cm pystysuunnassa. Vanhoissa mitoissa tiilen leveys on ollut kymmenen tuuman verran ja korkeus 15 tuumaa, jolloin etenemä tiiltä kohti pystysuunnassa olisi ollut noin jalkamitan verran, mikä tuntuu loogiselta. Neliometriä kohden tiilten menekki on ollut noin 17,5 tiiltä, mistä koko kattoa koskevaksi karkeaksi kokonaisarvioksi saadaan hieman alle 6000 tiiltä. Koska mukaan on täytynyt laskea särkymä- ja työstövara, 6000 tiiltä lienee riittävän tarkka arvio kokonaismäärästä tarkemman tiedon puuttuessa. Oman punnituksen mukaan yksittäisen tiilen paino on noin 2 kg, jolloin koko kattotiililasti olisi painanut noin 12 tonnia. Haaksirikkoutuneen aluksen kantavuus tai muut mitat eivät ole tällä hetkellä tiedossa, mutta tiilien yhteispaino indikoi kokoluokaltaan pientä maalaisalusta suurempaa kuuttoa. Tiilten paksuus vaihtelee enemmän kuin ulkomitat, mutta keskimääräiseksi paksuudeksi voi olettaa noin 1,2-1,5 cm. 6000 tiilen lasti on siis vienyt myös tilaa jonkin verran. Lisäksi voi olettaa, että huokoiset tiilet ovat käyneet vielä raskaammiksi, mikäli ne ovat päässeet matkan aikana vettymään.

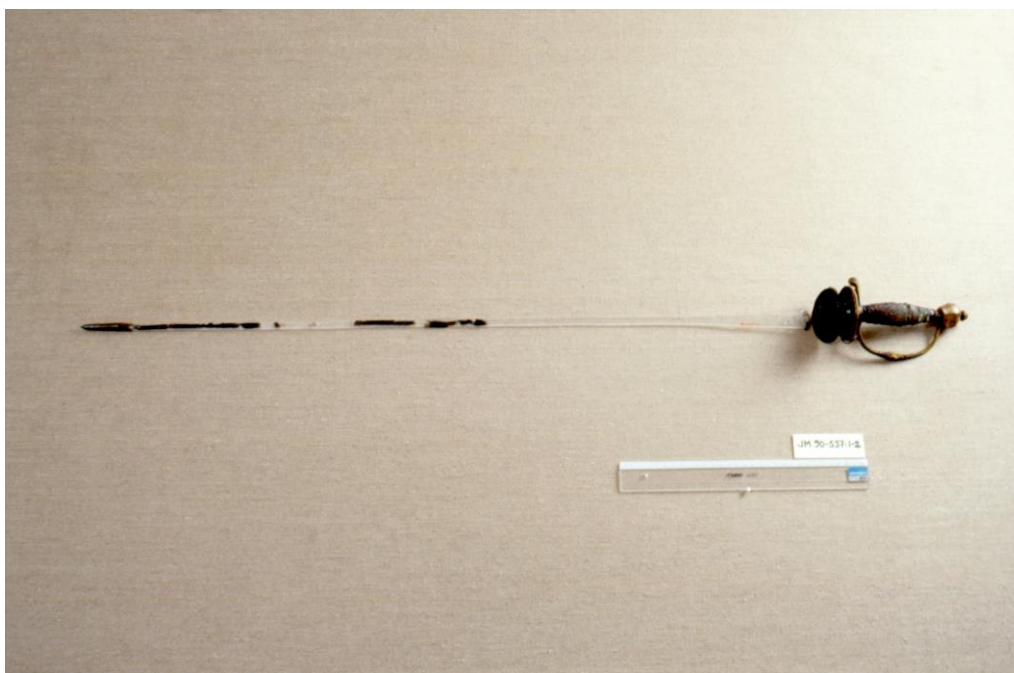
Kuva 52. Etenemä vaakasuunnassa noin 20 cm/tiili. Kuva: Jusa Peltoniemi 2022.

Sitä, miten Koppargrundetin kaksi löytöaluetta, joista toinen on puhdas tiilistä, tukevat vuoden 1980 tutkimusten havaintoja kahdesta hylystä, en lähde arvailemaan. Mäntylän (1971: 278) mukaan pakovuosien jälkeiseltä ajalta on varmuudella esimerkkejä siitä, että torniolaiset purjehtivat usein kaksittain.

6.6 Sotilasase

Luodon vuoden 1722 esineistössä selvimmin juuri käydyn sodan läsnäolosta ja edelleen rauhattomista oloista kertoo vuonna 1980 Koppargrundetista löydetty miekka. Kyseessä on Toivasen mainitsema ruotsalainen upseerinmiekka, joka on liitetty luutnantti Godenhjelmiin. Toivasen ajoitus miekalle on väljä, hänen mukaansa (Toivanen 1984: 151) se on valmistettu joko vuonna 1690, 1700, 1710 tai mikäli kyseessä on ratsuväenmiekka, 1690-luvulla.

Sodan loppuvaiheessa 1720-luvulla aseistukseksi on soveltunut epäilemättä mikä tahansa käyttökunnossa oleva materiaali, jolloin miekan ikääntyneisyyttä ei ole syytä pelästyä. Godenhjelmillä on voinut vielä sodan jälkeiseen aikaan sijoittuvalla matkalla olla mukana henkilökohtainen aseensa, joka on kuulunut upseerin normaaliin varustukseen. Se lähestyy Caplen luokittelun (Caple 2006: 18) kategoriaa bespoke objects, eli harvinaista, yllleistä ja käsityönä valmistettua esinettä. Miekka on muodoltaan ja materiaaliltaan hienostunut, käsin taottu ja ilmentänyt kantajansa sekä sosiaalista että sotilaan virka-asemaa.

Kuva 52. Koppargrundetista vuonna 1980 löydetty miekka. Kuva: Pietarsaaren museo

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Luodon isovihan jälkeisten haaksirikkojen löytöaineistot tukevat historiallisista lähteistä ilmenevää tietoa kahdesta erillisestä onnettomuudesta – huolimatta siitä, että 2010-lukua edeltävän tutkimushistorian seurauksena esineiden biografiat ovat sekoittuneet keskenään ja niitä on pidetty saman haaksirikkotapahtuman osina. 2000-luvun tutkimuksen valossa esineitä on mahdollista lajitella onnistuneesti uudelleen sekä esine- että arkistotutkimuksen keinoin. Lähdekriittisen tarkastelun avulla voidaan ymmärtää aiemman tutkimushistorian aukkoja ja selittää niihin liittyviä ongelmia ja ristiriitaisuuksia. Näin tulkiten esinelöydöt myös vahvistavat aikalaislähteistä syntyvää käsitystä Köbergs- ja Koppargrundetiin haaksirikkoutuneiden alusten lasteista.

Yleisellä tasolla löytöaineisto jakautuu taulukosta 5 ilmenevän periaatteen mukaan hyvin, mutta yksittäisten esineiden kohdalla erottelu voi olla mahdotonta tutkimuspaikkojen puutteellisen dokumentoinnin vuoksi. Lisäksi haaksirikot ovat tapahtuneet käytännössä samaan aikaan, jolloin alusten lastit ja käyttöesineistö väistämättä ovat toistensa kaltaisia. Esimerkkinä mainittakoon molemmilta paikoilta löytyneet keskenään identtiset metallipullot.

Taulukko 5. Haaksirikkopaikkojen keskeinen vertailu. Jusa Peltoniemi 2022

Köbergs- ja Koppargrundetin keskeiset esineryhmät
Köbergsgrunden
Liitupiiput
Lasiesineet
Keramiikka (fajanssi, heikkolaatuinen fajanssi, punasavi ja kivitavara)
Sekalaiset metalliesineet ja lyijyplombi
Ikkunalasi
Koppargrundet
Hopealusikat ja messinkikahvainen sotilasmiekka
Rahat, erityisesti kupariplootut
Pienet hakaset
Kattotiilet

Koppargrundetin löytöesineistö vastaa myös vuonna 1723 laadittuja torniolaisia koskevia pelastusluetteloita, joissa esiintyy nimikoituja hopeita ja runsaasti käteistä rahaa.

Köbergsgrundenin aineisto vastaa Kuhlbergin vuoden 1725 esittämää selontekoa lastistaan (vertaa alaviite 40, sivu 64), kyseessä oli kauppatavaraa, josta saatavilla voitoilla oli tarkoitus korvata sodan aikaiset menetykset. Keramiikkaa ja juomalaseja Kuhlberg ei tyypillisesti mainitse – astiat ylipäänsä haaksirikkoja koskevissa historiallisissa lähdeaineistoissa nousevat

esille vain satunnaisesti – ja myös Kuhlbergin tapauksessa ne ovat olleet vähäarvoisempia kuin muu kauppatavara. 1970– ja 80 –lukujen Köberggrundetin löytöaineistossa korostuva runsas määrä ikkunalasia sopii Kuhlbergin oman luettelon lasikistujen kanssa yhteen erittäin hyvin. Lyijyplombi vahvistaa, että lastin joukossa oli myyntiin tarkoitettua tekstiiliä. Löytöaineistot siis tukevat lähteistä syntyvää käsitystä siitä, että Köberggrundeniin haaksirikkoutunut alus oli kauppatavaralastissa ja Koppargrundetissa tuhonsa kärsinyt laiva kuljetti kattotiilten lisäksi matkustajia, heidän henkilökohtaista omaisuuttaan ja käteistä rahaa.

Molemmista haaksirikoista on pelastettu ilmeisen paljon tavaraa tuoreeltaan. Kuhlbergin onnettomuuden jäljiltä mereen on jäänyt kivenkoloihin sujahtaneita kolikoita, pieniä lasiesineitä kuten ryyppylasi, ja ehkä jo aikanaan särkynyttä lastia, kuten liitupiiput, pirstaleinen lasi ja rikkinäinen keramiikka. Torniolaisten tapauksessa pelastamatta ovat pääasiassa jääneet muutaman kukkaron lisäksi raskaat ploodurahat ja tiilet ja muu hankalasti naarattava materiaali, joka on jäänyt syvempään veteen pelastajien ulottumattomiin. Yksittäisiä hopealusikoita tai rahakukkaroa on ollut turha yrittää onkia summittaisesti.

Sen suhteen, miten vaikkapa keramiikka, rahat ja hopeat taulukossa 5 jakautuvat Köberggrundetin ja Koppargrundetin kesken, voi osin olla kysymys tutkimusharhasta: Koppargrundetista on 2000–luvulla keskitytty etsimään metalliesineitä eikä keramiikasta ole systemaattisesti pyritty saamaan havaintoja esimerkiksi syvemmältä vedestä hylynosien ja kattotiilten luota. Köberggrundeniin taas on vuoden 1986 raportin mukaan jäänyt runsaasti metalliesineitä. Rahojen osalta Köberggrundenin löytöjen ajoitus painottuu 1690–luvulle, vuosikymmeniä haaksirikkoja edeltäneeseen aikaan. Kyseessä voi tosin olla suppean aineiston aiheuttama vääristymä. Kaikista vuoden 1722 haaksirikkojen rahalöydöistä on peräisin Köberggrundetista vain murto-osa – ja nekin löytöinä ovat pääosin tutkimuksia edeltäneeltä ajalta, jolloin myöskään niiden tarkemmasta löytöpaikasta suhteessa myöhempiin tutkimusalueisiin ei voida sanoa mitään varmaa. Koppargrundetin hyllyn rahojen painottuminen 1700–luvulle ja jopa aikaan 1710–luvulta eteenpäin on varmemmalla pohjalla rahojen runsaan lukumäärän vuoksi. Tutkimusten missään vaiheessa Köberggrundenista ei ole erikseen pyritty löytämään rahaa, vaan pikemminkin päinvastoin metallirahojen esiin kaivamista on pidetty hankalana ja vaarallisena niiden kätkeytyessä vierinkivien alle – mistä tunnetaan esimerkki jo 1800–luvun lehtikirjoituksesta. Toisin kuin Burmanin aluksen tapauksessa, pienet yksittäiset iäkkäämmät rahat eivät voi kertoa hukkaantumisesta iäkkään aluksen uumeniin ja siten Kuhlbergin kuuton iästä, koska lähteistä käy ilmi laivan olleen neitsytmatkallaan (KokRO 1725 Cca4) ja siten uusi.

Koppargrundetin löytöalueet ovat saaneet satunnaista löytöjen keräilyä lukuun ottamatta arkeologisoitua ilmeisen häiriintymättä, eikä niihin esineistön perusteella ole sekoittunut muihin haaksirikkoihin kuuluvaa materiaalia. Erityisesti Koppargrundetin osalta rahat toimivat ajoittavina tekijöinä ja asettavat haaksirikolle terminus post quem -ajoituksen vuoteen 1722. 1720-luvun alkuun ajoittuvat hopealusikat tukevat tätä havaintoa. K.H. Renlundin museon kokoelmiin kuuluva kappaleessa 6.3.1 käsitelty alankomaalainen fajanssi, jota voidaan kutsua astiastoksi, ajoittuu hieman löyhemmin vuosien 1700–1725 välille, vaikka sen löytökonteksti jää epävarmaksi. Köbergsgrundenin osalta ilmaan jää kahden 1800-luvun tyyppin tupakkapiipun perusteella pieni epäily uudemmissa tapahtumista, mutta yhtä hyvin piiput voivat olla myöhempien aartenetsijöiden tai kalastajien sinne pudottamia. Asian selvittäminen hiukan pidemmälle olisi ehkä mahdollista pelkästään käymällä lävitse erityisesti 1986 tutkimusten C-sektorin esineistö kokonaisuudessaan. Yhtäältä, Köbergsgrundenin rahojen ajoituksen painottuminen 1600-luvun loppuun, Kristiinan aikainen kupariraha sekä vuoteen 1694 sijoittuva lusikka voisivat teoriassa indikoida myös Kuhlbergia vanhempaa haaksirikkoa alueella⁴⁷. Koppargrundetin osalta suurin haaste tulevalle tutkimukselle on tuoda esiin lisää vertailuaineistoa, erityisesti keramiikan osalta, jotta Pietarsaaren kaupunginmuseon luetteloimaton keramiikka ja Kokkolaan K.H. Renlundin museolle jo 1970-luvun alussa taltioitujen esineiden konteksti olisi mahdollista määrittää tarkemmin.

Yllä on keskitytty tutkimushistoriasta juontuvaan oletetun yhden haaksirikon problematiikkaan ja esineiden ajoitukseen. Esinetutkimuksen avulla kävi lisäksi tuloksena ilmi, että esineryhmistä useat, kuten fajanssi ja juomalasit, ovat tuontitavaraa Ruotsin ulkopuolelta ja olivat tarkoitettu mitä ilmeisimmin laadukkaaksi kauppatavaraksi maahan, jossa sodan jälkeen oli pulaa kaikesta ja missä uudet esineet ilmensivät uutta aikaa. Suomen 1720-luvun arkeologiseen aineistoon nämä astiat ovat tärkeä lisä. Hopealusikoilla osoittautui yhtäältä olevan yhteys Tukholmassa maanpaossa olleeseen Turun hopeaseppien ammattikuntaan, ja toisaalta paikkakuntaan, Arbogaan, jossa suomalaisia pakolaisia, ehkä kokonaisia sukuja, Tukholman lisäksi oleskeli. Esineillä on ollut konkreettista merkitystä jälleenrakennukselle – rakennusmateriaalit, rahat – mutta ne mahdollisesti ovat sisältäneet myös symbolisia ulottuvuuksia, kuten hopeapikari siihen juotettuine hätärahoineen osoittaa. Merkityksellisesti kattotiilet olivat matkalla juuri uuden hallintorakennuksen pystytykseen.

⁴⁷ Paikalliset käyttävät Köbergsgrundenista myös pitkää muotoa Königsberggrundet. Se esiintyy myös 1970-luvun harrastajasukeltajan haastattelussa, ja sitä on pidetty haaksirikkotapahtumasta kertovana nimityksenä.

Yksi tarkoituksenmukainen suunta Luodon haaksirikkojen jatkotutkimuksille olisi Koppargrundetin hylyn tai hylynosien dokumentointi ja analysointi, jotta muodostuisi kuva Burmanin aluksen mitoista ja rakenteesta, ja toisaalta varmistuisi, onko alueella useamman laivan osia ja mihin historialliseen ajankohtaan ne mahdollisesti kuuluisivat. Koppargrundetin hyllyn osia on Timo Kuntun mukaan (sähköposti 5.8.) dokumentoitu tarkemmin Museoviraston Meriarkeologian yksikön toimesta vuonna 2015, mutta vain kolme yksittäistä osaa, joista eräs näyttäisi olevan pohjatukin kappale. Tätä tukevaa arkistotyötä olisi Burmanin/kaupunkilaisten yhdessä omistaman aluksen mittauspöytäkirjojen paikallistaminen Tornion kaupungin arkistoista, mikäli kyseiset dokumentit ovat säilyneet. Myös Tornion vuosien 1722–23 tuomiokirjat vaatisivat lähdekriittistä tarkastelua, kuten johdantoluvussa ilmeni. Köberggrundeniin liittyvän hyllyn löytyminen olisi yllätys, mutta ei mahdottomuus. Toisaalta Kokkolan merenkulkua tutkineen Jari Ojalan mukaan (1996: 37) Kuhlberg oli vuonna 1722 myynyt 66 jalkaa eli noin 20 metriä pitkän laivan Kristiinankaupunkiin. Onko mahdollista, että onnettomuuteen joutuneen laivan runko olisi kyetty pelastamaan ja kyseessä olisi haaksirikkopaikalta eteenpäin vielä samana syksynä kaupattu alus?

On myös syytä pohtia, olisivatko mainitut kahden eri maakunta- ja kaupunginmuseon kokoelmat jollakin tavalla tulevaisuudessa tavalla tai toisella helpommin saavutettavissa yhtenä kokonaisuutena. Luodon Bosundin vene-, kalastus-, ja metsästysmuseon meriaiheiset kokoelmat tulisi inventoida huomioiden luotolaisten retket haaksirikkopaikoille 1800-luvulla. Vähintään lisää liitupiippujen osia Bosundin kokoelma sisältänee. Esineisiin liittyvän perimätiedon keruuta olisi syytä yhä jatkaa. Vuoden 1722 haaksirikkojen historia koskettaa useaa paikkakuntaa, pääasiassa Torniota, Tukholmaa, Luotoa, Kokkolaa ja Pietarsaarta, haarojen ulottuessa Euroopan sydänmailta vanhasta Böömistä Atlantin rannoille saakka.

Lopuksi voi esittää jatkokysymyksen: vaikka kyseessä on kaksi eri alusta ja esineiden löytöpaikkojen välillä on useita kilometrejä matkaa, kuinka erillisinä näitä kahta lähes tai mahdollisesti täysin samanaikaista haaksirikkotapahtumaa lopulta on syytä pitää? Niihin liittyvät arkeologiset esineistöt ovat väistämättä toistensa kaltaisia. Alukset ovat ehkä jopa purjehtineet Tukholmasta yhdessä kohti pohjoista saattueena, mikä oli yleistä pelkästään turvallisuussyistä. Burmanin matka ajoittuu loka-marraskuulle vuoden 1722 loppuun (TorRO CD 1955) ja myös Kuhlbergin haaksirikko sijoittuu samaan ajankohtaan (KokRO 1723 Ca7). Laivat olisivat hyvin voineet haaksirikkoutua lähekkäin samassa myrskyssä tai saman tai samanlaisen navigointivirheen seurauksena. Kuhlberg oli ensimmäisenä Burmanin haaksirikkopaikalla keväällä 1723. Tieto haaksirikosta olisi voinut mennä hänen kauttaan

Tornioon jo sitäkin ennen; eräässä kirjeessä muuan torniolaisten haaksirikossa asianosainen jopa mainitsee tuntevansa Kuhlbergin (KokRo 1723 Cca2) vanhastaan. Hänen sidoksiaan pohjoiseen vahvistaa, että Ojalan mukaan (1996: 67) Kuhlbergilla oli velkojia myös Länsipohjassa. Kokkolan tuomiokirjoissa näitä haaksirikkoja on käsitelty kahtena eri juttuna.

Viimeisenä palaan piispannarratiiviin, joka on olennainen osa Luodon haaksirikkojen tutkimushistoriaa. Muistiinmerkinnässään Sarvas (Sarvas 1978–79: Luoto, Eugmo, Köberggrundens RK 79040) mainitsee Koppargrundetia käsittelevässä osassa ”kastemaljan”, jota kirjauksen mukaan säilytetään Kokkolan museossa. Onko kyseessä siis sittenkin kirkollinen esine? 1984 Koppargrundetia käsittelevässä artikkeliluvussa esineen määrittely on hieman muuttunut, ja Sarvas (1984: 101) käyttää siitä nimitystä ”pewter bowl” – jota hän mainitsee mielikuvituksellisesti nimitetyn myös kasteastiaksi. Lopulta Sarvas siis kuitenkin päätyy tulkitsemaan kyseisen artefaktin tinavadiksi, jotka ovat olleet laivojen käyttöesineitä ja siksi myös yleisiä hylkyesineitä. Runsaita rahalöytöjä puolestaan oli selitetty Sarvakselle (1978–79: RK 79040) paikallisten toimesta sillä, että ”kyseessä täytyy olla papin matkakassa, sillä tuohon aikaan vain papeilla oli paljon rahaa”. Sata vuotta aiemmin, 1870–luvulla, 1600–luvun alun loistokuntoinen hopealusikka ja muut muinaistieteelliselle yhdistykselle esitelty esineet ovat saaneet selityksensä siitä, että Luodon ulkosaaristoon on myöhäiskeskiajalla haaksirikkoutunut Turun piispa. Tähän kertomukseen liittyen arkisempi ruokailuvati on päädytty tulkitsemaan kastemaljaksi, mikä tieto on välittynyt Sarvakselle 1970–luvun lopulla.

Tulkitsen kertomusta papeista tai piispasta tutkimukseni puitteissa lopulta niin, että 1800–luvun lopun ihmisille 1700–luvun alun arjen esineet ovat olleet jo perin vieraita, kenties myös materiaaliensa osalta, eikä niitä enää ole osattu sijoittaa siihen yhteyteen, mikä niillä aikanaan omistajiensa ja käyttäjiensä keskuudessa on ollut. Meren peittämien haaksirikkoesineiden osaksi on vuosisatojen ajaksi jäänyt yhä hämärtyneempi symboliarvo ja sekoittunut muistitieto, joita erilaiset tutkimuskysymykset yrittävät selventää. Vaikka Luodon vuoden 1722 haaksirikkojen esineistö väistämättä on keskenään samankaltaista, ja vaikka kahdesta eri haaksirikkoalueesta huolimatta tapauksia lopulta olisi syytä ehkä tarkastella uudesta näkökulmasta yhtenä kokonaisuutena, molemmilla haaksirikoilla on oma tarinansa: toinen velkaisen Kokkolaan muuttamassa olleen tukholmalaisen kauppiaan onneton matka, toinen torniolaisten porvareiden ja maanpakolaisten kotimatka Ruotsista raskas tiililasti vaivoinaan. Löytöesineiden biografia selkiytyy ja niiden historiallinen todistusarvo kasvaa hahmotettaessa mihin kontekstiin ja kokonaisuuteen mikäkin artefakti lopulta liittyy.

Lähteet

Käytetyt lyhenteet

JM, Jakobstads museum, Pietarsaari

KA, Kansallisarkisto, Helsinki

KHRM, K.H. Renlundin museo – Keski-Pohjanmaan maakuntamuseo, Kokkola

KokRO, Kokkolan raastuvanoikeuden arkisto, Kansallisarkisto, Vaasa

RA, Riksarkivet, Tukholma

RK, Rahakammio, Kansallismuseo, Helsinki

TorRO, Tornion raastuvanoikeuden arkisto, Kansallisarkisto, Oulu

Henkilökohtaiset tiedonannot

Sähköpostit (tekijän hallussa):

Bäck, Martin 21.2. 2023, Jokela, Janna: 17.10. 2022, Kunttu, Timo 5.8. 2022, Kääntä, Markku 29.11. 2022, Skantsi, Lauri: 29.11. 2022, Stolk, Marijn: 4.11. 2022, Vuoristo, Katja: 3.11. 2022

Haastattelut (tekijän hallussa):

Kääntä, Markku: 14. ja 21.11. 2022, Mäenpää, Eero: 9.11. 2022, Pettersson, Håkan: 13.12. 2022

Raportit ja löytöluettelot

tod. näk. Grönhagen, Juhani ja Kääntä, Markku 1981: Koppargrundet kaivausalueen luonnos 10.6. 1981. Pietarsaari: Pietarsaaren museo.

Kääntä, Markku 1980: Tankarin sukellusleiri 9.-14.6. 1980. Pietarsaari: Pietarsaaren museo.

Kääntä, Markku 1986: Köbersgrundet –86. Raportti Bothnia Navaliksen kenttätöistä Luodon saaristossa 13-27.7. 1986. Pietarsaari: Pietarsaaren museo. Saatavilla myös

https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/raportti/read/asp/r_raportti_det.aspx?RAPORTTI_ID=145499 [haettu 16.1. 2023]

Kääntä, Markku 1986: Köbersgrundet –86. Liite 3 (rev. Ehnvall, Jan). Pietarsaari: Pietarsaaren museo.

Köberggrundet och Koppargrundet katalogiserade föremål 1979–2020. Pietarsaari: Pietarsaaren museo.

Larsmo Myntfynd – Luodon rahalöydöt 1979. Pietarsaari: Pietarsaaren museo.

Mustonen, Jouni 2017: Koppargrundet – Köberggrundens: Kartoitukset ja esinelöydöt 1972–2013 rev. A 8.12. 2017. Kokkola: K.H. Renlundin museo – Keski-Pohjanmaan maakuntamuseo: Toiminnan arkisto: Kulttuuriympäristöt/meri/tutkimusaineistot

Mustonen, Jouni 2018. Keski-Pohjanmaan merialueen kulttuuriympäristö – selvityksiä ja maastoinventointeja 2017–2018. Kokkola: K.H. Renlundin museo – Keski-Pohjanmaan maakuntamuseo: Toiminnan arkisto: Kulttuuriympäristöt/meri/tutkimusaineistot

Peltoniemi, Jusa 2004: Proopenkkiä pitkin. Kokkolan ympäristön vedenalaisjäännösten inventointi 1.5.2004–31.7.2004. Kokkola: K.H. Renlundin museo – Keski-Pohjanmaan maakuntamuseo: Toiminnan arkisto: Kulttuuriympäristöt/meri/tutkimusaineistot.

Sarvas, Pekka 1978–1981: Rahalunastukseen RK 79040 liittyvät muistiinpanot. Helsinki: Kansallismuseo, Rahakammio.

tod. näk. Toivanen noin 1986: Luodon ulkosaariston (Suomi) löydöt n. vuodelta 1721. Pietarsaari: Pietarsaaren museo.

Tuntematon noin 1994: Bothnia Navalis r.y. on pitänyt leirejä seuraavilla paikoilla. Pietarsaari: Pietarsaaren museo.

Opinnäytteet

Mustonen, Jouni 2019: *Merellinen perintömme Tieto ja sen tallentuminen muuttuvassa kulttuuriympäristössä*. Jyväskylän yliopisto, Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos, Museologia, maisterintutkielma.

Alkuperäislähteet

Engberg, Erik ja Mustonen, Jouni 2014: Jan-Erik Nyströmin haastattelulomakkeet, K.H. Renlundin museo, Kokkola.

KA, Oulun toimipaikka, Torneå Rådhusrätt renoverade domböcker 1722–23, CD 1955.

KA, Vaasan toimipaikka, Kokkolan raastuvanoikeuden tuomiokirjat 1723. KokRo Ca7.

KA, Vaasan toimipaikka, Kokkolan raastuvanoikeuden tuomiokirjojen liitteet 1723. Cca2.

KA, Vaasan toimipaikka, Kokkolan raastuvanoikeuden tuomiokirjojen liitteet 1725. Cca4.

KA, Vaasan toimipaikka, Kokkolan raastuvanoikeuden tuomiokirjojen liitteet 1726. Cca5.

Morgonbladet nro 132 10.6. 1872. Saatavilla <https://digi.kansalliskirjasto.fi> [haettu 16.1. 2023]

Morgonbladet nro 218 19.9. 1872. Saatavilla <https://digi.kansalliskirjasto.fi> [haettu 16.1. 2023]

Morgonbladet nro 241 17.10. 1879. Saatavilla <https://digi.kansalliskirjasto.fi> [haettu 16.1. 2023]

Norra Posten 1894 nro 46 13.6. 1895. Saatavilla <https://digi.kansalliskirjasto.fi> [haettu 16.1. 2023]

RA, Kaupunkien valituksia kruunulle, FR 333: Lit N.

Verkkolähteet

Autio, Veli-Matti 1997: Pipping. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-006714> (ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu) [haettu 16.3. 2023]

Hellsten, Tanja 1997: Björkman, Charlotte. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-004622> (ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu) [Haettu 16.3. 2023]

Muinaisjäännösrekisteri, kohde 1843 Köbergsgrunden, alusten hylät, kulttuuriympäristön palveluikkuna, Museovirasto, Helsinki
https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1843
[haettu 20.1. 2023]

Muinaisjäännösrekisteri, kohde 1000077754, Koppargrundet, alusten hylät, kulttuuriympäristön palveluikkuna, Museovirasto, Helsinki
https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1000017754 [haettu 20.1. 2023]

Muinaiskalupäiväkirja, numero 1230 1 Hopeapikari, kulttuuriympäristön palveluikkuna, Museovirasto, Helsinki
https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/kmloyto/read/asp/hae_liite.aspx?id=112126&ttyyppi=pdf&kansio_id=272 [haettu 24.1. 2023]

Muinaiskalupäiväkirja numero 1988 1 Hopealusikka, kulttuuriympäristön palveluikkuna, Museovirasto, Helsinki
https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/kmloyto/read/asp/hae_liite.aspx?id=113608&ttyyppi=pdf&kansio_id=272 [haettu 24.1. 2023]

Sovio-Sovelius Sukuseuran kotisivut/Betty Donner
<https://sovio-sovelius.com/suvun-historia/>. [haettu 20.1. 2023]

Painettu kirjallisuus

Ahlström, Bjarne, Almer, Yngve & Hemmingsson, Bengt 1976: *Sveriges mynt 1521–1977: The coinage of Sweden*. Stockholm: Numismatiska bokförlaget.

Aminoff-Winberg, Johanna 1995: *Finska flyktingar I Sverige under stora ofreden*. Sukutietotekniikka ry:n julkaisuja/Datateknik för släktforskning rtf:s publikationer. Helsinki: Yliopistopaino.

Andrén, Erik, Hellner Brynolf, Hernmarck Carl, Holmqvist Kersti 2000: *Svenskt Silversmide*. Nordiska Museets förlag. Laholm: Trydells.

Chitty, Gill and Stocker, David 2019: Westerwald stoneware at Kelmscott Manor: Morris, Pottery and the politics of production. *The Antiquaries journal vol 99* s. 363-381. London: Cambridge University Press.

Schlegel, Bernhardt och Klingspor, Arvid 1838–1896: *Svenska Adelns Ättar-Taflor*. Stockholm: F.A. Nordstedt & Söner.

Borg, Tyra 1972: *Guld och Silversmeder I Finland. Deras stämplor och arbeten 1373–1873*. Akademiska bokhandeln Helsingfors. Malmö: Malmö Grafiska AB.

Caple, Chris 2006: *Objects, Reluctant witnesses to the past*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.

Deetz, James 1977: *In Small Things Forgotten*. Anchor press/Doubleday. Garden City, New York: Anchor Books.

Fagerström, Raimo 2000: *Hopeaa Suomen Kansallismuseon kokoelmassa*. Museovirasto. Sulkava: Finnreklama Oy.

Gawronski, Jerzy 2012 (toim.): *Amsterdam Ceramics. A city's history and an archaeological ceramics catalogue 1175–2011*. Bureau Monumenten & Archelogie. Amsterdam: Uitgeverij Bas Lubberhuizen.

Godenhielm, Berndt 1993: Johan Godenhielm och hans ättegren. *Suomen sukututkimusseuran vuosikirja/Genealogiska samfundets Årsskrift* 43 s. 103-132. Toim. Pousar, J. Suomen sukututkimusseura. Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo.

Haggrén, Georg 2014: Glasfynden från kv Gesällen. Tagesson, Göran (red.), *Kvarteret Gesällen 4 och 25 samt del av Kvarnholmen 2:2. UV Rapport 2014:93 Särskild arkeologisk undersökning* s. 242-267. Riksantikvariemäbetet (2015). Elanders Sverige AB.

Lagus, Wilhelm 1900: Numismatiska Anteckningar. II Om mynt funna i finsk jord. *Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk. Sextionde Häftet* s. 245. Finska Vetenskaps-Societen. Helsingfors: Finska Litteratur-Sällskapets tryckeri.

Mäntylä, Ilkka 1971: *Tornion kaupungin historia 1. osa*. Tornion kaupunki. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Sanan Tien kohopaino.

Nurmi, Risto 2011: *Development of the urban mind – an object biographical approach*. The case study of town of Tornio, northern Finland. Oulun yliopisto. Oulu: UNIPRINT.

Ojala, Jari 1996: *Tuhannen purjelaivan kaupunki: Kokkolan purjemerenkulun historia*. Keski-Pohjanmaa säätiö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sarvas, Pekka 1985: Eighteenth-century coin-finds from the East Bothnian coast. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1982 s. 93-104. The National Museum of Finland, Coin Cabinet. Tammisaari: Ekenäs Tryckeri Aktiebolaget.

Seitz, Herbert 1933: *Glaset förr och nu*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.

Toivanen, Pekka 1979: Isovihan jälkeinen haaksirikko Luodossa. *Rapport från Jakobstads museum 1979 Tiedote Pietarsaaren kaupunginmuseosta*. Pietarsaari: Pietarsaaren kaupunginmuseo.

Toivanen, Pekka 1979: A wreck at Larsmo (Luoto). *The Maritime Museum Helsinki Annual Report 1979* s. 10-19. Helsinki: Bureau of Maritime History, National Board of Antiquities and Historical Monuments.

Toivanen, Pekka 1980: 3.2. Konservointi & 3.4. Kenttä- ja tutkimustyö. *Rapport från Jakobstads museum 1980 Tiedote Pietarsaaren kaupunginmuseosta*. Pietarsaari: Pietarsaaren kaupunginmuseo.

Toivanen, Pekka 1981: 4.4. Muu konservointityö & 6. Tutkimus. *Rapport från Jakobstads museum 1981 Tiedote Pietarsaaren kaupunginmuseosta*. Pietarsaari: Pietarsaaren kaupunginmuseo.

Toivanen, Pekka 1986: 4.4. Muu konservointityö & 6. Tutkimustoiminta. *Rapport från Jakobstads museum 1986 Tiedote Pietarsaaren kaupunginmuseosta*. Pietarsaari: Pietarsaaren kaupunginmuseo.

Toivanen, Pekka 1984: Merellistä toimintaa. *Jakobstads Museum 1904–1984 Pietarsaaren kaupunginmuseo. Jakobstads museums publikationer nr 17 Pietarsaaren kaupunginmuseon julkaisuja no 17*. Pietarsaari: Jakobstads Tryckeri och Tidning Ab.

Toivanen, Pekka 1984: Kaksi Luodossa tehtyä isovihan (1721–22) jälkeistä löytöä. *Historiallisen ajan arkeologia Suomessa. Turun maakuntamuseo Raportteja 6* s. 145-152. Turku: Turun maakuntamuseo.

Kartat

Klint, Gustaf: *Karta öfver Norra Qvarken med närliggande del af Finska Skären*. Stockholm 1832.

Yleiskartta Perämeren Suomen rannikosta

[<https://www.karttaselain.fi/maastokartat> haettu 18.2.2023]

Liitteet

Liite 1. Burmanin haaksirikosta vuonna 1722 pelastetut rahat vuonna 1723

Specieriikintaalarin on tulkittu tässä yhteydessä tarkoittavan hopeasta lyötyä rahaa.

Löytöaika	Rahamäärä	Lähde	Huom.	Muuta
24.3. 1723	Giörzenin tuplakaroliini	KokRO Cca: 2	Kukkarossa	Löytäjänä Kuhlberg
24.3. 1723	vanha 1/2 äyri	KokRO Cca: 2	Kukkarossa	Löytäjänä Kuhlberg
9.5. 1723	135 taalaria	KokRO Cca: 2	Johan Hinderssonin taskusta	
9.5. 1723	15 äyriä hopearahaa	KokRO Cca: 2	Johan Hinderssonin taskusta	
9.5. 1723	1 specieriikintaalari	KokRO Cca: 2		
9.5. 1723	147 taalaria	KokRO Cca: 2		
9.5. 1723	4 äyriä	KokRO Cca: 2		
16.5. 1723	11 killlinkiä	KokRO Cca: 2		
16.5. 1723	122 taalaria	KokRO Cca: 2		
16.5. 1723	12 1/2 äyriä	KokRO Cca: 2	Läppäkukkarossa	
16.5. 1723	34 taalaria 16 äyriä plootuina	KokRO Cca: 2		
16.5. 1723	773 hopeista specietaalaria	KokRO Cca: 2		
16.5. 1723	23 äyriä	KokRO Cca: 2		
20.5.1723	165 taalaria hopearahaa	KokRO Cca: 2		
20.5.1723	5 äyriä	KokRO Cca: 2		
29.5. 1723	41 taalaria hopearahaa	KokRO Cca: 2		
29.5. 1723	21 äyriä	KokRO Cca: 2		
6.6. 1723	15 taalaria	KokRO Cca: 2		
6.6. 1723	24 äyriä	KokRO Cca: 2		
6.6. 1723	1 specieriikintaalari	KokRO Cca: 2		
10.6.1723	30 taalaria kuparia	KokRO Cca: 2	Epävarma	
10.6.1723	Yhteensä eri aikoina 1562 taalaria 28 äyriä	KokRO Cca:2		

Liite 2. Luodon 1722 haaksirikkojen rahalöydöt 1894–2020

Liite 2. Luodon 1722 haaksirikkojen rahalöydöt 1894–2020. Käytetyt lyhenteet: JM = Pietarsaaren museo, KHRM = K.H. Renlundin museo, RK = Rahakammio, Kansallismuseo.

Nro	Hallitsija	Raha	Vuosi	Materiaali	Lyöntipaikka	Deponoitu	Löytövuosi	Löytöpaikka	Huom.	Muuta/lähde
1	Kristina	1 äyri	1638–1653	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs		Toivanen 1979/RK 79040
2	Fredrik III	2 killinkä	1663	Hopea	Tanska/Kööpenhamina	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
3	Kaarle XI	1 äyri	1665–1697	Hopea	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar	6 Hopearahaa yhdessä, 1 tunnistettavissa, muut 4 tai 5 äyriä	Ehrnsten/Peltoniemi 2022
4	Kaarle XI	4 äyriä	1665–1684	Hopea	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
5	Kaarle XI	1 äyri	1665–1697	Hopea	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
6	Kaarle XI	1/6 äyri	1667	Hopea	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar		Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
7	Kaarle XI	1 äyri	1667	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs		Toivanen 1979/RK 79040
8	Kaarle XI	4 äyriä	1672	Hopea	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
9	Kaarle XI	1 äyri	1673	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs	rahassa reikä	Toivanen 1979/RK 79040
10	Kaarle XI	4 äyriä	1674–79	Hopea	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
11	Kaarle XI	1 äyri	1681	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs		Toivanen 1979/RK 79040
12	Kaarle XI	1 äyri	1683	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs		Toivanen 1979/RK 79040
13	Kaarle XI	5 äyriä	1690–1694	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?		JM 20–168/Ehrsten 2022
14	Kaarle XI/XII	5 äyriä	1690–1715	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?		JM 20–168/Ehrsten 2022
15	Kaarle XI/XII	5 äyriä	1690–1715	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?		JM 20–168/Ehrsten 2022
16	Kaarle XI/XII	5 äyriä	1690–1715	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?		JM 20–168/Ehrsten 2022
17	Kaarle XI/XII	5 äyriä	1690–1715	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?		JM 20–168/Ehrsten 2022
18	Kaarle XI/XII	5 äyriä	1690–1715	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?		JM 20–168/Ehrsten 2022
19	Kaarle XI/XII	5 äyriä	1690–1715	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?		JM 20–168/Ehrsten 2022
20	Kaarle XI/XII	5 äyriä	1690–1715	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?		JM 20–168/Ehrsten 2022
21	Kaarle XI/XII	5 äyriä	1690–1715	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?		JM 20–168/Ehrsten 2022
22	Kaarle XI/XII	5 äyriä	1690–1715	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?		JM 20–168/Ehrsten 2022
23	Kaarle XI/XII	5 äyriä	1690–1715	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?		JM 20–168/Ehrsten 2022
24	Kaarle XI	1 äyri	1690	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs		Toivanen 1979/RK 79040
25	Kaarle XI	5 äyriä	1690–94	Hopea	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
26	Kaarle XI	5 äyriä	1690–94	Hopea	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar	5 rahaa yhdessä, yksi tunnistettavissa	Ehrnsten/Peltoniemi 2022
27	Kaarle XI	5 äyriä	1690–94	Hopea	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar	2 rahaa yhdessä, yksi tunnistettavissa	Ehrnsten/Peltoniemi 2022
28	Kaarle XI	5 äyriä	1690–94	Hopea	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar	3 rahaa yhdessä, 2 tunnistettavissa	Ehrnsten/Peltoniemi 2022
29	Kaarle XI	5 äyriä	1690–94	Hopea	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
30	Kaarle XI	5 äyriä	1690–94	Hopea	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar	5 rahaa yhdessä, 2 tunnistettavissa, muut samoja	Ehrnsten/Peltoniemi 2022
31	Kaarle XI	5 äyriä	1691	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs		Toivanen 1979/RK 79040
32	Kaarle XI	5 äyriä	1691	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs		Toivanen 1979/RK 79040
33	Kaarle XI	5 äyriä	1693	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs		Toivanen 1979/RK 79040
34	Kaarle XI	5 äyriä	1693	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs		Toivanen 1979/RK 79040
35	Kaarle XI	5 äyriä	1694	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?		JM 20–168/Ehrsten 2022
36	Kaarle XI	5 äyriä	1694	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?		JM 20–168/Ehrsten 2022
37	Kaarle XI	5 äyriä	1694	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?		JM 20–168/Ehrsten 2022
38	Kaarle XI	5 äyriä	1694	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?		JM 20–168/Ehrsten 2022

39	Kaarle XI	5 äyriä	1694	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?			JM 20-168/Ehrsten 2022
40	Kaarle XI/XII	5 äyriä	1694	Hopea	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar			Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
41	Kaarle XI	5 äyriä	1694	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1981?	Köbergs	Ei luettelossa -97		Pietarsaaren museon rahaluttelelo
42	Kaarle XI	5 äyriä	1694	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
43	Kaarle XII	1 äyri	1697	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
44	Kaarle XII	1 äyri	1698	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
45	Kaarle XII	1 äyri	1699	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
46	Kaarle XII	5 äyriä	1700-1709	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?			JM 20-168/Ehrsten 2022
47		1 äyri	1700-luku	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
48		1 äyri	1700-luku	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
49		5 äyriä	1700-1706	Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar	Rahamestarin kirjaimet HZ		Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
50	Kaarle XII	5 äyriä	1700	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
51	Kaarle XII	5 äyriä	1700	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
52	Kaarle XII	5 äyriä	1700	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
53	Kaarle XII	5 äyriä	1700	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
54	Kaarle XII	1 äyri	1701	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
55	Kaarle XII	5 äyriä	1702	Hopea	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar			Ehrnsten/Peltoniemi 2022
56	Kaarle XII	5 äyriä	1703	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
57	Kaarle XII	1 äyri	1704	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
58	Kaarle XII	5 äyriä	1705	Hopea	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar			Ehrnsten/Peltoniemi 2022
59	Kaarle XII	5 äyriä	1706	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?			JM 20-168/Ehrsten 2022
60	Kaarle XII	5 äyriä	1706	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?			JM 20-168/Ehrsten 2022
61	Kaarle XII	1 äyri	1706	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
62	Kaarle XII	5 äyriä	1707	Hopea	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar			Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
63	Kaarle XII	5 äyriä	1708	Hopea	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar			Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
64	Kaarle XII	2 markkaa	1708	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
65	Kaarle XII	5 äyriä	1709	Hopea	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar			Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
66	Kaarle XII	5 äyriä	1710	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?			JM 20-168/Ehrsten 2022
67	Kaarle XII	1 äyri	1710	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
68	Kaarle XII	1 äyri	1711	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
69	Kaarle XII	5 äyriä	1712	Hopea	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar			Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
70	Kaarle XII	5 äyriä	1712	Hopea	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar	Rahamestari LC		Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
71	Kaarle XII	taaleria sm	1713	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Finnholm Larsmo?	1894	Köbergs	Kyberggrund		Norra Posten 1894
72	Kaarle XII	okänd AE	1713 tai 1719	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
73		Dukaatti, Alankomaat	1714	Kulta	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar			Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
74	Kaarle XII	1 äyri	1715	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs			Toivanen 1979/RK 79040
75	Kaarle XII	1/2 taaleria sm	1716	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar	plootu 95 x 100		Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
76	Kaarle XII	1/2 taaleria sm	1716	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar	plootu 110 x 110		Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
77	Kaarle XII	2 taaleria sm	1716	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Johan Kaptens?	1894	Koppar	Nygrundet/plootu		Lagus 1897
78	Kaarle XII	1/2 taaleria sm tai 2 taaleria sm	1716-21	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Johan Kaptens?	1894	Koppar	Nygrundet/plootu		Lagus 1897
79	Kaarle XII	1/2 taaleria sm tai 2 taaleria sm	1716-21	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Johan Kaptens?	1894	Koppar	Nygrundet/plootu		Lagus 1897
80	Kaarle XII	1/2 taaleria sm tai 2 taaleria sm	1716-21	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Johan Kaptens?	1894	Koppar	Nygrundet/plootu		Lagus 1897

81	Kaarle XII	1/2 taaleria sm tai 2 taaleria sm	1716-21	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Johan Kaptens?	1894	Koppar	Nygrundet/plootu	Lagus 1897
82	Kaarle XII	1/2 taaleria sm tai 2 taaleria sm	1716-21	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Johan Kaptens?	1894	Koppar	Nygrundet/plootu	Lagus 1897
83	Kaarle XII	1/2 taaleria sm tai 2 taaleria sm	1716-21	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Johan Kaptens?	1894	Koppar	Nygrundet/plootu	Lagus 1897
84	Kaarle XII	1/2 taaleria sm tai 2 taaleria sm	1716-21	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Johan Kaptens?	1894	Koppar	Nygrundet/plootu	Lagus 1897
85	Kaarle XII	1 äyri	1716	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs		Toivanen 1979/RK 79040
86	Kaarle XII	1 äyri	1717	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs		Toivanen 1979/RK 79040
87	Kaarle XII	4 taaleria sm	1717	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar	plootu 220 x 240	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
88	Kaarle XII	1/2 taaleria sm	1718	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar	plootu 95 X 105 kulmat leikattu	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
89	Kaarle XII	2 ds	1718	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar	plootu 190 x 200	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
90	Kaarle XII	4 äyriä	1718	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs		Toivanen 1979/RK 79040
91	Kaarle XII	4 äyriä	1718	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs		Toivanen 1979/RK 79040
92	Kaarle XII	1 taaleria sm	1718	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Finnholm Larsmo?	1894	Koppar	Kyberggrund	Norra Posten 1894
93		1 äyri km	1719-1721	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?		JM 20-168/Ehrsten 2022
94		1 äyri km	1719-1721	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?		JM 20-168/Ehrsten 2022
95		1 äyri km	1719-1721	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	2020?	?		JM 20-168/Ehrsten 2022
96		1 taaleria sm	1719	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Finnholm Larsmo?	1894	Köbergs	Kyberggrund	Norra Posten 1894
97	Ulrika Eleonora	1 äyri	1719-1720	Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar		Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
98	Ulrika Eleonora	2 dukaattia	1719	Kulta	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
99	Ulrika Eleonora	5 äyriä	1719	Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs		Toivanen 1979/RK 79040
100	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
101		1 äyri km	1719-1778	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
102		1 äyri km	1719-1778	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
103	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
104		1 äyri km	1719-1778	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
105		1 äyri km	1719-1778	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
106		1 äyri km	1719-1778	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
107	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
108	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
109	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
110	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
111	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
112	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
113	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
114	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
115	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
116	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
117	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
118	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
119	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
120	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
121	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
122	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022

123	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
124	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
125	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
126	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
127	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
128	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
129		1 äyri km	1719-1778	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
130	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar	2 rahaa yhdessä	Ehrnsten/Peltoniemi 2022
131	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
132	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
133	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
134	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
135	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
136	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
137	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
138	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
139	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
140	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
141	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar	2 rahaa yhdessä	Ehrnsten/Peltoniemi 2022
142	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
143	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
144		1 äyri km	1719-78	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar	5 rahaa yhdessä	Ehrnsten/Peltoniemi 2022
145		1 äyri km	1719-78	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
146	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
147	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
148	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
149	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
150	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
151	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1719-20	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
152		2 taaleria sm	1720	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Johan Kaptens?	1897	Koppar	Nygrundet/plootu	Lagus 1897
153		4 taaleria sm	1720	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Johan Kaptens?	1897	Koppar	Nygrundet/plootu	Lagus 1897
154	Ulrika Eleonora	2 taaleria sm	1720	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo?	1980	Koppar	plootu	Sarvas 1981
155		1 äyri	1720	Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar	Lyöty hätärahan päälle	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
156	Fredrik I	1 äyri	1720	Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar	Lyöty hätärahan päälle	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
157		1 äyri	1720	Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar	Tarittunut 1721 äyriin	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
158		2 taaleria sm	1720	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar	plootu 170 x 190	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
159		2 taaleria sm	1720	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar	plootu 180 x 190 kulmat leikattu	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
160		4 taaleria sm	1720	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Helsingin yliopisto	1894	Koppar	Nygrundet/plootu	Lagus 1897
161	Fredrik I	1 äyri km	1720	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2013	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
162	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1720	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
163	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1720	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022
164	Ulrika Eleonora	1 äyri km	1720	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar		Ehrnsten/Peltoniemi 2022

165	Fredrik I	1 äyri	1721	Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar	Tarttunut 1720 äyriin	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
166	Fredrik I	2 taaleria sm	1721	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Johan Kaptens?	1894	Koppar	Nygrundet/plootu	Lagus 1897
167	Fredrik I	2 taaleria sm	1721	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar	plootu 170 x 190	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
168	Fredrik I	2 taaleria sm	1721	Kupari	Ruotsi/Tukholma	K.H. Renlundin museo	2005	Koppar	plootu 180 x 195	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
169	Fredrik I	2 taaleria sm	1721	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo?	1980	Koppar	plootu	Sarvas 1981
170	Fredrik I	2 taaleria sm	1721	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo?	1980	Koppar	plootu	Sarvas 1981
171	Fredrik I	4 taaleria sm	1721	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Finnholm Larsmo?	1894	Koppar	Nygrundet	Norra Posten 1894
172	Fredrik I	4 taaleria sm	1721	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Finnholm Larsmo?	1894	Koppar	Nygrundet	Norra Posten 1894
173	Fredrik I	4 taaleria sm	1721	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Finnholm Larsmo?	1894	Koppar	Nygrundet	Norra Posten 1894
174	Fredrik I	4 taaleria sm	1721	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Finnholm Larsmo?	1894	Koppar	Nygrundet	Norra Posten 1894
175	Fredrik I	4 taaleria sm	1721	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Finnholm Larsmo?	1894	Koppar	Nygrundet	Norra Posten 1894
176	Fredrik I	4 taaleria sm	1721	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Finnholm Larsmo?	1894	Koppar	Nygrundet	Norra Posten 1894
177	Fredrik I	4 taaleria sm	1722	Kupari	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo?	1980	Koppar	plootu	Sarvas 1981
178	Kaarle XI	1 äyri		Hopea	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo	1979	Köbergs		Toivanen 1979/RK 79040
179	Ulrika Eleonora	1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar		Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
180	Fredrik I	1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar		Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
181		2 taaleria sm		Kupari	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo?	1980	Koppar	Täysin syöpynyt/plootu	Sarvas 1981
182	Fredrik I	4 taaleria sm		Kupari	Ruotsi/Tukholma	Pietarsaaren museo?	1980	Koppar	plootu	Sarvas 1981
183		Kopparmynt				Pietarsaaren museo	1986	Köbergs		87-203-1-7 Lada 357
184		Kopparmynt				Pietarsaaren museo	1986	Köbergs		87-203-1-7 Lada 357
185		Kopparmynt				Pietarsaaren museo	1986	Köbergs		87-203-1-7 Lada 357
186		Kopparmynt				Pietarsaaren museo	1986	Köbergs		87-203-1-7 Lada 357
187		Kopparmynt				Pietarsaaren museo	1986	Köbergs		87-203-1-7 Lada 357
189		Kopparmynt				Pietarsaaren museo	1986	Köbergs		87-203-1-7 Lada 357
190		Kopparmynt				Pietarsaaren museo	1986	Köbergs		87-203-1-7 Lada 357
191		Pieni täysin syöpynyt				?	2011	Koppar		Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
192		1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar	Lyöty hätärahan (Mercurius) päälle	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
193		1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar		Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
194		1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar	Tämä ja edellinen tarttuneet toisiinsa	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
195		1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar		Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
196		1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar		Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
197		1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar		Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
198		1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar	4 edellistä tarttuneet toisiinsa	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
199		1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar		Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
200		1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar		Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
201		1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar	3 edellistä tarttuneet toisiinsa	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
202		1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar	Vuosilukupuoli syöpynyt	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
203		1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar	Vuosilukupuoli syöpynyt	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
204		1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar	Vuosilukupuoli syöpynyt	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
205		1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar	Vuosilukupuoli syöpynyt	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
206		1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar	Vuosilukupuoli syöpynyt, fragmentti	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
207		1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar	Vuosilukupuoli syöpynyt	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017

208		1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar	Pahoin syöppynyt	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
209		5 äyriä		Hopea	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar		Mustonen 2014 rev. 8.12.2017
210		1 äyri		Kupari	Ruotsi/Tukholma	?	2011	Koppar	Pahoin syöppynyt	Mustonen 2014 rev. 8.12.2017

Liite 3. Luodon vuoden 1722 haaksirikkojen hopeaesineet 1723–2013

Esine	Kuvaus	Löytövuosi	Löytöpaikka	Sijainti/löyde	Kaupunkileima	Valmistaja	Valmistusvuosi	Muuta, esim. valmistajan toimintavuodet	Vilje
Hopealusikka	Kullattu, 9 luodin painoinen, upouksena raha	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2					
Hopealusikka	2 1/2 luodin painoinen, 4st	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2					
Hopeapikari	7 luodin painoinen	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2					
Hopealusikka	3 1/2 luodin painoinen, merkki HB	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2		Mahdollinen Hnrich Blöman	1721-1722	HB 1721-1734, Turku/Tukholma. Kuva leimasta Cca:2 18.5.1723	Borg s. 62
Hopeanappi	4 pientä pyöreää	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2					
Hopeanappi	2 paidannappia	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2					
Kultaosumus	3/4 dukaatin painoinen, nimikirjaimet PMS	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2					
Hopeaosumus		1723	Koppar	KokRO 1723 Cca: 2					
Hopeanappeja	Sininen verkatakki hopeanapein	1723	Koppar	KokRO 1723 Cca: 2					
Kultavyö, jossa hopeinen solki		1723	Koppar	KokRO 1723 Cca: 2				Migdalena Bumanin matka-arkussa	
Hopeanappi	Paidannappi	1723	Koppar	KokRO 1723 Cca: 2					
Hopeapikari	6 luodin painoinen, nimikirjaimet LLS:	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2					
Hopeahelainen viirikija	Ruotsalainen, nimikirjaimet M.H.D.T.	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2				Mahdollisesti Maria Majs idöm	
Kullattu hopeaosumus		1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2					
Kultakeiju	Löydetty hyllyn luota parin kiven välistä	1723	Koppar	KokRO 1723 Cca: 2				Sofia Pippingille kuulunut	
Hopeasydin	Teksti: "Jes us Gud: Sohn Regera dit Lefweme"	1723	Ulasö (Koppar)	KokRO 1723 Cca: 2				Löylynyt mustien housujen taskusta	
Hopeapikari	Upotettu 10 Giörtzenin kullattua rahamekkiä MANDOLLINEN	1872	Koppar?	KM 1230	Turku	Hnrich Blöman	1721-1722?	Constance Björkmanin lahjoitus SMY:lle	Borg Fig. 12
Hopealusikka	Vinalusikka, pesässä liljakuvion, kenzingissä	1879	Koppar?	KM 1988			1600-luvun alku	Betty Donnerin lahjoitus SMY:lle	
Hopealusikka	Rotanhämälusikka	1979	Köbers	Pietarsaari 79-1188	Tukholma	Carl Bengtsson	1694	CB 1690-1701	SS. s. 108
Hopealusikka	Käytön nimitystä lusikka 2011 A, rotanhämälusikka	2011	Koppar	KHRM	Tukholma	Beerend Möller	1699	BM 1682-1725, porvarioikeudet myös Turussa	SS s. 100
Hopealusikka	Käytön nimitystä lusikka 2011 B, pelkkä vaasi	2011	Koppar	KHRM	Aboga	Johan Drigman	1701-1722	JD 1701-1746, Joseph Pipping Tunusta paikallaisena Abogassa	SS s. 238
Hopealusikka	Käytön nimitystä lusikka 2011 C, rotanhämälusikka	2011	Koppar	KHRM	Kolmielehdykka			Jos leima on riks vapnet, myöhäisempi kuin 1722 [1754 ->]	
Hopealusikka	Käytön nimitystä lusikka 2011 D, leimaosa puuttuu, ponsi on	2011	Koppar	KHRM				Yhteneväisyttä allaolevan kanssa	
Hopealusikka	Isokokoinen, 20 cm pitkä	2013	Koppar	KHRM	Tukholma	Mattias Möller	1696	MM 1692-1705	SS s. 108
Hopealusikka	Monogrammi CWG	2019	Köber?	Pietarsaari 20-165:1-4	Tukholma	Rudolf Wittkopf	1720	RW 1687-1722, omistajaksi tulkittu Carl Friedrich G oderhjelm	SS. s. 103

Liite 4. Köbergsgrunden juomalasi vuosilta 1972–1986

Kokkola

KHRM 2336

- Osia kahdesta eri juomalasista:

Driivattu lasin suu, jossa emaloitu harmaa aaltokuvio, kaksi pientä jälkeä koristekuviosta lasin kyljessä, suuaukon halkaisija n. 8 cm. Suu 3 mm paksu, kylki noin 2 mm.

- Juomalasin pohjaosa ja kylkiä:

Lasi on kaiverruskoristeinen. Alaosa säilynyt, pohjan halkaisija noin 5,5-6 cm. Lasissa on geometrinen mattapintainen kuviointi, joka koostuu diagonaali viivoista ja niitä reunustavista pienistä kolmioista, diagonaali viivojen risteämispisteiden sisään kaiverretuista ristikoista sekä erikokoisista pyöreistä ja laakeista oliivihionnoista ja köynnöksistä. Pohja on paksu, sisäpuolelta munakuppimaisen kovera. Ulkopuolelta tasapohjainen, hiontajälki näkyvässä ja pohja kuulattu. Kyljet noin 2 mm paksua lasia.

Pietarsaari

79-1182:2

- Kolme fragmenttia, osia mahdollisesti kahdesta eri lasista:

Kyljissä auringonkukkamainen koriste, jonka terälehdet ja lehdet hiottu lasiin. Hionnassa mattapinta. Kukasta lähtee neljä spiraalimaista koristetta. Kukan ylä- ja alapuolella hiottu lasia ympäröivä viiva, ylemmän viivan päällä aaltokuvio, alemman alla lehtiköynnös.

Lasien suuaukko halkaisijaltaan n. 6-7 cm, hiottu tasaiseksi, massan paksuus n. 4 mm, kyljet 2-3 mm.

79-1183

- Ei kuviointia, suora kylki, halkaisija n. 12 cm. Karahvi?

79-1184

- Oliivihioitu koristelu; kirkkaat, terälehtimäiset kuviot, muodoltaan moniulotteinen, ehkä karahvista.

79-1186: 1-7

- Käsittää tällä hetkellä vain kuusi fragmenttia:

Lasissa monivärinen eläimiä ja kukkia esittävä emalointi, mm. keltaista, punaista, sinistä, valkoista ja mustaa, myös murrettuja värejä.

Chinoiserie-aihe: viidakon eläimiä, mm. valkoinen lintu, joka katsoo kukkaa, jossa punaiset kukat ja siniset lehdet, roosanpunainen eläimen kylki ja käpälä, oranssi eläimen häntä.

Suuaukko ollut halkaisijaltaan n. 8 cm, lasin paksuus n. 2-3 mm

87-538

- Osia useista juomalaseista ja mahdollisesti karahvista, kolmessa fragmentissa varioituu sama geometrinen aihe kuin KHRM 2336.
- Mattapintanen hiottu ristikkokuvioilla koristettu reunapala lasista, jonka halkaisija n. 8 cm, kuvio ulottuu lasin suulle saakka:

- Epämääräisempi kappale, jossa hiottua diagonaalikoristelua ja kukkakuvio:

- Ristikkokuviolla koristettu driivattu suuosan kappale lasista, jonka halkaisija n. 8 cm, ristikkokuvio päättyy ennen lasin suuosaa, kuvion kärjen päällä kolme mattapintaista oliivihiontaa, ristikon molemmin puolin isommat oliivihiotut kuviot, joiden lisäksi vielä pienemmät hionnat lähempänä lasin suuta:

- Hiottulla kukka/köynnöskuviolla koristettu reunapala lasista, jonka halkaisija n. 8 cm, mahd. yhtäläisyys 79-1181 kanssa:

- Hiottu köynnöskuviolla koristettu kappale suuosaa lasista, jonka halkaisija n. 8 cm:

- Pullon suu, jossa hiottua köynnöskoristelua:

- Juomalasin suu lasista, jonka halkaisija n. 8 cm.
- Juomalasin suu lasista, jonka halkaisija n. 10 cm.

87-540

- Osa useista emaloiduista juomalaseista:

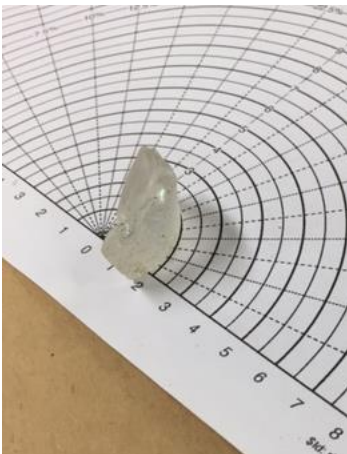
Kokonaisuuteen sisältyy suuosa emaloidusta lasista, jonka halkaisija on ollut 8 cm. Vastaava aaltokuvio kuin KHRM ja 79-1186, sen alle maalattu kilpikonna; aiheena viidakon eläimiä:

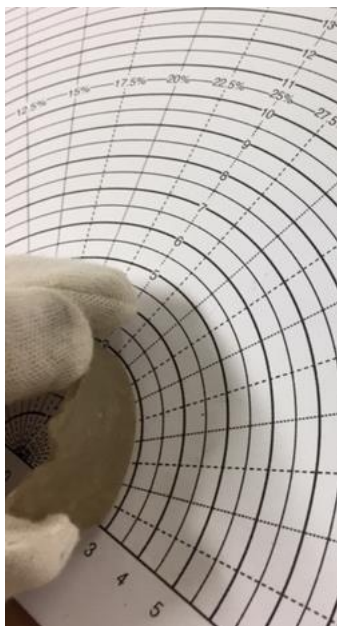
Esimerkkien lisäksi kenttäkortissa mainittu myös fragmentti, jossa kaniini.

87-541

- Osia useista eri laseista.
- Juomalasin tasainen pohja, hiomisjäljet erottuvat, halkaisija n. 4 cm:

- Juomalasin tasainen pohja, halkaisija n. 6 cm:

- Kyljen kappale kahdeksankulmaiseksi hiottusta juomalasista:

- Lisäksi mahdollinen karahvin osa, koristettu diagonaalisin viivoin

87-542

- 3 kappaletta lasiesineestä, jonka halkaisija n. 10 cm, lasin paksuus 3-4 mm, massa vihertävä. Yhdessä fragmentissa moniulotteisuutta; pullo? Ei kuviointia.